

**Instandhoudingsdoelstellingen en
analyse begrenzingen Habitatrict-
lijngedieden voor kamsalamander
(*Triturus cristatus* Laurenti, 1768)**

REPTIELEN AMFIBIEËN VISSSEN ONDERZOEK NEDERLAND

Instandhoudingsdoelstellingen en analyse begrenzungen Habitatrictlijengebieden voor kamsalamander (*Triturus cristatus* Laurenti, 1768)

Een rapportage van RAVON
in opdracht van Ministerie LNV
Directie Natuur

R. Zollinger en A. van Diepenbeek
november 2005

m.m.v. P. Frigge, G. Smit en E. Goverse

STICHTING RAVON
POSTBUS 1413
6501 BK NIJMEGEN
www.ravon.nl

Colofon

© 2005 Stichting RAVON, Nijmegen

Rapportnummer: 2005-15

Tekst: Ronald Zollinger en Annemarie van Diepenbeek

Met medewerking van: Peter Frigge, Gerard Smit en Edo Goverse

Foto omslag: Paul van Hoof

In opdracht van: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie
Natuur

Wijze van citeren: Zollinger, R., en A. van Diepenbeek, 2005.
Instandhoudingsdoelstellingen en analyse begrenzungen
Habitatrichtlijngebieden voor Kamsalamander (*Triturus cristatus*
Laurenti 1768). Stichting RAVON, Nijmegen.

VERTROUWELIJK DOCUMENT

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en Stichting RAVON.

INHOUD

1	INLEIDING	1
2	METHODE	5
2.1	Instandhoudingsdoelstellingen	5
2.2	Begrenzingsen	6
2.3	Algemeen	7
2.4	Kaarten en legenda.....	7
3	INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN	9
4	BEGRENTZINGEN	33
5	DANKWOORD.....	43
6	LITERATUUR.....	45
7	BIJLAGEN	47
7.1	Legenda topografische kaarten	47
7.2	Topografische kaarten	48

1 INLEIDING

Dit rapport is een advies van de Stichting RAVON (hierna RAVON genoemd) in opdracht van de Directie Natuur van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (hierna LNV genoemd) inzake:
de instandhoudingsdoelen voor de kamsalamander (*Triturus cristatus Laurenti*) in een aantal Habitatrichtlijn- (HR-) e/o Natura 2000-gebieden in Nederland (hoofdstuk 3) (contactpersoon LNV: mevrouw M. Pelk) en
de begrenzings van de Habitatrichtlijn- e/o Natura 2000-gebieden in Nederland voor de kamsalamander. (hoofdstuk 4) (contactpersoon LNV: de heer E. Osieck).

Aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen en het advies met betrekking tot de begrenzings van de betreffende habitatrichtlijnen liggen twee opdrachten ten grondslag. De integratie van beide opdrachten in één rapport heeft als voordeel dat alle beschikbare informatie over de verspreiding van de kamsalamander in de HR-gebieden bijeen staat.

Daarnaast is voor het meerwerk van het maken van extra kaartmateriaal een vervolgoopdracht verstrekt. In tabel 1 zijn in de linkerkolom de gebieden die onder de vervolgoopdracht vallen met één asterisk * gemerkt. Met twee asterisken ** is aangegeven welke gebieden later aan de opdracht begrenzings zijn toegevoegd. Voor deze gebieden zijn extra kaarten gemaakt.

Hierbij is, voorzover beschikbaar, uitgegaan van de door LNV verstrekte informatie met betrekking tot de huidige voorgestelde begrenzings (versie oktober 2005).

Op verzoek van de opdrachtgever zijn voor beide opdrachten de toelichtings kort en bondig gehouden.

De opdracht is uitgevoerd volgens de offerte van RAVON d.d. 6 september 2005 en de opdracht van LNV d.d. 24 oktober 2005 (instandhoudingsdoelstellingen), respectievelijk de offerte van 16 september 2005 en de opdracht van LNV d.d. 12 oktober 2005 (begrenzings). De vervolgoopdracht is conform de offerte van RAVON d.d. 31 januari 2006 en de opdrachtbrief van het Ministerie van LNV d.d. 2 maart 2006.

Hoofdstuk 2 geeft een korte beschrijving van de gebruikte methodiek ten aanzien van instandhoudingsdoelstellingen en analyse begrenzings.

In hoofdstuk 3 worden de instandhoudingsdoelstellingen per gebied besproken. Aan de opdracht met betrekking tot de instandhoudingsdoelstellingen ligt een concepttekst van Alterra ten grondslag. Voor de meeste gebieden is deze tekst uitvoerig aangevuld of grondig herzien. Daarbij is recente informatie over de verspreiding van de soort in die gebieden benut. Bovendien zijn gebieden toegevoegd waar de soort voorkomt, maar er zijn ook gebieden afgevallen (5) waar de soort niet of reeds lange tijd niet meer voorkomt.

Per gebied is de huidige situatie beschreven, het instandhoudingsdoel en een toelichting.

Het betreft 48 gebieden, waarvan er bij 2 (HR-gebieden 38 en 68) ook de grenzen van nabijgelegen Vogelrichtlijngebieden (VR-) op de kaart worden aangegeven.

In hoofdstuk 4 (Begrenzingen) zijn van een beperkt deel van de HR-gebieden waar de kamsalamander voorkomt adviezen verstrekt ter optimalisatie van de begrenzing van die gebieden voor de kamsalamander. Het betreft 19 HR-gebieden (zie tabel 1).

Als bijlagen zijn kaarten van de in dit rapport besproken Habitatrictlijn- e/o Natura 2000-gebieden opgenomen. Op deze kaarten zijn oude en recente vindplaatsen van kamsalamander afgebeeld, zoals deze opgenomen zijn in het databestand van RAVON.

Tabel 1: Overzicht van Habitatrichtlijn- en/of Natura 2000-gebieden waarvoor de instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd en/of waarvan een analyse van de begrenzing heeft plaatsgevonden op basis waarvan voorstellen zijn gedaan voor optimalisering van de begrenzingen. Een kruis in de kolom geeft aan of van het betreffende gebied de instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd, de begrenzing is geanalyseerd of beide. De gebiedsnummers zijn overgenomen van de opgave van het Ministerie van LNV.

*) gebieden vervolgoopdracht (begrenzingen); **) toegevoegde gebieden

LNV-nr. en naam Habitatrichtlijn / Natura 2000 gebied	Instandhoudingsdoel	Begrenzing	pag. 's)	bijl. nr.	
23	Fochteloërveen	X	10	1	
25	Drentsche Aa-gebied	X	10	2	
27	Drents-Friese Wold en Leggerveld *	X	X	11, 33	3
29	Havelte-Oost *	X	X	11, 33	4
30	Dwingelderveld	X	12	5	
38	Uiterwaarden IJssel incl. aansluiting VR-gebied *	X	X	12, 33	6A t/m 6D
39	Vecht- en Beneden-Reggegebied	X	13	7	
41	Boetelerveld	X	13	8	
42	Sallandse Heuvelrug	X	14	9	
45	Springendal en Dal van de Mosbeek	X	14	10	
46	Bergvennen en Brecklenkampse Veld	vervallen	15	11	
47	Achter de Voort, Agelerbroek	X	X	15, 34	12
49	Dinkelland **	X	15	13	
50	Landgoederen Oldenzaal *	X	X	16, 35	14
53	Buurserzand & Haaksbergen	X	17	15	
54	Witte Veen *	X	X	17, 35	16
55	Aamsveen *	X	X	18, 36	17
57	Veluwe	X	18	18A t/m 18F	
58	Landgoederen Brummen *	X	X	19, 36	19
61	Korenburgerveen *	X	X	19, 36	20
62	Willinks Weust	X	20	21	
63	Bekendelle	X	21	22	
64	Wooldse Veen	X	21	23	
66	Uiterwaarden Neder-Rijn	X	X	21, 37	24
67	Gelderse Poort *	X	X	22, 37	25A t/m 25C
68	Uiterwaarden Waal,	X	X	22, 37	26
70	Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid	X	X	23, 38	27
71	Loevestein, Pompveld & Kornse Boezem	X	24	28	
82	Uiterwaarden Lek *	X	X	25, 39	29
95	Oostelijke Vechtplassen	vervallen	25	30	
105	Zouweboezem **	X	25	31	
123	Zwin & Kievittepolder *	X	X	26, 40	32
128	Brabantse Wal	X	26	33	
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen *	X	X	26, 40	34
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen *	X	X	27, 41	35
134	Regte Heide & Rielse Laag	vervallen	28	36	
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	X	28	37	
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	X	28	38	
141	Oeffeltermoent	X	28	39	
147	Leudal *	X	X	29, 41	40
149	Meinweg *	X	X	29, 41	41
150	Roerdal	X	30	42	
154	Geleenbeekdal	vervallen	30	43	
155	Brunsummerheide	X	30	44	
156	Bemelerberg & Schiepersberg	X	31	45	
157	Geuldal	X	31	46	
158	Kunderberg (incl. Ubachsberg) **	X	31	47	
160	Savelsbos	vervallen	32	48	

Van alle gebieden, behalve die vervallen zijn (zie tabel 1) zijn kaarten als bijlage in dit rapport opgenomen. Elk van die gebieden wordt behandeld in hoofdstuk 3 (Instandhoudingsdoelstellingen) en 19 daarvan ook in het hoofdstuk 4 (Begrenzingsen).

2 METHODE

2.1 Instandhoudingsdoelstellingen

In de opdracht was aanvankelijk geen gestructureerde aanpak in de zin van formulering van instandhoudingsdoelstellingen begrepen. Na ontvangst van de lijst van LNV met te becommentariëren habitatrictlijn- e/o Natura 2000-gebieden heeft RAVON in concept de doelen naar eigen inzicht geformuleerd. Nadat overleg hierover heeft plaatsgevonden tussen de Directie Natuur van LNV en RAVON zijn deze formuleringen van de doelstellingen aangepast en is een gestructureerde aanpak doorgevoerd. Daarbij zijn de volgende categorieën doelen geformuleerd (dus overeenkomstig het gebiedendocument van LNV):

- Behoud landhabitat.
- Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
- Behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
- Behoud verspreiding en omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
- Behoud omvang en kwaliteit leefgebied en behoud verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.
- Behoud omvang en kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.
- Behoud omvang en kwaliteit leefgebied, uitbreiding populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000 gebied voor behoud populatie.
- Uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor ontwikkeling duurzame populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding verspreiding en omvang leefgebied en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.
- Uitbreiding verspreiding en omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding deelpopulaties onderling voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding verspreiding en omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en behoud verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, uitbreiding verspreiding populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied.
- Verbetering omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Specifiek voor de Vogelrichtlijngebieden zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding verspreiding en populatie.
- Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, uitbreiding verspreiding en populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

2.2 Begrenzingsen

Uit het totaal van 48 gebieden is een selectie gemaakt van 19 gebieden waarin het zinvol was om de begrenzingen nog eens zorgvuldig te bekijken. In 16 gebieden daarvan zijn door RAVON voorstellen voor grenswijzigingen gedaan. Het daarbij gehanteerde criterium is dat er zich buiten die grenzen kamsalamanderpopulaties bevinden die van cruciaal belang zijn voor het duurzaam voortbestaan van populaties binnen de huidige begrenzingen. Bij de overige gebieden zijn de huidige begrenzingen goed in relatie tot de voorkomende populaties en is er geen aanleiding om daarvoor wijzigingen voor te stellen.

De analyse in dit hoofdstuk is volledig gericht op de versterking van kamsalamanderpopulaties binnen de begrenzingen van de Habitatrichtlijn- e/o Natura 2000-gebieden in Nederland voor de kamsalamander en in de randzones. Doel is daarbij te bezien of er in de directe omgeving van de huidige begrenzing voor de kamsalamander belangrijke gebieden populaties van deze soort aanwezig zijn. De huidige begrenzing van de HR-gebieden volgt vooral bestaande grenzen van natuurgebieden. Daardoor valt deze begrenzing soms niet samen met de lokale of regionale verspreiding van de kamsalamander.

Beoordeeld is in hoeverre die aangrenzende populatie essentieel of wenselijk is voor het instandhouden van de gehele populatie. Daar waar RAVON meent dat aanpassing van de bestaande grenzen de lokale of regionale populatieontwikkeling direct ten goede kan komen, zijn aanbevelingen gedaan om de huidige begrenzing aan te passen. Hierbij is meegewogen of die toevoeging essentieel dan wel wenselijk is voor het instandhouden van een duurzame kamsalamanderpopulatie binnen het betreffende Natura 2000-gebied. Waar nodig is expert judgement van lokale deskundigen ter plaatse gevraagd.

RAVON heeft van LNV de begrenzingen van de behandelde gebieden als GIS-bestanden (shape-files) ontvangen. Bij de vaststelling van de optimale begrenzingen is uitgegaan van verspreidingsgegevens van de kamsalamander uit het databestand van RAVON, bijgewerkt t/m april 2005. In een aantal gevallen zijn deze gegevens aangevuld met nog recentere informatie (zomer 2005, o.a. verzameld via de Inhaalslag en via een onderzoek naar kamsalamanders in de provincie Zuid-Holland). Laatstgenoemde informatie is zoveel mogelijk verwerkt in de stippenkaarten. Hier en daar is deze tekstueel gegeven.

Verder is in de adviezen meegenomen de vergaarde kennis in het project LIFE AMBITION (Amphibian Biotope Improvement in the Netherlands; zie ook: www.life-ambition.com). De kamsalamander is in dit door RAVON aangeslingerde en door LNV mede ondersteund en gefinancierd beschermings- en uitvoeringsprogramma een belangrijke soort.

Bovendien is informatie ingewonnen bij een aantal terreinbeheerders en bij lokale soortexperts.

Uitdrukkelijk wordt gesteld dat in veel van de behandelde gebieden geen volledige, systematische en recente inventarisaties zijn verricht. Het ontbreken van waarnemingen binnen en in de randzones van een bepaald gebied betekent niet per se dat de soort daar niet voorkomt.

Daar waar een alternatieve begrenzing ook ten goede komt aan overige ter plaatse voorkomende, kwetsbare of bedreigde amfibieënsoorten, wordt dit met name vermeld. Op plaatsen waar de uitbreiding kan samengaan met reeds lopende projecten, zoals LIFE AMBITION en dergelijke, wordt dit beschreven.

2.3 Algemeen

De conceptrapportages zijn uitgebracht op 13 oktober 2005 en vervolgens met de opdrachtgever besproken via geregeld telefonisch overleg en tijdens bijeenkomsten in oktober en november 2005. De door opdrachtgeefster daarbij naar voren gebrachte gewenste aanpassingen zijn in dit eindrapport verwerkt.

2.4 Kaarten en legenda

Op de topografische kaartjes zijn de huidige begrenzingen van de HR-gebieden met een zwarte lijn aangegeven en de door RAVON voorgestelde “grenswijzigingen” ter optimalisatie van de begrenzingen met een paarse lijn.

De kaarten zijn als bijlagen in genummerde volgorde in dit rapport opgenomen. De legenda van de topografische (deel)kaarten is opgenomen als eerste blad vóór de bijlagen.

Waar in het algemeen over “de soort” gesproken wordt, wordt de kamsalamander (*Triturus cristatus* Laurenti 1768) bedoeld.

3 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Op advies van RAVON en na overleg met de opdrachtgever zijn aan voornoemde selectie van 44 nog eens vier gebieden toegevoegd. De reden voor deze aanvulling is dat in deze gebieden belangrijke kamsalamanderpopulaties voorkomen die door RAVON voor het voortbestaan van een regionale metapopulatie van belang worden geacht. Het betreft de gebieden LNV nr. 49, Dinkelland, LNV-nr. 105 Zouweboezem, LNV nr. 156, Bememelerberg & Schieperberg (incl. Groeve 't Rooth e.o.) en LNV nr. 148, Kunderberg (incl. Ubachsberg).

23. Fochteloërveen (kaart bijlage nr. 1)

Huidige situatie

In het veengebied komt de soort niet voor (habitat is ook ongeschikt: te zuur), wel in het bosgebied in het noordwesten (km-hok 221/560 en 221/561). Er zijn slechts enkele exemplaren aangetroffen en de meest recente waarnemingen dateren van 1997, waarbij wel larven zijn gevonden. Verder is een enkele waarneming bekend buiten de begrenzing, ten noordoosten van Veenhuizen (km-hok 224/561).

Doel

Uitbreiding omvang en kwaliteit leefgebied voor ontwikkeling duurzame populatie.

Toelichting

De verwachting is dat de populatie nu niet duurzaam is. Onderzoek dient plaats te vinden in de omliggende bossen en weilanden rondom het veen.

Na inventarisatie dient bepaald te worden welke maatregelen ter herstel of uitbreiding van voortplantingswateren en landhabitat nodig zijn en waar die moeten worden uitgevoerd. Het onderzoek dient ook in de aangrenzende gebieden te gebeuren, voor de duurzame instandhouding is voor dergelijk kleine populaties de relatie met nabijgelegen populaties essentieel.

25. Drentsche Aa-gebied (kaart bijlage nr. 2)

Huidige situatie

Ten noorden van het plaatsje Anderen is de soort recentelijk vastgesteld (kmhokken 241-558, 242-558) op de overgangen van heide of akker met het beekdal. Daar is ook voortplanting geconstateerd (eieren en larven). Verder losse waarnemingen bij Anreep (kmhok 235/554) en bij Gasteren (239/561). Het verspreidingsbeeld is onvolledig, nader onderzoek is gewenst.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

In Noord-Drenthe komt de soort – ook historisch – slechts lokaal voor in kleine populaties; het smalle beekdal van de Drentsche Aa is op zich geen optimaal leefgebied, maar het meest geschikte leefgebied vormen de poelen en voedselrijke vennen op de overgang van heide naar het beekdal. Dit betekent dat de soort vooral voorkomt op de grens van het Habitatrichtlijngebied (zoals bij Anderen). In een bufferzone rondom het aangewezen gebied dient dus extra aandacht te worden besteed aan deze soort en haar zomer- en winterhabitat. Nader onderzoek is nodig om de exacte verspreiding binnen het gebied in kaart te brengen. Mede omdat de soort hier aan de rand van het verspreidingsgebied zit, is behoud van essentieel belang.

27. Drents-Friese Wold & Leggelderveld (kaarten bijlagen nr. 3)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings)

Huidige situatie

De soort komt binnen het gebied voor op Berkenheuvel (zwaartepunt in kmhok 215/543, 216/542, 216/543), Dieverzand (217/542, 217/543, 218/542, 218/543), Noorderveld (214/542), Doldersumse Veld (213/545, 215/544) en Boschoord (zwaartepunt in 210/543 en 211/543). Het betreft een van de belangrijkste metapopulaties in Nederland. In het noordelijke deel, te weten Boswachterij Smilde en Boswachterij Appelscha, komt de soort echter niet of nauwelijks voor. Voor optimalisatie van de begrenzing zijn twee aanvullingen wenselijk, namelijk aan de zuidkant van Berkenheuvel (onderdeel van het project LIFE AMBITION) en nabij Vledder (zie hoofdstuk 4).

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Het betreft één van de vijf belangrijkste Natura-2000 gebieden in Nederland voor deze soort. Met de herinrichting van de Vledder Aa (LIFE-project) en de herinrichting van voormalige landbouwgronden nabij Diever (lopend LIFE-project AMBITION) wordt de leefomgeving van de kamsalamander sterk verbeterd door aanleg en herstel van poelen en verbetering van het landhabitat. Voor het herstel van de deels geïsoleerd liggende subpopulaties verdient ruimtelijke verspreiding de aandacht.

Het verdient aanbeveling om deze door NM aangekochte landbouwgronden bij Diever binnen de begrenzing van het HR-gebied te brengen; dit geldt tevens voor het Vledderveld. Verder is het cyclisch beheren van de poelen een vereiste. Dit krijgt ook de nodige aandacht binnen de uitvoering van het herstelplan dobben en poelen in zuidwest Drenthe (Drents Dobben Overleg, 1991. Geef de Kamsalamander een goed leefmilieu).

29. Havelte-Oost (bijlage kaart nr. 4)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen).

Huidige situatie

De verspreiding van de soort is beperkt tot het zuidoostelijke deel van het gebied (kmhok: 212/533, 213/533, 213/534, 214/533 en 214/534); onder meer komt de soort voor in het Fins meertje. Buiten het gebied komt de kamsalamander verspreid voor in de omgeving van Uffelte en Havelte waar de soort een metapopulatie vormt. In dit grotendeels kleinschalige landschap is geschikt landhabitat voldoende aanwezig.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

De relatie met de omgeving is een punt van aandacht. Zo verdient het aanbeveling een verbindingzone richting Eursinge te creëren om isolement van de populatie op de langere termijn te voorkomen. Bij uitbreiding van het leefgebied verdienen vooral voortplantingswateren de aandacht.

30. Dwingelderveld (bijlage kaart nr. 5)

Huidige situatie

De soort is recentelijk vastgesteld in het zuidwestelijk deel van het gebied en het aangrenzende boerenland, te weten bij Anserdennen in bos-heide (219/534, 221/534), de weilandenclave Noordenveld (224/535, 224/536 en 225/536) en in het noordelijk deel van het gebied (Lheederzand, 224/537). Geschikt habitat is beperkt aanwezig binnen het gebied. De poelen in de weilandenclave zijn daarbij met name van belang (de wateren op de heide zijn te zuur).

Doel

Verbetering omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Ten behoeve van andere Natura-2000 doelen wordt het grasland in de weilandenclave omgezet in heide. De voor het behoud van de kamsalamanderpopulatie gewenste uitbreiding door herstel en aanleg van weilandpoelen (waarbij door agrarisch gebruik in de omgeving de poelen voldoende gebufferd blijven) loopt door deze plannen gevaar. Het is de vraag of de aan de zuidwestzijde gelegen bufferzone ruim genoeg is om het wegvallen van geschikt leefgebied (de weilandenclave) in voldoende mate op te vangen. Om isolement te voorkomen dient de populatie in contact te staan met populaties in nabijgelegen HR-gebieden.

38. Uiterwaarden IJssel

(zie bijlage kaarten nrs. 6A t/m 6D, deelgebieden 1 t/m 4)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings)

Huidige situatie

De soort komt slechts beperkt in de IJsseluiterwaarden voor en is achteruitgegaan. Kerngebieden zijn onder meer Cortenoever (vooral kmhok 211/456), Duursche waarden, Havikerwaard, omgeving Leuvenheim en Landgoed de Poll (zwaartepunt in kmhokken 207/466, 207/467, 206/467, 206/468; zie ook voorstel optimalisering begrenzing).

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, uitbreiding verspreiding en populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied.

Toelichting

De kamsalamander komt slechts beperkt en geïsoleerd voor in de verschillende aan de IJssel gelegen deelgebieden van dit habitatrichtlijngebied voor. Gezien de soort hier in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, geldt de instandhoudingsdoelstelling voor het gehele Natura 2000-gebied (dus inclusief het Vogelrichtlijngebied). Het is niet geheel duidelijk waarom de soort in de IJsseluiterwaarden achteruit is gegaan, maar zowel beter onderhoud van de geschikte voortplantingswateren als het creëren van verbindingen lijkt van belang. Kerngebieden binnen het hele Natura 2000-gebied zijn onder meer Cortenoever, Duursche waarden, Havikerwaard, omgeving Leuvenheim en Landgoed de Poll.

Aanvullend doel voor VR-gebied:

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding verspreiding en populatie.

Toelichting

Omdat de soort slechts voor een beperkt deel binnen de habitatrichtlijngebieden voorkomt en in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een aanvullende instandhoudingsdoelstelling geformuleerd voor het deel van het Natura 2000-gebied dat alleen onder de Vogelrichtlijngebied is aangemeld. Kerngebieden binnen het hele Natura 2000-gebied zijn onder meer Cortenoever, Duursche waarden, Havikerwaard, omgeving Leuvenheim en Landgoed de Poll.

39. Vecht- en Beneden-Reggegebied (zie bijlage kaart nr. 7)

Huidige situatie

De soort is slechts bekend van de omgeving rond kasteel Eerde (kmhok 227/500) en de Eerderhooilanden langs de Beneden Regge (227/499). Langs de Vecht is slechts 1 oude waarneming bekend uit 1979 (kmhok 227/503). Tijdens recent onderzoek naar

amfibieën langs de Vecht is de soort niet aangetroffen en zijn ook geen losse waarnemingen bekend.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding verspreiding en populatie.

Toelichting

De soort is alleen bekend van de omgeving rond kasteel Eerde en de Eerderhooilanden langs de Beneden Regge. Afgesneden rivierarmen met weinig of geen doorstroming vormen een natuurlijk leefgebied voor de soort. Langs de Vecht komt de soort niet voor. Versterking van de populatie moet met name gezocht worden in zuidelijke richting waar in deze regio meer lokale populaties voorkomen. Herstel en uitbreiding van poelen rond Kasteel Eerde en in de Eerderhooilanden heeft daarbij de voorkeur. Ook in het Eerder Achterbroek liggen kansen.

41. Boetelerveld (bijlage kaart nr. 8)

Huidige situatie

De soort is aangetroffen in een drietal poelen en vennen, gelegen aan de oostkant van het Boetelerveld (219/486). Het gebied is grotendeels niet geschikt, maar door het onderhoud van de poelen en het opknappen van twee oude turfgaten komt de soort er in ieder geval sinds ongeveer 1990 voor (mond. med. dhr. M. Zekhuis, Landschap Overijssel)

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De soort is aangetroffen in een drietal poelen en vennen, gelegen aan de oost- en noordkant van het gebied. Het gebied lijkt geen optimaal leefgebied voor de soort, maar door het onderhoud van de poelen en behoud van de graslandenclave in het gebied kan de soort zich hier waarschijnlijk handhaven. In het weiland aan de zuidoost kant van het gebied zijn in 2005 twee poelen en een slenk gegraven. De verwachting is dat de kamsalamander daar gebruik van zal gaan maken. Aandacht is verder nodig voor het overwinteringsbiotoop. De samenhang met het Landgoed Schoonheten is van belang voor het duurzaam behoud van de populatie.

Momenteel is een beheerplan Boetelerveld, Evaluatie en beheervisie (2005, Bureau Natuurbalans) in voorbereiding.

42. Sallandse Heuvelrug (bijlage kaart nr. 9)

Huidige situatie

Een populatie komt voor aan de westkant van het gebied (Sprengenberg), dat in beheer is bij Natuurmonumenten (kmhok 221/483 en 222/483). Het zijn voormalige weilanden die in agrarisch gebruik waren en omgevormd zijn. Er zijn diverse wateren aangelegd en geschoond. Extensieve begrazing vindt plaats met grote grazers (Schotse Hooglanders).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Enige uitbreiding is wellicht nog mogelijk aan de noordzijde van het huidige leefgebied bij de Sprengenberg. Ook liggen er kansen aan de oostzijde van het gebied.

45. Springendal en Dal van de Mosbeek (bijlage kaart nr. 10)

Huidige situatie

Aan de noordzijde van de noordelijke Manderheide (langs de grens met Duitsland; kmhok 253/497 en 254/497) is de soort op 5 locaties in redelijk aantal aangetroffen en is voortplanting vastgesteld (RAVON-archief). Verspreid in het Dal van de Mosbeek, in de wat oudere poelen, komt de soort voor. Bij particulieren zijn veel poelen aanwezig in het gebied, deze zijn echter niet of slecht onderzocht op aanwezigheid van amfibieën (mondel. med. dhr. M. Zekhuis, Landschap Overijssel).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Aan te bevelen valt onderzoek naar de verspreiding van de soort binnen het gehele gebied. In feite zijn dit de noordelijkste vindplaatsen van een kern die loopt van de landgoederen Oldenzaal en Voltherbroek naar Springendal. Beheer van de poelen verdient aandacht. Kleinschalig landbiotoop is voldoende aanwezig. Voor een duurzame instandhouding is de samenhang met deze andere HR-gebieden van belang. Onduidelijk is of het leefgebied zich ook uitstrekt over de grens in Duitsland.

46. Bergvennen & Brecklenkampse Veld (bijlage kaart nr. 11)

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrappt. Volgens het RAVON-databestand komt de soort hier niet voor en zijn er ook geen oude waarnemingen bekend. Het habitat, vochtige heide en degenerereerd hoogveen, is niet geschikt voor kamsalamander.

47. Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek (bijlage kaart nr. 12)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingsen)

Huidige situatie

De soort komt vooral voor in het Voltherbroek (kmhok 259/489 en 260/489) en het Oude Broek en Wiekermeden (259/488). In Achter de Voort en het Agelerbroek is de soort niet vastgesteld. Wel komt de soort voor op de Hunenberg (260.2/489.7) Dit terrein, eigendom van Landschap Overijssel, valt buiten de huidige begrenzing, maar is wel in voorstel optimalisering begrenzing opgenomen). Ook komt de soort voor bij de Vogelpoel/Linderveld (kmhok 261/488; zie ook hoofdstuk 4). Deze populatie maakt

deel uit van een grotere metapopulatie in NO-Twente en staat min of meer in verbinding met de populatie in Landgoederen Oldenzaal, het Dinkeldal (inclusief omgeving Tilligte).

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

Toelichting

Het leefgebied betreft voor een groot deel kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-netwerk ligt en voor een kleiner deel binnen Natura 2000-gebieden. Een belangrijk aandachtspunt is dan ook de aansluiting met omliggende populaties. Zie hiervoor ook HR-gebied Dinkelland (49).

Vergroting van de populatie kan mede door uitbreiding en herstel van voortplantingswateren en behoud van de landhabitat verwezenlijkt worden. In het kader van het project LIFE AMBITION vindt in de periode 2005-2008 aanleg plaats van 5 grote basisbiotopen voor boomkikker en kamsalamander binnen de begrenzing (zie ook www.life-ambition.com). Aanleg van voortplantingswateren voor amfibieën vindt tevens plaats in het natuurontwikkelingsgebied tussen de Hunenborg en het Agelerbroek.

49. Dinkelland (bijlage kaart nr. 13)

Huidige situatie

In Dinkelland komt de kamsalamander voor nabij Singraven. Deze populatie maakt deel uit van een grotere meta-populatie in Noordoost-Twente -tussen Enschede, Ootmarsum en Denekamp- en staat min of meer in verbinding met de populaties in Landgoederen Oldenzaal en Voltherbroek (zie hierna, HR-gebied 50). Het leefgebied betreft voor een groot deel kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-netwerk ligt en voor een kleiner deel binnen Natura 2000-gebieden.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Een belangrijk aandachtspunt is de aansluiting met omliggende populaties.

50. Landgoederen Oldenzaal (bijlage kaart nr. 14)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen)

Huidige situatie

Dit gebied behoort tot een van de belangrijkste leefgebieden van de kamsalamander in Nederland. Er zijn minstens 40 poelen aanwezig waar min of meer geregeld voortplanting van de soort plaatsvindt. De verspreiding strekt zich uit van Boerskotten/Groote Lutterveld, Elfterheurne tot en met Paaschberg en het Roderveld.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied, uitbreiding populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000 gebied voor behoud populatie.

Toelichting

Het gebied Landgoederen Oldenzaal draagt dan ook in grote mate bij aan de metapopulatie in Noordoost-Twente - tussen Enschede, Oldenzaal, Ootmarsum en Denekamp. Het leefgebied betreft voor een groot deel kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-netwerk ligt en voor een kleiner deel binnen Natura 2000-gebieden. Voor het behoud en de versterking van de metapopulatie is een belangrijk aandachtspunt dan ook de aansluiting met omliggende populaties. Voor optimalisatie van de begrenzing zijn twee aanvullingen wenselijk, namelijk opname van het Roderveld en het gebied langs de spoorlijn ten oosten van Oldenzaal (zie hoofdstuk 4).

Het gebied herbergt geschikt landhabitat en in de afgelopen jaren is flink geïnvesteerd in het optimaliseren van de voortplantingswateren voor de Kamsalamander. Bovendien vindt in de periode 2005-2008 herstel en aanleg van enkele tientallen poelen plaats in het kader van het project LIFE AMBTION (zie ook www.life-ambition.com), specifiek gericht op de kamsalamander. Verbetering van landhabitat en aansluiting met het omliggende agrarische gebied verdient de aandacht, met name door het creëren van corridors met omliggende Habitatrichtlijngebieden als Achter de Voort, Ageler- en Volterbroek en het Dinkeldal.

53. Buurserzand & Haaksbergerveen (bijlage kaart nr. 15)

Huidige situatie

De soort komt voor in het Haaksbergerveen zelf, waar het water geschikt is door buffering (toestroom kwel). In minimaal 6 vennen/poelen is de soort in het Haaksbergerveen zelf recentelijk aangetroffen (kmhokken 249/460, 250/459, 250/460, 251/460). Daarnaast is de soort in het uiterste zuidwesten aan de rand van het gebied aangetroffen (247/460). De soort is niet bekend van het Buurserzand, het omringende boerenland en het Duitse aangrenzende, kleinere Ammeloer Venn (mogelijk door waarnemerseffect?). Onderzoek in die terreingedeelten is dus aan te bevelen.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Het betreft een levensvatbare populatie in een uniek habitat. Inrichtingsmaatregelen, zowel afgestemd op verbetering van zomer- en winterhabitat in de bufferzone rond het Haaksbergerveen biedt goede kansen voor versterking van deze populatie.

Aansluiting van de populatie met die in het Witte Veen (zie hieronder, HR-nr. 45) verdient aandacht.

54. Witte Veen (bijlage kaart nr. 16)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingsen)

Huidige situatie

De populatie bevindt zich vooral in het noordelijk deel van het Witte Veen, waar zich minimaal 8 voortplantingswateren bevinden. Voor optimalisatie van de begrenzing is een aanvulling wenselijk, namelijk het gebied grenzend aan de noordzijde (zie ook advies optimalisatie begrenzingen HR-gebieden m.b.t. kamsalamander). Er vindt reeds grensoverschrijdende samenwerking plaats tussen de beheerders aan de Nederlandse kant en Duitse zijde van de grens.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

Toelichting

Het betreft hier een grensoverschrijdend veengebied, waar de populatie van de kamsalamander voorkomt in het veen zelf (waar gebufferd water toestroomt), de randen van het gebied en het omliggende boerenland. Uitbreiding van leefgebied binnen de SBZ (Speciale Beschermings Zone) is slechts beperkt mogelijk, zodat aansluiting met populaties in het noorden (Zuid-Eschmarke/Aamsveen (deels ook over Duits grondgebied) van belang is voor duurzaam behoud.

Uitbreiding en herstel van voortplantingswateren en behoud en uitbreiding van landhabitat is van belang voor vergroting van de populatie. Momenteel vinden deze plaats in het kader van het project LIFE AMBITION (zie ook www-life-ambition.com).

De Kamsalamander profiteert in het gebied overigens ook van maatregelen die voor de Boomkikker worden/zijn uitgevoerd in het kader van het nationale Soortbeschermingsplan boomkikker 2001-2005.

55 Aamsveen (zie bijlage nr. 17)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingsen)

Huidige situatie

De (kleine) populatie bevindt zich voornamelijk in het zuidwestelijk deel van het gebied. De soort is niet aanwezig in het veengebied zelf (te zuur), maar wel in de aangrenzen weilanden en ruige graslanden waar minimaal 6 voortplantingswateren zijn gelegen. De kamsalamander komt voor in enkele basisbiotopen die in het gebied zijn aangelegd voor de boomkikker in het kader van het nationale Soortbeschermingsplan boomkikker 2001-2005.

In ruimere zin maakt het onderdeel uit van een grotere (meta)populatie in Oost Twente die zich uitstrekt van Witte Veen-Zuid-Eschmarke-Aamsveen-en verder naar het noorden richting Oldenzaal. De verdichting van de agglomeratie tussen Enschede en Glanerbrug en drukke (snel)wegen sluiten uitwisseling naar het noorden praktisch uit.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

Toelichting

De verbinding met het boerenland rondom het Aamsveen en richting Witte Veen is belangrijk (o.a. langs het Lappenpad waar zich populaties van kamsalamander en boomkikker bevinden (zie ook advies optimalisatie begrenzingsen, hoofdstuk 4).

In het kleinschalige landschap ten westen van Aamsveen zijn reeds enkele voortplantingspoelen aanwezig. Hoewel de Zuid-Eschmarke voor een groot deel landbouwgebied is, zijn agrariërs hier reeds actief bij natuurlijk beheer betrokken.

Van de uitbreiding in westelijke richting kunnen ook de aanwezige boomkikker, heikikker en adder profiteren. Gezien de begrenzingsen door wegen en bebouwing (zie huidige situatie) kan uitbreiding en herstel van voortplantingswateren en behoud van landhabitat ten westen van Aamsveen leiden tot versteviging en een uitbreiding richting Duitsland, waar een geschikt land- en voortplantingshabitat aanwezig lijkt.

57. Veluwe (zie bijlagen nrs. 18A t/m 18F, deelgebieden 1 t/m 6)

Huidige situatie

De soort komt zeer lokaal voor op een beperkt aantal plaatsen op de Veluwe, veelal in of nabij landbouwenclaves en langs de randen van de Veluwe. De levensvatbaarheid van die populaties wisselt sterk.

Doel

Behoud verspreiding en behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Om een goed beheer te kunnen voeren zou eerst inzicht verkregen moeten worden of het zwakke of sterke populaties betreft. Het grootste deel van de Veluwe is als habitat ongeschikt voor de soort.

De uitgezette Italiaanse kamsalamander (*Triturus carnifex*), ten noordwesten van Apeldoorn, is tot nu toe nog niet van invloed op de populatie van de Kamsalamander. Bij een onderzoek in 2005 in 44 poelen is in 5 daarvan de Italiaanse kamsalamander aangetroffen. Op 2 lokaties kwamen *Triturus cristatus* en *T. carnifex* beide voor. Hybridisatie is mogelijk, maar onduidelijk is of dat al heeft plaatsgevonden. *T. carnifex* is binnen Nederland een exoot en geniet geen bescherming. Advies van RAVON is om de verspreiding van *T. carnifex* in de gaten te houden en geen verdere maatregelen te nemen. (zie ook: Vleut & Bosman, 2005. Actuele verspreiding van de Italiaanse kamsalamander (*Triturus carnifex*) in Gelderland en een morfometrische vergelijking met de inheemse kamsalamander (*Triturus cristatus*).

58. Landgoederen Brummen (bijlage kaart nr. 19)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingsen)

Huidige situatie

De populatie maakt deel uit van een metapopulatie die zich bevindt in de zuidwestelijke IJsselvallei, globaal gelegen tussen Dieren, Apeldoorn en Deventer. Binnen de begrenzing komt de soort verspreid voor, zowel op het Leusveld als op het landgoed Voorstonden als op de Empesche- en Tondensche heide.

In beide gebieden is de laatste jaren volop reproductie waargenomen. Voor optimalisatie van de begrenzing is een aanvulling wenselijk, namelijk uitbreiding in het noorden langs de Sterrenbosweg (Braamhoeve; kmhok 205/461; zie verder hoofdstuk 4, begrenzingen), waar zich een (deel)populatie van de kamsalamander bevindt en een belangrijke populatie van de knoflookpad.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Verbinding met de populaties in de uiterwaarden van de IJssel (met Cortenoever in oostelijke richting)) en met die op landgoed De Poll (in noordelijke richting) en met de randzone van de Veluwe (in westelijke richting) zijn essentieel voor instandhouding van een levensvatbare meta-populatie. Binnen de grenzen van het gebied (en omliggend agrarisch gebied!) worden momenteel veel wateren hersteld en aangelegd in het kader van het project LIFE AMBITION (zie ook www.life-ambition.com). Behoud van landhabitat is hierbij eveneens belangrijk.

61. Korenburgerveen (bijlage kaart nr. 20)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingen)

Huidige situatie

De soort komt in een brede ring rondom Winterswijk in het WCL-landschap voor; het leefgebied betreft grotendeels kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-gebieden ligt. Het Natura 2000-gebied zelf draagt in beperkte mate bij aan de grote metapopulatie: de kern van het veengebied is ongeschikt (te zuur), maar de randen van het veengebied en het omliggende boerenland herbergen geschikt landhabitat en voortplantingswateren. Voor optimalisatie van de begrenzing is een aanvulling wenselijk, namelijk uitbreiding in het zuidoosten langs de Dollemansweg (Mentink; kmhok 243/443; zie hoofdstuk 4), waar zich een (deel)populatie van de kamsalamander bevindt.

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en behoud verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Voor behoud van de populatie in het Natura 2000-gebied is behoud van de Winterswijkse metapopulatie essentieel; dit laatste kan gerealiseerd worden door onderhoud van poelen en grasland te integreren in de agrarische bedrijfsvoering, behoud of herstel van hoge grondwaterstanden en het voorkomen van versnippering. Herstel van bestaande en aanleg van nieuwe wateren, behoud en versterking van het aanwezige landhabitat in de bufferzone rond het Korenburgerveen (valt binnen de begrenzing) is gewenst.

62. Willinks Weust (bijlage kaart nr. 21)

Huidige situatie

De soort is recentelijk vastgesteld in het gebied en voortplanting is geconstateerd (kmhok 250/442, 251/442, 251/443). De soort komt in een brede ring rondom Winterswijk in het WCL-landschap voor; het leefgebied betreft grotendeels kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-gebieden ligt. Het Natura 2000-gebied zelf draagt in beperkte mate bij aan de grote metapopulatie; het gebied herbergt geschikt landhabitat en de soort is bekend van poelen in de oude groeve en het omliggende boerenland

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied en behoud verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

Toelichting

Voor behoud van de populatie in het Natura 2000-gebied is behoud van de Winterswijkse metapopulatie essentieel; dit laatste kan gerealiseerd worden door herstel en onderhoud van poelen en behoud van de aanwezige landhabitat. Integratie hiervan in de agrarische bedrijfsvoering, behoud of herstel van hoge grondwaterstanden en het voorkomen van versnippering dragen daaraan bij.

63. Bekendelle (bijlage kaart nr. 22)

Huidige situatie

De soort is niet bekend van binnen de begrenzingen van Bekendelle zelf, maar wel in de omgeving. Het gebied is vrij dicht bebost met loofbos en er zijn geen of weinig geschikte poelen aanwezig. Mogelijk overwintert de soort er wel.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De soort komt in een brede ring rondom Winterswijk in het WCL-landschap voor; het leefgebied betreft grotendeels kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-gebieden ligt; het Natura 2000-gebied zelf herbergt vrijwel uitsluitend landhabitat; in het direct aangrenzende gebied liggen belangrijke voortplantingswateren; voor behoud van de populatie in het Natura 2000-gebied is behoud van de Winterswijkse metapopulatie essentieel. Dit laatste kan gerealiseerd worden door onderhoud van poelen en grasland te integreren in de agrarische bedrijfsvoering, behoud of herstel van hoge grondwaterstanden en het voorkomen van versnippering. Nagegaan dient te worden of de poelendichtheid in de omgeving groot genoeg is.

64. Wooldse Veen (bijlage kaart nr. 23)

Huidige situatie

De soort is niet aangetroffen in het gebied zelf, maar wel in de directe omgeving (zuidwestelijk: 247/435, en ten noorden: 248/437). Het Wooldse veen is niet geschikt als habitat (zuur hoogveen).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De soort komt in een brede ring rondom Winterswijk in het WCL-landschap voor; het leefgebied betreft grotendeels kleinschalig agrarisch gebied dat buiten de Natura 2000-gebieden ligt. De betekenis van het gebied voor kamsalamander is onbekend.

Het Natura 2000-gebied zelf draagt in beperkte mate bij aan de grote metapopulatie; de randen van het veengebied en het omliggende boerenland herbergen geschikt landhabitat (overwintering) en voortplantingswateren. Versnippering kan worden voorkomen door onderhoud van poelen en grasland te integreren in de agrarische bedrijfsvoering. Behoud of herstel van hoge grondwaterstanden is hierbij eveneens gewenst.

66. Uiterwaarden Neder-Rijn (bijlage kaart nr. 24)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen)

Huidige situatie

Zie Toelichting.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Omdat de soort slechts voor een beperkt deel binnen de habitatrictlijngebieden voorkomt en in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een aanvullende instandhoudingsdoelstelling geformuleerd voor het deel van het Natura 2000-gebied dat alleen onder de Vogelrichtlijngebied is aangemeld. De soort komt verspreid over dit gebied voor, met een concentratie in de Bovenpolder onder Wageningen.

67. Gelderse Poort (bijlagen kaarten nrs. 25A t/m 25C

(totaalkaart en deelkaarten noord en zuid)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen)

Huidige situatie

De Gelderse Poort behoort tot een van de belangrijkste leefgebieden van de kamsalamander in Nederland. De soort komt verspreid over het gehele gebied voor op locaties die niet of niet frequent overstroomd worden: in de Ooijpolder, Bemmelsche- en

Gendtse waard, Klompenwaard, Angerensche buitenpolder en Huissensche waard als in het Rijnstrangengebied. De huidige HR-begrenzing is zodanig dat deelpopulaties van de kamsalamander buiten de begrenzing dreigen te vallen. Ter optimalisatie van de begrenzing is verruiming van de begrenzing op vier locaties wenselijk (zie Hoofdstuk 4, Begrenzungen).

Het lijkt erop dat de dynamiek in de uiterwaarden te groot is en wellicht functioneert als zogenaamde 'sink' (nader onderzoek is aan te bevelen). Op druk bereiden dijkvakken kunnen veel slachtoffers vallen tijdens de trektijd in verband met trek van en naar voortplantingswateren in het voorjaar en overwinteringsbiotoop in het najaar. Veel dijkvakken zijn de laatste jaren afgesloten voor gemotoriseerd verkeer.; wellicht valt dit op meer plaatsen te realiseren. Verder dient er aandacht te komen voor het aan banden leggen van zogenaamde 'viswateren' voor hengelsporters. Wanneer voortplantingswateren van kamsalamander bezet raken met vis, zijn deze niet langer meer geschikt voor de soort.

Doel

Behoud verspreiding, behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De Gelderse Poort is voor de kamsalamander dan ook één van de belangrijkste Natura 2000-gebieden binnen het rivierengebied en één van de belangrijkste leefgebieden in Nederland. De verbindingen met de populaties langs de Waal, Neder-Rijn en IJssel zijn belangrijk. Verder verdienen bedreigingen als gemotoriseerd verkeer en het uitzetten van vis aandacht.

68. Uiterwaarden Waal (bijlage kaart nr. 26)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen)

Huidige situatie

De soort komt voor in de zuidelijk gelegen Hurwenense Uiterwaarden als in de aan de noordkant gelegen Rijswaard en Heeseltse Uiterwaarden. Er is echter hier geen reproductie vastgesteld, maar gezien de afstanden tot andere populaties moet deze daar wel plaatsvinden. In hoofdstuk 4 (Begrenzungen) wordt een uitbreiding van de begrenzing geadviseerd in de oostelijke hoek van de Hurwenense Uiterwaarden. Verder wordt geadviseerd om voor de kamsalamander een aanvullende doelstelling te formuleren voor het aan de overkant van de Waal gelegen VR-gebied (Heeseltse Uiterwaarden).

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Het volledige Natura 2000-gebied vormt een belangrijk leefgebied, vooral het traject Weurt-Wamel. (zie ook Zollinger et al. 2003. Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrichtlijn; Overzicht beste leefgebieden Kamsalamander, Grote modderkruiper, Kleine Modderkruiper, Bittervoorn en Rivierdonderpad).

Zie verder Toelichting aanvullend doel voor VR-gebied.

Aanvullend doel voor VR-gebied:

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied, uitbreiding verspreiding en populatie en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor behoud populatie.

Toelichting

Omdat de soort slechts voor een beperkt deel binnen de habitatrichtlijngebieden voorkomt en in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een aanvullende instandhoudingsdoelstelling geformuleerd voor het deel van het Natura 2000-gebied dat alleen onder de Vogelrichtlijngebied is aangemeld. Binnen het Vogelrichtlijn-gebied komt de soort verspreid voor en vormt het in zijn geheel een belangrijk leefgebied, vooral het traject Weurt-Wamel. Gezien de verspreiding, de ongunstige staat van instandhouding en de afstanden tot andere populaties zijn de onderlinge verbindingen en verbindingen met verder gelegen leefgebieden van belang voor de kamsalamander in dit gebied.

70. Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid (bijlagen kaart nr. 27)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings).

Huidige situatie

De van oudsher aanwezige populatie is de laatste paar jaar zo sterk teruggelopen, dat van een relictpopulatie gesproken moet worden. De huidige HR-gebied is voor de doelsoort kamsalamander te nauw begrensd; de meeste vindplaatsen vallen er buiten. De provincie Zuid-Holland heeft enkele gebieden ten westen van de Diefdijk-Zuid. In het gebied zijn recentelijk twaalf nieuwe poelen gegraven, waarvan er enkele op grond van particulieren liggen. Inmiddels zijn enkele poelen zijn door vis bezet. RAVON beschikt over veel data van dit gebied, waaronder zeer actuele. Hieruit komt naar voren dat voor het gebied ten westen van de Diefdijk-Zuid (buiten de huidige HR-begrenzing) een belangrijk voortplantingsgebied is voor de kamsalamander. Anders dan op veel andere plaatsen wordt de soort hier in de poldersloten aangetroffen. De beide dijken worden door de kamsalamander gebruikt als migratie- en overwinteringsplaats. Bij Kedichem (NB-wet begrensd) gebruikt de kamsalamander ook zowel het polder- als uiterwaardengebied (eveneens van belang voor de grote modderkruiper.). Geadviseerd wordt door verruiming van de begrenzing bufferzones te creëren (zie hoofdstuk 4, Begrenzings).

Doel

Uitbreiding verspreiding en omvang leefgebied en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Het gebied is tevens van belang voor soorten als grote modderkruiper, heikikker, kleine modderkruiper en bittervoorn.

Verbetering van land- en voortplantingsgebied voor kamsalamander kan gerealiseerd worden o.a. door het visvrij maken van bestaande wateren en door een ruimere begrenzing rond de Diefdijk. De Zuiderlingedijk biedt binnen zijn huidige HR-begrenzing mogelijkheden om de draagkracht van het gebied als landhabitat en als

voortplantingsplaats voor de soort te verruimen, o.a. door verbetering van de inrichting, aanleg en het veiligstellen van reeds bestaande(en nieuw gegraven) poelen.

Aandacht verdient ook de reductie van het aantal verkeersslachtoffers, vooral op de dijkwegen. Zo blijkt bijvoorbeeld een reeds aangelegde amfibieëntunnel in de Lingedijk aan de rand van Asperen onvoldoende te functioneren vanwege het ontbreken van geleidingen naar de tunnel (Prudon, B. & R. Creemers, 2004).

71. Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (bijlage kaart nr. 28)

Huidige situatie

Tot voor kort zat hier de grootste populatie kamsalamander van de Bommelerwaard. In periode 1994-1999 zijn in totaal 1500 larven gevonden op tal van locaties. De laatste jaren is de soort vooral vastgesteld in het noordelijk deel van de Boezem van Brakel (132/424, in de Benedenwaarden tegen de dijk aan (132/425) en in De Waarden bij Loevestein (130/424).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Het betreft hier een geïsoleerde populatie, namelijk de meest westelijke in het rivierengebied. De soort komt binnendijks (winterhabitat en voortplantingswateren) en ook buitendijks (voortplantingswateren en zomerfoerageergebied) voor. Voor een duurzame instandhouding is de kwaliteit van de voortplantingswateren en het landhabitat een punt van aandacht (herstelmaatregelen ter voorkoming dichtgroeien en/of droogvallen).

82. Uiterwaarden Lek (bijlagen kaart nr. 29)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings).

Huidige situatie

Van oudsher is dit een goed kamsalamandergebied, maar het westelijk deel van de populatie is sterk geïsoleerd geraakt en teruggelopen. In de Koekoeksewaard bij Tienhoven ligt nog een voortplantingsplaats voor kamsalamander, buiten de huidige begrenzing. Een belangrijke reproductieplaats ligt ook aan de voet van het dijktaalud ten westen van Sluis; deze locatie valt binnen de HR-begrenzing van de Zouweboezem. De situatie voor de locaties in de Koekoeksewaard is zeer fragiel vanwege de geïsoleerde ligging.

Van belang is om de huidige, los van elkaar liggende begrenste uiterwaardgebieden aan weerszijden van de rivier, met elkaar te verbinden.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Van oudsher vormen de uiterwaarden langs de Lek en Linge een goed kamsalamandergebied met een lange, ononderbroken keten van vindlocaties. In deze

keten zijn de laatste tien jaar grote gaten geslagen, waardoor het westelijk deel van de populatie sterk geïsoleerd is geraakt. Indien het isolement niet kan worden opgeheven, is de kans groot dat de soort langs de Lek tussen Schoonhoven en Lopik binnen afzienbare tijd uitsterft. De populatie kan versterkt worden door verruiming van de migratiemogelijkheden in de uiterwaarden aan weerszijden van de rivier. Aansluiting aan het HR-gebied Zouweboezem van cruciaal belang geacht (hoofdstuk 4, Begrenzungen en hierna, 105. Zouweboezem).

95. Oostelijke Vechtplassen (bijlage kaart nr. 30)

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrapd. De kamsalamander komt niet voor in de Oostelijke Vechtplassen, maar is in het verleden (vóór 1990) wel langs de randen van het gebied aangetroffen. Dichtstbijzijnde populaties bevinden zich in de landgoederenzone tussen Hilversum en Bussum en op de heuvelrug ten zuiden van Hilversum.

105. Zouweboezem (bijlage kaart nr. 31)

Toegevoegd voor instandhoudingsdoelstellingen kamsalamander.

Huidige situatie

Recentelijk zijn binnen dit gebied en vlak erbuiten in polder Achthoven belangrijke voortplantingsplaatsen van kamsalamander vastgesteld.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Binnen de begrenzing van de Zouweboezem is aan de voet van het dijktaalud ten westen van Sluis een belangrijke reproductieplaats vastgesteld. De aansluiting tussen de Zouweboezem en de Uiterwaarden Lek is van groot belang voor de rivierbegeleidende populaties langs de Lek (zie hiervoor bij 82. Uiterwaarden Lek en hoofdstuk 4, Begrenzungen, Uiterwaarden Lek).

123. Zwin en Kievittepolder (bijlage kaart nr. 32)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzungen).

Huidige situatie

Het krekengebied van het Zwin is ongeschikt voor de soort. De populatie komt nu zeer geconcentreerd voor in een smalle duinstrook ten westen van Cadzand-Bad (kmhokken 14-15/378) en in de Kievitte- en Oudelandse polder (kmhokken 14-15/377). Het gebied herbergt tevens een van de grootste boomkikkerpopulaties (*Hyla arborea*, bijlage 4 soort van Habitatrichtlijn) in Nederland. Voor beide soorten is de verbinding met de zuidelijker gelegen populaties (via de Willem-Leopoldpolder en Verssche polder) met Retranchement is belangrijk (zie hoofdstuk 4, Begrenzungen). Dit gehele gebied valt

binnen de EHS en natuurontwikkeling vindt nu volop plaats. De boomkikker heeft als pioniersoort het nieuwe leefgebied in de Willem-Leopoldpolder al ontdekt!

Doel

Behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De Kamsalamander profiteert in het gebied van maatregelen die voor de Boomkikker worden uitgevoerd in het kader van het nationale Soortbeschermingsplan boomkikker 2001-2005. Aandachtspunt bij het beheer is o.a. het visvrij houden van de voortplantingswateren.

128. Brabantse Wal (bijlage kaart nr. 33)

Huidige situatie

De soort komt in een aantal relictpopulaties voor in en rond het Kleine en Grote Meer. (83/380, 84/380).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Ten behoeve van andere Natura 2000-doelen worden de huidige vindlocaties mogelijk ongeschikt als leefgebied voor de kamsalamander, in welk geval elders in het gebied nieuw leefgebied gerealiseerd kan worden.

131. Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (bijlage kaart nr. 34)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzingsgebieden).

Huidige situatie

De bossen en stuifzanden van de Loonse en Drunense Duinen zijn ongeschikt voor de soort. In De Brand komt een redelijk omvangrijke populatie voor, enkele tientallen voortplantingswateren worden min of meer geregeld gebruikt. Het zwaartepunt van de populatie ligt midden in De Brand (kmhokken 137-138/404 en 137/403). In de Leemkuilen komt een populatie van de soort in de zuidwest hoek voor (140/401). De beide gebieden Brand en Leemkuilen zijn ook belangrijke gebieden voor de boomkikker. Er zijn twee kamsalamanderpopulaties die in de directe omgeving voorkomen, namelijk nabij de Overlaat tussen Waalwijk en Drunen (kmhokken 135/409, 135/410) en op het landgoed Huis ter Heide (NM). Voor optimalisatie van de begrenzing zie hoofdstuk 4 (Begrenzingsgebieden).

Doel

Uitbreiding verspreiding en omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding populaties onderling en met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

De verbinding van de populatie in De Brand met die op landgoed Huis ter Heide en met die in de Leemkuilen is belangrijk. Binnen het gebied zijn goede mogelijkheden voor uitbreiding van leefgebied (o.a. in het Hengstven).

De soort profiteert in het gebied van maatregelen die voor de Boomkikker worden uitgevoerd in het kader van het nationale Soortbeschermingsplan Boomkikker 2001-2005.

Tussen de Brand en de Leemkuilen staat een ecologische verbindingzone gepland, specifiek voor amfibieën (boomkikker en kamsalamander); deze moet nog gerealiseerd worden. Ontwikkelingsmogelijkheden naar het oosten liggen langs de Zandleij en in het natuurontwikkelingsgebied Hengstven (aankoopgebied Natuurmonumenten, is meebegrensd, o.a. km-hokken 140-141/406).

133. Kampina & Oisterwijkse Vennen (bijlage kaart nr. 35)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings).

Huidige situatie

Vermoedelijk bevindt zich nog een relictpopulatie in het beekdal van de Beerze (1 vindlocatie kmhok 146/396 bekend uit 1997: 4 adulte vrouwtjes en larven). Ten westen van Moergestel bevindt zich in ieder geval een andere relictpopulatie (o.a. kmhok 139/394). Verder verdient het aanbeveling landgoed Nemelaer mee te begrenzen waar eveneens een populatie aanwezig is (zie hoofdstuk 4, Begrenzings).

Doel

Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding met belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting

De soort is in Noord-Brabant sterk achteruitgegaan en komt ook in dit gebied nog maar spaarzaam voor. In het beekdal van de Beerze kan uitbreiding van leefgebied plaatsvinden in het Baningsveld. Ten westen van Moergestel en in het omliggende agrarische gebied zijn relictpopulaties aanwezig. Voor versterking van de populatie is verbinding met deze relictpopulaties van belang. Onderzoek naar de verspreiding dient uitgevoerd te worden, zodat gerichte maatregelen ingezet kunnen worden.

134. Regte Heide en Rielse Laag (bijlage kaart nr. 36)

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrappt. De soort komt hier niet voor, ook niet in de directe omgeving (RAVON-archief).

136. Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (bijlage kaart nr. 37)

Huidige situatie

Binnen het gebied en in directe omgeving komen enkele geïsoleerde populaties voor. De grootste populatie bevindt zich langs de rand van De Plateaux (155/364, 156/365). In het Leenderbos nabij Heezerenbosch (165/376, 166/376) is de soort in en vlak buiten

het gebied recentelijk vastgesteld. Verder zijn er sporadisch waarnemingen van de soort in ruimere omgeving zoals bij Aalst en Waalre.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Aangezien in Noord-Brabant de kamsalamander sterk achteruit is gegaan, verdienen deze laatste kwetsbare restpopulaties extra aandacht. De kwaliteit van het leefgebied (herstel van de voortplantingswateren en behoud van de landhabitat) is daarbij een belangrijk punt.

138. Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (bijlage kaart nr. 38)

Huidige situatie

De soort is aangetroffen in het Ringselven (kmhok 169/360), maar lijkt daar aan areaal ingeboet te hebben. Verder is zij recentelijk vastgesteld aan oostkant van Weerter- en Budelerbergen binnen de begrenzing (kmhok 174/364) binnen de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Aangezien de kamsalamander in Noord-Brabant sterk achteruit is gegaan, verdienen deze restpopulaties extra aandacht, waarbij de kwaliteit van het leefgebied een belangrijk aandachtspunt is.

Nader onderzoek dient uit te wijzen of deze relictpopulaties levensvatbaar zijn op de langere termijn en welke maatregelen genomen kunnen worden.

141. Oeffeltermoent (bijlage kaart nr. 39)

Huidige situatie

De soort komt in vier poelen voor, alle dicht bij de winterdijk gelegen. Bij te hoge dynamiek in de uiterwaard kan de soort zich niet handhaven.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De ruimte aan geschikt leefgebied is beperkt. Ter verhoging van de overlevingsmogelijkheden bij hoogwater verdient het aanbeveling het leefgebied in het omliggende landelijke gebied te verbeteren.

147. Leudal (bijlage kaart nr. 40)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings).

Huidige situatie

Zeer waarschijnlijk komt de soort niet of slechts sporadisch voor in het gebied. De laatste melding van de kamsalamander in de zuidwesthoek van het Leudal stamt uit 1987. De soort is nog wel bekend van het meer bovenstroomse deel van de Tungelrooyse beek vlak ten westen van Heythuysen, waar ook de knoflookpad voorkomt. Verder zijn in 2001 in een poel vlak tegen de bebouwing van Heythuysen (noord) adulte kamsalamanders en vele larven aangetroffen.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Gezien het sporadische voorkomen van de soort in het gebied verdient het aanbeveling onderzoek naar de verspreiding van de soort in en rond dit gebied.

149. Meinweg (bijlage kaart nr. 41)

Dit gebied wordt eveneens behandeld in hoofdstuk 4 (Begrenzings).

Huidige situatie

Binnen het gebied kunnen min of meer vier deelpopulaties of clusters worden onderscheiden, namelijk 1) in het noordoosten (kmhokken 207/354, 208/354 en 207/355), 2) in het zuidoosten (kmhokken 208/351, 209/351), 3) in het zuidwesten (kmhokken 206/351-352) en 4) in de westelijke uitloper (kmhokken 203/353-354 en 204/353 en 205/353).

Doel

Uitbreiding verspreiding en omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en verbetering verbinding deelpopulaties onderling voor uitbreiding populatie.

Toelichting

Het betreft vanouds een belangrijk gebied in Limburg. De soort komt in het gebied op meerdere locaties voor, plaatselijk in hoge aantallen, maar niet homogeen verspreid.

Om verder isolement van de vier deelpopulaties te voorkomen is de onderlinge verbinding erg belangrijk. Ook is aansluiting met de populatie in het Roerdal nabij kasteel Daelenbroeck zeer wenselijk. Verder liggen er kansen om de westelijke uitloper in contact te brengen met de populatie in Maalbroek (omgeving Asenray).

Binnen de begrenzing is de soort vrij goed onderzocht. Wel dient studie gedaan te worden naar kansrijke locaties om poelen aan te leggen.

Met name in het aangrenzend gebied verdient het aanbeveling de verspreiding van de soort nader te bestuderen.

150. Roerdal (bijlage kaart nr. 42)

Huidige situatie

De soort is vastgesteld nabij kasteel Daelenbroek (kmhok 203/351) en in een relict van roermeander bij Melick (198/352). Verder is de soort recent aangetroffen pal op de grens met Duitsland (203/348).

Doel

Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied en behoud populatie.

Toelichting

In het verleden kwam de kamsalamander in het hele Roerdal voor, maar tegenwoordig is de soort slechts bekend van enkele locaties. De kwaliteit van het leefgebied (o.a. uitbreiding voortplantingswateren nabij kasteel Daelenbroek) van deze populaties is een punt van aandacht. Daarbij dient ook bezien te worden in hoeverre deze geïsoleerde populatie in verbinding kan worden gebracht met de populatie op de Meinweg (zie hiervoor, 149. Meinweg en hoofdstuk 4, Begrenzungen). Verder dient in het gehele stroomgebied van de Roer de mogelijkheden te worden aangegrepen om het leefgebied voor de soort verbeteren. Nader onderzoek naar verspreiding en kansen is wenselijk.

154. Geleenbeekdal (bijlage kaart nr. 43)

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrapd.

De soort is sinds 1990 slechts vastgesteld op twee locaties in deze regio, namelijk langs het spoor ten noordwesten van Heerlen (km-hok 194/323) en ten noorden van Ubachsberg (194/319). Deze vindplaatsen liggen buiten de begrenzing. Onduidelijk is of de soort momenteel nog binnen de begrenzingen voorkomt (vóór 1990 vermoedelijk wel). De soort is in het Geleenbeekdal slechts van één locatie bekend (Kathagerbeemden). Het is niet duidelijk of ze nog steeds daar aanwezig is.

Het betreft een van de weinige plekken in de Mijnstreek aan de noordkant van de snelweg, zodat –mocht de soort er voorkomen– behoud van belang is voor de geografische spreiding van de kamsalamander in ons land.

155. Brunssummerheide (bijlage kaart nr. 44)

Huidige situatie

De soort plant zich voort in de poelen op het golfterrein aan de noordzijde van de Brunssummerheide (kmhok 198/327; buiten de begrenzing). Binnen de begrenzing is ook op de Brunssummerheide een waarneming bekend (km-hok 198/326). De soort gebruikt waarschijnlijk de aan de golfterrein grenzende struwelen en bossen van de Brunssummerheide als landhabitat en overwinteringsbiotoop.

Doel

Behoud landhabitat.

Toelichting

Het gebied de Brunsummerheide zelf is grotendeels ongeschikt als voortplantingsplaats voor de soort. Derhalve is behoud van landhabitat binnen de begrenzing en behoud van de voortplantingswateren op het golfterrein buiten de begrenzing van belang.

156. Bemelerberg en Schiepersberg incl. Groeve 't Rooth (bijlage kaart nr. 45)

(als gebied voor instandhoudingsdoelen kamsalamander toegevoegd).

Huidige situatie

Binnen de begrenzingen van het gebied komt een vrij omvangrijke levensvatbare populatie voor. in en nabij Groeve 't Rooth en de Bundersberg bij Cadier en Keer (km-hokken 182/315, 182/316).

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

Zeer waarschijnlijk is ooit de soort hier uitgezet (dertig jaar geleden) en heeft zich succesvol weten te handhaven en uit te breiden.

157. Geuldal (bijlage kaart nr. 46)

Huidige situatie

De soort komt voor in de omgeving van Landsrade en Crapoel (o.a. Kruisbosch; km-hokken 189/311, 190/310, 191/311). Verder zijn er verspreid nog losse recente waarnemingen bekend uit Gerendal en nabij Vaals/Holset.

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting

De kamsalamander komt in het heuvelland zeer waarschijnlijk niet van origine voor. Ongeveer dertig jaar geleden zijn op veel locaties kamsalamanders in deze omgeving uitgezet. De populaties hebben zich goed weten te handhaven.

158. Kunderberg incl. Ubachsberg (bijlage kaart nr. 47)

Huidige situatie

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrapt. De kamsalamander komt voor binnen de grenzen van het HR-gebied en vlak daarbuiten (waarnemingen uit 2002). De soort komt hier al langere tijd voor, maar is vermoedelijk ooit uitgezet (zie ook bij 157. Geuldal).

RAVON wijst erop dat ontbreken van een instandhoudingsdoelstelling voor kamsalamander in dit gebied door haar als een omissie wordt gezien.

RAVON adviseert derhalve om voor dit gebied de volgende instandhoudingsdoelstelling te formuleren.

Voorgesteld doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

160. Savelsbos (bijlage kaart nr. 48)

Als gebied voor instandhoudingsdoelstelling kamsalamander geschrapt. De soort komt tegenwoordig niet voor binnen de begrenzing van het gebied en het habitat is grotendeels ongeschikt voor de soort. Dichtstbijzijnde plaats waar de soort recent is vastgesteld ligt binnen de bebouwde kom van het plaatsje Rijkholt. De waarnemingen uit 1980-1985 in de omgeving van Moerslag en Eckelrade betreffen zeer waarschijnlijk uitzettingen.

4 BEGRENZINGEN

Habitatrichtlijngebieden waarvan de begrenzingen met betrekking tot de kamsalamander zijn geanalyseerd:

27. Drents-Friese Wold & Leggelderveld (bijlage kaart nr. 3)

De huidige kamsalamanderpopulaties zijn in het zuidelijk deel van dit HR-gebied geconcentreerd. Om een verbinding te creëren tussen de (buiten de HR-begrenzing), ten westen van Vledder gelegen zwakkere populatie (weinig reproductie) in het Vledderveld met de sterkere (veel reproductie) in het zuidwestelijk deel van het HR, wordt voorgesteld de begrenzing ten westen van Vledder uit te breiden.

Verder worden twee kleinere uitbreidingen voorgesteld aan de zuidgrens van Berkenheuvel (noordelijk en noordwestelijk van Diever). De beide oostelijke voorgestelde uitbreidingen maken deel uit van het plangebied van het project LIFE AMBTION, waarbij aanleg en herstel van kamsalamanderpoelen en -habitat in 2005 wordt uitgevoerd. Dit gebied is in het bezit gekomen van Natuurmonumenten.

Het betreft gebufferde gronden die een waardevolle verbinding vormen tussen de populatie in deze randzone en de gevestigde populatie ten noorden daarvan. Hier is weinig reproductie waargenomen in de grenspopulaties, terwijl de randzones tussen bos en open gebieden juist zeer geschikt zijn voor het graven van voortplantingspoelen.

Wij doen een krachtig pleidooi om deze aangekochte terreinen in het zuiden grenzend aan Berkenheuvel, op te nemen binnen de begrenzing! De soort is in dit gebied op enkele plaatsen goed vertegenwoordigd, maar deze deelpopulaties liggen van elkaar geïsoleerd. De voorgestelde grensuitbreiding creëert verbindingsmogelijkheden waardoor verwacht mag worden dat zich daardoor een omvangrijke populatie kamsalamander zal kunnen ontwikkelen.

Wenselijk zou ook zijn de populatie ten zuidwesten van Vledder binnen de begrenzing te betrekken.

29. Havelte-Oost (bijlage kaart nr. 4)

Uitbreiding wordt voorgesteld aan de uiterste zuidgrens. Buiten de huidige HR-grens is (voor het eerst na vele jaren) in 2004 weer reproductie waargenomen. Het gebied ten oosten van Havelte leent zich uitstekend als landhabitat voor de soort. Via het Uffelter binnenveld kan op die wijze uitwisseling plaatsvinden en de populatie versterkt worden. De geïsoleerde populatie ten noorden van Rheebruggen ligt helaas op een iets te grote afstand om bij uitbreiding te kunnen worden opgenomen.

38. Uiterwaarden IJssel (bijlage (deel)kaarten nrs. 6A t/m 6D)

Deelgebied 1, uiterwaarden tussen Zwolle en monding in het Ketelmeer

Bij RAVON zijn geen waarnemingen van de soort uit dit deelgebied bekend. Derhalve wordt geen uitbreiding voorgesteld.

Deelgebied 2, oostelijke en westelijke uiterwaarden omgeving Fortmond (westelijke IJsseldijk en Vorchter Waarden, Ruursche Waarden en Achterweerd)
Hier is slechts een waarneming van 1996 bekend. Er is geen aanleiding voor uitbreiding ten behoeve van de soort.

Deelgebied 3, westelijke en oostelijke uiterwaarden (omgeving Slot Nijenbeek, de Ravenswaarden)

Aansluitend op de huidige begrenzing van de westelijke uiterwaarden wordt een uitbreiding in noordwestelijke richting voorgesteld, zodat het gebied Nijenklee als beschermde verbindingzone kan dienen voor uitwisseling met de dieren in het bosgebied en de bomendijk ten oosten en noorden van Gietelo. Het grensgebied met Landgoed De Poll vormt een zeer belangrijke reproductielocatie.

Het overgrote deel van de waarnemingen van beide gebieden dateert van 5-10 jaar geleden. Gezien de algemene teruglopende trend is het niet zeker dat deze populaties nog zo floreren als destijds. De voorgestelde uitbreiding waarborgt de bereikbaarheid van een optimale landhabitat inclusief veilig overwinteringsgebied voor de kamsalamander.

Deelgebied 4, Reverswaard en Ganzenei

De op kaart bijlage 6D op hectometerniveau aangegeven locaties binnen km-hok 211/456 zijn stabiele vindplaatsen (waarnemingen uit beginjaren '80, bevestigd in de jaren '90. Er is geen aanleiding tot uitbreiding van de huidige begrenzing.

47. Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek (bijlage kaart 12)

In het noordelijk deel van dit gebied (Agelerbroek) bevindt buiten de huidige begrenzing een vindplaats van de kamsalamander. In 1997 is hier reproductie waargenomen. Door het open terrein tussen de twee bosgebieden met water (Hunenborg, eigendom Landschap Overijssel) binnen de begrenzing op te nemen, kan hier met een relatief geringe uitbreiding het voortplantingshabitat sterk geoptimaliseerd worden. In dit gebied vindt reeds natuurontwikkeling plaats (plas-dras situatie en aanleg poelen ten behoeve van kamsalamander en boomkikker). Het natuurontwikkelings-gebied is in eigendom van Staatsbosbeheer gekomen.

Wij doen een krachtig pleidooi om dit terrein (Hunenborg en natuurontwikkelingsgebied) op te nemen binnen de begrenzing! De verwachting is dat de aanwezige populatie kamsalamander en ook de daar bestaande populatie boomkikker zich sterk zullen kunnen ontwikkelen als hun leefgebied ter plaatse voldoende beschermd wordt.

In het Voltherbroek, ten zuiden van het kanaal Almelo-Nordhorn is in het kader van een Project LIFE AMBITION aanleg en herstel van kamsalamanderhabitat gepland en in uitvoering.

Het gebied, vormt samen met Oude Broek en Wiekermeden (km-hokken 259/488, 260/489 en het buiten de begrenzing gelegen km-hok 461/488 zeer belangrijke reproductiegebieden voor kamsalamander.

De locaties ten oosten van de huidige begrenzing, gelegen in km-hok 261/488 (Linderveld), liggen momenteel vrij geïsoleerd, maar lenen zich bij uitstek om als stapsteen kunnen fungeren tussen HR-gebied Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek en het noordelijk deel van HR-gebied Dinkelland.

Dit kan een schakel vormen tussen de kamsalamanderpopulatie in het Voltherbroek en die in het HR-gebied 49- Dinkelland (zie ook hoofdstuk 3, Instandhoudingsdoelstellingen). Door de voorgestelde grensaanpassing wordt een corridor gecreëerd tussen beide HR-gebieden, o.a. langs de Voltherbeek.

Ter verduidelijking wordt op de kaart de grens van HR 49-gebied Dinkelland met een roze lijn (met tekst) aangegeven.

Het structuurrijke landschap, samen met de grote poel ten zuidoosten van het Linderveld vormen een uitstekend habitat om als verbindingzone te kunnen dienen. Indien aan de noordzijde van HR-gebied Dinkelland een uitbreiding in westelijke richting en de door RAVON gesuggereerde uitbreiding in noordelijke richting van HR-gebied Landgoederen Oldenzaal worden gerealiseerd, betekent dit een grote verbetering voor uitwisseling en duurzaamheid van de populaties in het noordoosten van Twente. Bovendien past de door RAVON voorgestelde uitbreiding in de verbindingzone die in het Soortbeschermingsplan Boomkikker voorzien is.

Zie ook topografische kaart Dinkelland, HR 49 (bijlage13), waarop ook de oostelijke begrenzing van HR 50 (zie ook hierna) en de voorgestelde aansluiting bij HR 47 wordt aangegeven.

50. Landgoederen Oldenzaal (bijlage kaart nr. 14)

Van oudsher is dit een bolwerk van de kamsalamander. Door de jaren '90 heen is in dit gebied veel reproductie van de soort gemeld (km-hokken 261/481, 262/481, 262/483, 262/484 en 263/484). Het belangrijkste deel van de populatie tussen De Lutte en Oldenzaal valt binnen de bestaande begrenzing. RAVON stelt voor dit gebied in oostelijke richting uit te breiden waardoor er een robuuste corridor naar het gebied Groote Lutterveld en Lutterveldmaten (ten zuidoosten van de huidige begrenzing) ontstaat, waar in het kader van het Project LIFE AMBITION habitataanleg en –herstel gepland is (evenals in grote delen van de huidige begrenzing). Een deel van het aangegeven uitbreidingsgebied in oostelijke richting is aangekocht door Natuurmonumenten.

Aan de noordzijde verdient een uitbreiding in noordelijke richting aanbeveling, zodat de vindplaatsen in het Roderveld een groene corridor geboden wordt om aansluiting te vinden met de populatie ten noorden van De Hooge Lutte. In het kader van het Project LIFE AMBITION is in het noordelijke uitbreidingsgebied aanleg van nieuwe en herstel van bestaande habitats voorzien. Deze corridor is ook voor de boomkikker van belang.

Indien beide uitbreidingen gerealiseerd kunnen worden ontstaan optimale kansen voor de soort om een bolwerk op te bouwen.

54. Witte Veen (bijlage kaart nr. 16)

Door het hele gebied zijn door Natuurmonumenten basisbiotopen aangelegd waarbij o.a. boomkikker en kamsalamander doelsoorten zijn. Beide soorten zijn verspreid over het hele gebied aanwezig en ontwikkelen zich goed.

Binnen de huidige begrenzing van dit HR-gebied is de noordhoek een goede reproductieplaats voor kamsalamander. In dit gebied zijn in het kader van het LIFE-“Ambition” project recentelijk 6 poellocaties voor boomkikker en kamsalamander bijgekomen, waarvan er een pal aan de noordgrens (Hegeveldweg) gelegen is. Een ervan

ligt in het natuurgebied ten noorden van de Hegeveldweg. Gezien de concentratie in het noordelijk deel is het wenselijk dat het HR-gebied een uitbreiding krijgt ten noorden van de Hegeveldweg. Dit gebied, Buurscher Heege, betreft een fraai, kleinschalig cultuurlandschap, dat deels eigendom is van Het Overijssels Landschap. In het gebied ten noorden van de voorgestelde grensuitbreiding is het beheer reeds afgestemd op ontwikkeling van nieuwe natuur. Dit schept tal van kansen voor de kamsalamander. Het laatste jaar zijn er uit dit gebied verspreide waarnemingen bekend geworden van kamsalamander en boomkikker. Op de kaart is het bedoelde gebied vanwege zijn omvang slechts gedeeltelijk in de voorgestelde uitbreiding opgenomen. De voorgestelde uitbreiding is besproken met de heer J. in 't Veld, terreinbeheerder bij Natuurmonumenten.

Het Duitse deel van Witte Veen is door Duitsland al eerder voorgedragen als HR-gebied; daarbij is het Duitse deel in noordelijke richting ook reeds uitgebreid.

55. Aamsveen (bijlage kaart nr. 17)

Het Aamsveen is een grensoverschrijvend HR-gebied; door Duitsland is het aansluitende gebied behalve als HR-gebied ook voorgesteld als Vogelrichtlijngebied (niet in Nederland). Behalve voor kamsalamander is het een belangrijk gebied voor de heikikker. Ook in de overgangszone van het hoogveen naar het kleinschalig cultuurlandschap westelijk van de huidige begrenzing komt deze naast de kamsalamander voor. Gezien de recente waarnemingen van kamsalamander in de overgangszone en het kleinschalig landschap ten zuidwesten van het Lappenpad verdient het sterke aanbeveling de huidige begrenzing met een zuidwestelijke lob uit te breiden. Het voorgestelde uitbreidingsgebied is reeds ingericht als basisbiotoop voor o.a. boomkikker. De gronden zijn ondergebracht bij de Stichting Agrarisch Landschapsbeheer Eschmark en het beheer verloopt heel bevredigend. De voorgestelde uitbreiding is besproken met de terreinbeheerder Oost van Natuurmonumenten, de heer H. Koster en met de heer M. Zekhuis van Landschapsbeheer Overijssel. De uitbreiding maakt uitwisseling mogelijk tussen de kamsalamanders ten westen van huidige begrenzing en die welke daarbinnen vallen.

58. Landgoederen Brummen (bijlage kaart nr. 19)

In dit gebied speelt ook een LIFE-project, waarbij op een aantal plekken biotoopherstel plaatsvindt ten behoeve van de kamsalamander en de knoflookpad. De regio is een van de weinige in Nederland waar de knoflookpad nog voorkomt.

De deelpopulaties in de Empesche en Tondense Heide, in Leusveld, bij Huis Voorstonden en bij Nieuwenhof liggen veilig binnen de huidige begrenzing. Een belangrijke locatie die echter buiten de begrenzing valt, is het gebied ten noordwesten van Tonden, aan weerszijden van de Sterrenbosweg (205/461). Dit gebied is belangrijke voortplantingsplaats voor zowel kamsalamander als knoflookpad. RAVON doet derhalve de aanbeveling om ook het bosgebied rond de Sterrenbosweg in de begrenzing op te nemen. Binnen dit km-hok (205/461) hoeven geen nieuwe voortplantingspoelen te worden gegraven.

Vier veiliggestelde deelpopulaties binnen een HR-begrenzing lijken samen voldoende robuust te zijn voor het voortbestaan van de soort in de regio.

61. Korenburgerveen (bijlage kaart nr. 20)

De kamsalamanderlocaties in dit gebied vallen zowel voor wat betreft hun landhabitat als voor hun voortplantingsplekken goed binnen de huidige begrenzing, behalve de subpopulatie ten zuiden van de Dollemansweg (km-hok 243/443). Het is wenselijk deze belangrijke reproductieplaats veilig te verbinden met de locaties binnen het Korenburgerveen. Met het oog daarop wordt uitbreiding met een lob in het zuidoosten voorgesteld.

Met de terreinbeheerder van Natuurmonumenten heeft RAVON de wenselijkheid en mogelijkheden van aanleg van poelen in de randzone reeds besproken. Dit zal verder aandacht krijgen bij de instandhoudingsdoelstellingen voor kamsalamander.

66. Uiterwaarden Neder-Rijn (bijlage kaart nr. 24)

De kamsalamander is geen doelsoort in dit gebied en er is bij RAVON ook geen informatie bekend over waarnemingen over buitendijks voorkomen van de soort binnen de huidige HR-begrenzing. Dit heeft mogelijk te maken met de dynamiek in dit uiterwaardengebied.

67. Gelderse Poort (bijlagen kaarten nrs. 25A (overzicht) t/m 25C (deelgebieden noord en zuid))

Er zijn van dit gebied twee deelkaarten gemaakt: Gelderse Poort HR67 Noord en Gelderse Poort HR67 Zuid. De suggesties voor optimalisatie van de grenzen worden per deelgebied gegeven.

Gelderse Poort Noord

Voorgesteld wordt de begrenzing in de westelijke uiterwaarden ter hoogte van de km-hokken 193-194 / 437 met een smalle strook binnendijks uit te breiden tussen Angeren en Huissen om de hier vrij geïsoleerd liggende subpopulatie een refugium te bieden bij inundatie van de uiterwaarden.

Ten noordoosten van Kandia (km-hokken 196-197 / 436-437) wordt eveneens een uitbreiding voorgesteld om ook hier de soort ruimte te geven voor extra actueel leefgebied (minimaal acht voortplantingswateren aanwezig). Er is hier zowel binnen- als buitendijks een stevige populatie aanwezig.

Een uitbreiding wordt eveneens geadviseerd langs de dijk ten oosten en westen van Aerdt en bij Herwen. Ook hier ligt een concentratie van voortplantingswateren van de soort. Het gebied vormt een ideaal habitat vanwege de combinatie van geschikte voortplantingswateren en overwinteringsgebied op korte afstand van elkaar. De door ons voorgestelde, relatief smalle uitbreidingszone ligt over de gehele lengte van de uitbreiding direct tegen de grens van het VR-gebied 55, maar valt er echter niet binnen.

Gelderse Poort Zuid (Ooijpolder)

Ter hoogte van de km-hokken 189-190 / 429-430 is het wenselijk de binnendijks gelegen locatie een betere bescherming te geven, daar de vindplaatsen nu in onbeschermd agrarisch gebied liggen. Dit maakt de hier levende subpopulatie kwetsbaar.

Een kleine uitbreiding van de begrenzing betekent een verruiming van het landhabitat en voortplantingsplaatsen van de hier levende dieren. De wateren in de Groenlanden zijn vaak ongeschikt vanwege de aanwezigheid van vissen.

68. Uiterwaarden Waal (bijlagen kaart nr. 26)

In de zuidelijke uiterwaarden wordt een uitbreiding voorgesteld in de oostelijke hoek van de Kil van Hurwenen om de daar bekende vindplaats van de soort veilig te stellen. De vraag dringt zich op waarom de gehele Hurwenense Uiterwaarden, die reeds de status van natuurreservaat hebben, niet binnen de begrenzing zijn opgenomen. Ter hoogte van Opijnen (km-hokken 149-150/426) bevindt zich zowel binnen- als buitendijks een populatie.

Dezelfde vraag geldt voor de uiterwaarden aan de noordzijde van de rivier, de Heesseltse Uiterwaarden, waarin zich een aantal vindplaatsen van de kamsalamander bevindt.

Een meer integrale begrenzing zou de voortbestaansmogelijkheden van de soort hier beter veiligstellen.

70. Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid (bijlagen kaart nr. 27)

Uit dit gebied zijn de laatste jaren veel data bekend geworden. In de jaren 2001-2002 is door de heer A. van den Berg een inventarisatie uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn neergelegd in een rapportage (Berg, A.H. van den, 2002. Amfibieën, reptielen en vissen in Vijfheerenlanden en de Veerstablokboezem. RAVON & Stichting Het Zuidhollands Landschap Regio Veenweiden). Aansluitend heeft RAVON, in opdracht van het Ministerie LNV, ook veel data verzameld in het kader van de Inhaalslag Verspreidingsonderzoek 2004-2005.

Eerder werd over dit gebied reeds gerapporteerd aan LNV (Zollinger, R. et al. 2003. Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrichtlijn; Overzicht beste leefgebieden Kamsalamander, Grote modderkruiper, Kleine Modderkruiper, Bittervoorn en Rivierdonderpad).

De huidige begrenzing geeft, gezien de oudere en recente vindplaatsen, een onvoldoende dekking voor de verschillende habitatbehoeften van deze soort. De begrenzing is aanmerkelijk krupper dan wat de eerder door RAVON gedane voorstellen inhielden. In bijgevoegd topografisch kaartje zijn ook de resultaten van de Inhaalslag 2004 en 2005 betrokken (recente vindplaatsen in rode -, oudere in blauwe cirkels). In het oog springt dat veel vindplaatsen buiten de huidige begrenzing liggen. De waarnemingen op de beide dijken betreffen voor een belangrijk deel verkeersslachtoffers. Inmiddels kan hier van een relictpopulatie gesproken worden, die nog te redden is met een ruimer en beter beschermd leefgebied, zowel het landhabitat als de reproductielocaties (de poelen aan weerszijden van het dijklichaam).

Veel poelen zijn met vis bezet geraakt waardoor de kamsalamander daar verdwenen is. Met name bij het beheer van de binnendijkse poelen zou daar op afgestemd moeten worden.

In zijn algemeenheid geldt dat een integrale of plaatselijke verbreding van de bufferzone langs de beide dijken zeer gewenst is en dat vervolgens een beheersplan wordt opgesteld waarbij bekeken wordt welke van de aanwezige poelen visvrij gemaakt dienen te worden.

Diefdijk Zuid

In de volgende twee km-hokken is recentelijk nog reproductie waargenomen.

- 137.2/436.0 (waarneming 9.7.05, larven), deze plek valt net buiten de HR-begrenzing. Verdere waarnemingen zijn er de laatste jaren gedaan ten NW van het Wiel van Bassa. Dit buitendijkse gebied is eigendom van de provincie Zuid-Holland. Dit gebied is eveneens van belang voor de heikikker.

- 138.4/437.8 (waarneming 9.7.05, larven). Dit gebied ligt circa 1 km. ten noorden van de huidige noordgrens Diefdijk Zuid. Ook voor grote modderkruiper is het van belang: buiten de oostelijke begrenzing van de Diefdijk zijn in 2005 grote modderkruipers waargenomen in de omgeving van de eendenkooien (km-hokken 139/436 en 140/436; mond. med. R. van Eekelen).

Buiten deze waarnemingen is er in de laatste jaren langs de Diefdijk geen reproductie van kamsalamander meer waargenomen, wel zijn er enkele volwassen (migrerende) dieren waargenomen. Om deze reden wordt sterk aanbevolen een ruimere bufferzone aan weerszijden en aan de noordelijke kop van de Diefdijk Zuid binnen de begrenzing op te nemen. In km-hok 137/435 is in 2002 nog een adult dier waargenomen.

De oudere waarnemingen hebben veelal betrekking op doodgevonden dieren op de weg van Leerdam naar Schoonrewoerd en op de dijkweg over de Zuider Lingedijk.

De recentelijk aan de westzijde van de Diefdijk nieuw gegraven poelen brengen het totaal op 18 poelen, waarvan er 15 kansrijk worden geacht voor de kamsalamander en heikikker (mond. med. A. van den Berg).

Zuider Lingedijk

Oudere waarnemingen hebben vooral betrekking op verkeersslachtoffers op de dijkweg. Ook hier blijkt de dijk zelf vooral gebruikt te worden voor migratie en als overwinteringsgebied (km-hok 132/431, 2002, larve). Ook deze recente waarneming valt net buiten de huidige begrenzing. In het km-hokken westen hiervan is een recente waarneming (2004) gedaan. Mede met het oog daarop en gezien de combinatie van geschikt land- en reproductiehabitat wordt grensuitbreiding binnen het km-hok 132/431 aanbevolen. Verder naar het westen is de soort in 2005 nog aangetroffen in de km-hokken 130/430 en 131/431.

In het gebied zijn door Staatsbosbeheer drie grote poelen aangelegd, waarin reeds vis is waargenomen (stekelbaars en vetje; mond. med. A. van den Berg). In 2005 is ten zuiden van de Linge nog een kamsalamander aangetroffen in km-hok 128/429 (mond. med. R. van Eekelen).

Het weilandgebied ten oosten van Heukelum is potentieel interessant voor de kamsalamander. Het aan de noordzijde daarvan gelegen kasteel met zijn grachten biedt kansen, voorzover deze niet geheel door vis worden bezet.

82. Uiterwaarden Lek (bijlage kaart nr. 29)

Voor de kamsalamander is het een probleem dat binnen de uiterwaarden slechts kleine en niet verbonden deelgebieden binnen de begrenzing zijn opgenomen. Uitbreiding van begrenzing aan beide zijden van de rivier verbetert de migratiemogelijkheden en bereikbaarheid van refugia bij grote waterdynamiek. In de Koekoeksewaard bij Tienhoven ligt een voortplantingsplaats voor kamsalamander, buiten de huidige begrenzing.

Door ook de uiterwaard ten noordoosten van Ameide (km-hok 126 / 441 binnen de begrenzing op te nemen wordt een directe en waardevolle aansluiting verkregen met de Zouweboezem (HR-gebied 105; hiervoor zijn in hoofdstuk 3 instandhoudingsdoelstellingen voor kamsalamander geformuleerd). De soort is hier zeer recentelijk aangetroffen. Het blijkt een belangrijke voortplantingsplaats te zijn, grotendeels liggend binnen de huidige begrenzing.

Omdat volledige afhankelijkheid van een dergelijke enkele -uitermate smalle-verbindingstrook te risicovol is, moet naar een tweesporen constructie gezocht worden. Als tweede spoor kan de randzone van het bosgebied ten westen van Ameide hiervoor zodanig geschikt gemaakt worden, dat via de zuidkant van Ameide ook een migratiemogelijkheden naar de Zouweboezem ontstaat.

Het structuurrijke landschap van de Zouweboezem biedt de soort een uitstekende uitwijkplaats en hoger gelegen overwinteringplaatsen. De polder Achthoven, ten westen van Sluis (127.3 / 441.1) vormt, volgens zeer recente informatie, een zeer belangrijke reproductieplaats voor de kamsalamander.

Opname van dit gebied bij het HR-gebied Zouweboezem betekent een enorme rendementsverhoging voor zowel kamsalamander als voor de grote modderkruiper (doelsoort binnen HR-gebied Zouweboezem).

Met uitbreiding van de door RAVON voorgestelde gebieden in de uiterwaarden wordt ook uitwisseling mogelijk gemaakt met meer oostelijke vindplaatsen van de kamsalamander langs de Lek.

123. Zwin en Kievittepolder (bijlage kaart nr. 31)

Cadzand-Bad en Retranchement vormen belangrijke vindplaatsen van de kamsalamander. De subpopulatie in Cadzand-Bad ligt geheel binnen de huidige begrenzing. Om uitwisseling met de subpopulatie in Retranchement blijvend mogelijk te maken is opname van het tussengelegen gebied binnen de HR-begrenzing zeer gewenst.

Hierbij is het vooral van belang dat de aarden wallenconstructie van Retranchement (eigendom van en in beheer bij Het Zeeuws Landschap) binnen de begrenzing komt te vallen. De lintbebouwing kan buiten de begrenzing worden houden.

De plaats Retranchement is bovendien een belangrijke corridor voor de boomkikker. Bij realisatie van de ruimere begrenzing zoals nu door RAVON voorgesteld kan worden verwacht dat het rendement nog eens verhoogd wordt doordat er al natuurontwikkeling (door Het Zeeuws Landschap) plaatsvindt in het tussenliggende gebied, namelijk (het Nederlandse deel van) de Willem-Leopoldpolder en Versschepolder (km-hok 115/375). Hier zijn inmiddels poelen aangelegd die door de boomkikker al gekoloniseerd zijn.

131. Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (bijlage kaart nr. 34)

De kamsalamanderpopulatie binnen dit HR-gebied bevindt zich vooral in de Brand. Dit gebied is goed begrensd. Er liggen tientallen poelen en er worden nieuwe poelen binnen de huidige begrenzing aangelegd of zijn recentelijk aangelegd, specifiek voor de boomkikker. De kamsalamander maakt van die wateren ook gebruik.

Een voorstel tot aanpassing begrenzing kan wel worden gemaakt voor:

1) het gebiedje 'Overlaat', gelegen tussen Waalwijk en Drunen: km-hok 135/409 (6 recent bezette poelen) en 135/410 (4 recent bezette poelen). Dit gebiedje ligt wel net ten

noorden van het Drongelens kanaal, maar er is wel sprake van een duidelijke populatie kamsalamander in dit gebiedje dat pal grenst aan huidige begrenzing.

2) het Landgoed Huis ter Heide (vooral omgeving Plakkeven/ 't Blauwe Meer). Op dit landgoed is ook een populatie kamsalamander aanwezig. Deze populatie stond vroeger in verbinding met de kamsalamanderpopulatie in de Brand (via tussenliggende gebied Moleneinde), maar door de tussenliggende agrarische gebieden zijn deze populaties gescheiden geraakt. Uitbreiding van dit HR-gebied met het Landgoed Huis ter Heide maakt herstel van een verbinding via de zuidelijke zoom van de Loonse en Drunense Duinen mogelijk. In combinatie met de zuidelijk en oostelijk gelegen wateren Plakkeven en Leikeven wordt zo bovendien een juweel van een gebied gecreëerd voor *Littorelletailia uniflorae* en/of *Isoeto-Nanojuncetea* [3130], als onderdeel van een van doelhabitatypen van dit HR-gebied.

Aangezien de voorgestelde begrenzing Huis Ter Heide maar een vrij smalle verbinding met de Loonse en Drunense heeft, die doorsneden wordt door een autoweg (A261) dient deze gecombineerd te worden met aanleg van een faunapassage en de aanleg van een aantal poelen in de zuidelijke zoom van de huidige begrenzing. Met name de kleine open perceeltjes in deze zoom lenen zich daar uitstekend voor.

133. Kampina & Oisterwijkse Vennen (bijlage kaart nr. 35)

De kamsalamander is in de provincie Noord-Brabant sterker achteruit gegaan dan in de rest van Nederland. De laatste populaties dienen daarom zorgvuldig te worden beschermd.

De Kampina zelf is eigenlijk ongeschikt voor de kamsalamander, de wateren zijn veelal te zuur. Vooral in het omliggende gebied komt de soort voor. Ter optimalisatie van de begrenzing zijn twee aangrenzende gebieden van belang. Het ene ligt vlak ten westen van Moergestel. Daar is een populatie aanwezig, waarbij de soort recent is vastgesteld in km-hokken 137/395 (1 poel) en 139/394 (4 poelen); uit 138/395 en 139/395 zijn poelen bekend waar de soort voor 1990 voor kwam. Ter versterking van de kamsalamanderlocaties net buiten de huidige HR-grens wordt een tweetal gebieden voorgesteld voor optimalisatie van die begrenzing.

Het andere grensgebied ligt aan de noordkant van de Kampina, tussen Oisterwijk en Haaren: Nemelaer een kasteellandgoed waar de Stichting Het Brabants Landschap is gevestigd. Op korte afstand van huidige begrenzing ligt een poel vlak ten zuiden van het spoor waar de soort recent is vastgesteld (144/399). Ten noorden van het spoor in km-hok 144/400 zijn diverse oude waarnemingen bekend. Zeer recentelijk, in 2005 is de soort daar in het kader van de inhaalslag herbevestigd (reproductie). Het lijkt derhalve ook zinvol het landgoed Nemelaer mee te begrenzen en/of in ieder geval de poel langs het spoor.

147. Leudal (bijlage kaart nr. 40)

Het westelijk deel van de huidige begrenzing valt onder het aandachtsgebied van het Project LIFE AMBITION, in het kader waarvan ten westen van Heythuysen, langs de Tungelroysebeek habitataanleg en –herstel voor de kamsalamander en knoflookpad plaatsvindt. Met de huidige uitgangspunten voor aanpassing van de begrenzing is de

afstand echter te groot om hierheen een verbindingszone voor te stellen. Bij de instandhoudingsdoelstellingen dient hieraan wel aandacht te worden gegeven.

De beschikbare data zijn alle van voor 1991. Mogelijk komt de kamsalamander nog binnen de huidige begrenzing voor, maar het is niet uitgesloten dat de soort er is uitgestorven.

149. Meinweg (bijlage kaart nr. 41)

In het door Duits grondgebied omringde oostelijke deel zijn via het Project LIFE AMBITION aanleg en herstel van voortplantingspoelen voorzien, evenals in een gebied tussen Roermond en de Duitse grens, ten noorden van de westelijke arm van de huidige begrenzing.

De meeste vindplaatsen van kamsalamander bevinden zich binnen de huidige HR-begrenzing, die bijna geheel door natuurgebied omringd wordt. Om die reden lijkt het niet nodig voorstellen voor optimalisatie van de begrenzing te doen. Wel zou het rendement nog verhoogd kunnen worden als er een corridor gecreëerd zou worden tussen het HR-gebied Roerdal (HR-gebied 120; zie rapport Instandhoudingsdoelstellingen), dat in het zuidwestelijk deel van de Meinweg dit gebied plaatselijk op minder dan één kilometer benadert.

5 DANKWOORD

Wij danken Eduard Osieck, Marion Pelk, Bregje Tettelaar en Johan Thissen van het Ministerie van LNV en John Janssen van het instituut Alterra voor de prettige samenwerking tijdens de uitvoering van deze opdracht.

Verder willen wij de volgende personen bedanken voor het verstrekken van gegevens over actuele vindplaatsen van kamsalamander, en adviezen en gebiedsinformatie: Mark Zekhuis (Landschapsbeheer Overijssel), Jaap Braad (Landschap Overijssel), Harry Koster en Jaap in 't Veld (beiden van Vereniging Natuurmonumenten), André van den Berg, Rombout van Eckelen (beiden van RAVON).

6 LITERATUUR

- Berg, A.H. van den, 2002. Amfibieën, reptielen en vissen in Vijfheerenlanden en de Veerstablokboezem. RAVON & Stichting Het Zuidhollands Landschap Regio Veenweiden.
- Drents Dobben Overleg, 1991. Geef de Kamsalamander een goed leefmilieu – herstelplan dobben en poelen in zuidwest Drenthe. Drents Dobben Overleg, Assen.
- Prudon, B. & R. Creemers, 2004. Veilig naar de overkant. Een kritische kijk op constructie en onderhoud van amfibieëntunnels. RAVON rapport i.o.v. provincies Limburg, Gelderland, Zuid-Holland, Utrecht, Drenthe, Flevoland en Groningen).
- Zollinger R, R. Creemers & F. Spikmans, 2003. Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrichtlijn; Overzicht beste leefgebieden Kamsalamander, Grote modderkruiper, Kleine Modderkruiper, Bittervoorn en Rivierdonderpad). RAVON rapport i.o.v. het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

7 BIJLAGEN

Kaarten van Habitatrictlijn-, Vogelrichtlijn e/o Natura 2000-gebieden waarvan met betrekking tot de kamsalamander de instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd en/of de begrenzings zijn geanalyseerd

7.1 Legenda topografische kaarten

Rode cirkels: waarnemingen kamsalamander vanaf 1991

Blaue cirkels: waarnemingen kamsalamander van vóór 1991.

Cirkelgrootte: het maatbereik waarin de waarneming is opgegeven op:

* hectometerniveau (100 x 100 m)

* kilometerhokniveau (1 x 1 km)

* uurhokniveau (5 x 5 km)

Het rasterpatroon geeft een schaalgrootte van hokken van 1 vierkante kilometer aan. Deze indeling is volgens Amersfoort-coördinaten, waarbij de horizontale lijnen de X-as aangeven en de verticale lijnen de Y-as.

In de marge van de kaarten zijn links de X-coördinaten aangegeven (lopend van west naar oost) en onderin de Y-coördinaten (lopend van zuid naar noord).

Binnen een kilometerhok is een hectometerraster denkbaar, waarbij plaatsaanduidingen op 100 meter nauwkeurig aangegeven kunnen worden. Hierbij wordt de ruimte tussen de kilometerlijnen opgedeeld in 10 gelijke horizontale en 10 gelijke verticale delen. Werkend van west naar oost begint de hectometeraanduiding met 0 en loopt op tot 9. Ditzelfde geldt voor de zuid-noord richting.

 De blauwe lijnen geven de begrenzings aan van Habitatrictlijngebieden waarvan in hoofdstuk 3 de instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd, maar waarvan géén voorstellen voor optimalisering van de grenzen zijn geformuleerd.

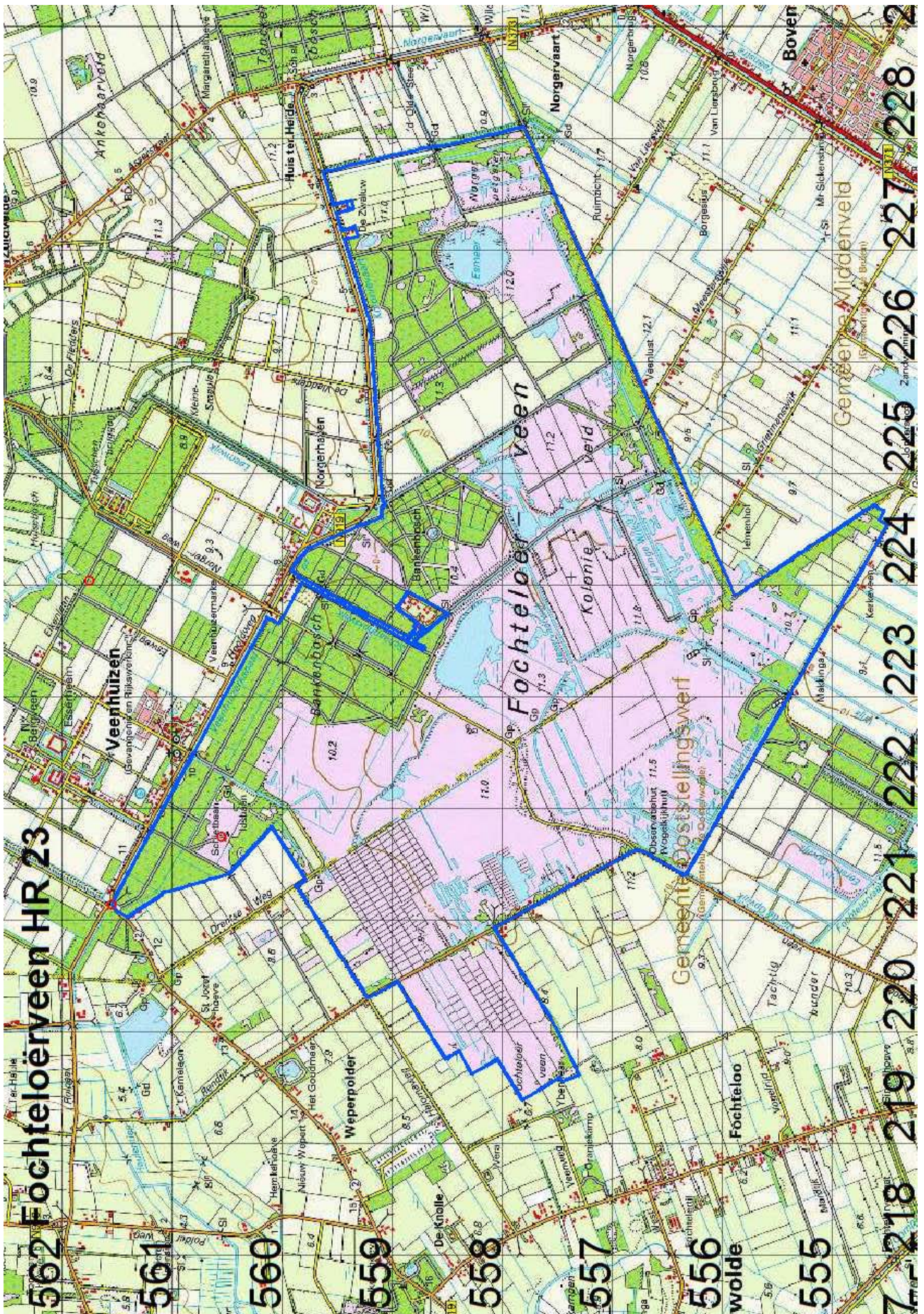
Op een kaart (HR 47, bijlage 12) is in blauw de grens aangegeven van een nabij gelegen HR-gebied (HR 49, Dinkelland). De westelijke grens van laatstgenoemd gebied is hier in blauw aangegeven om de aansluiting van een voorgestelde uitbreiding met het andere HR-gebied te verduidelijken.

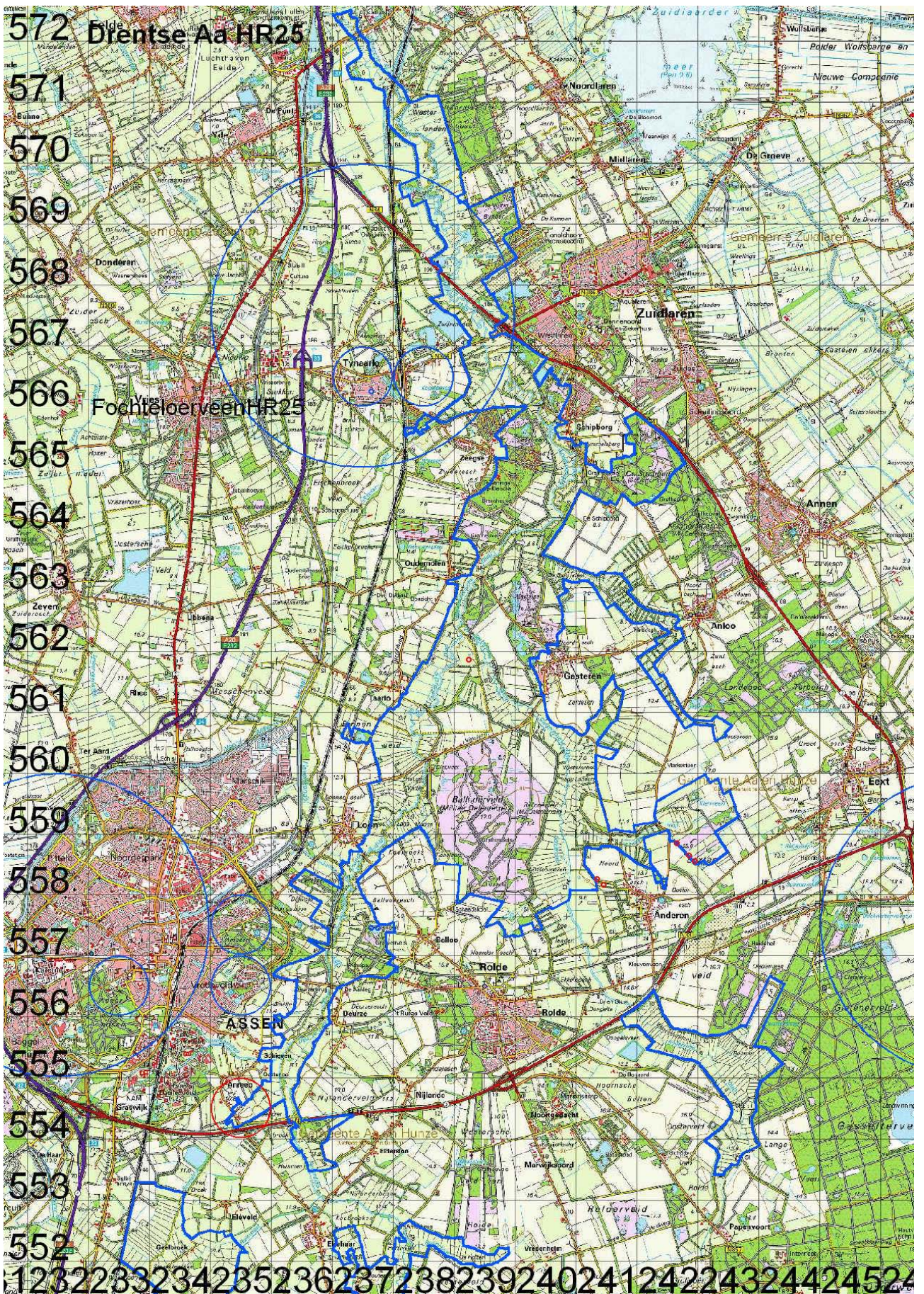
 De zwarte lijnen markeren de huidige voorgestelde begrenzing van het Habitatrictlijn- of Natura 2000-gebieden (hoofdstuk 4). Van gebieden waarbij zowel voorstellen voor optimalisering van de begrenzings zijn gedaan als waarvan doelstellingen zijn geformuleerd, zijn de grenzen in zwart aangegeven.

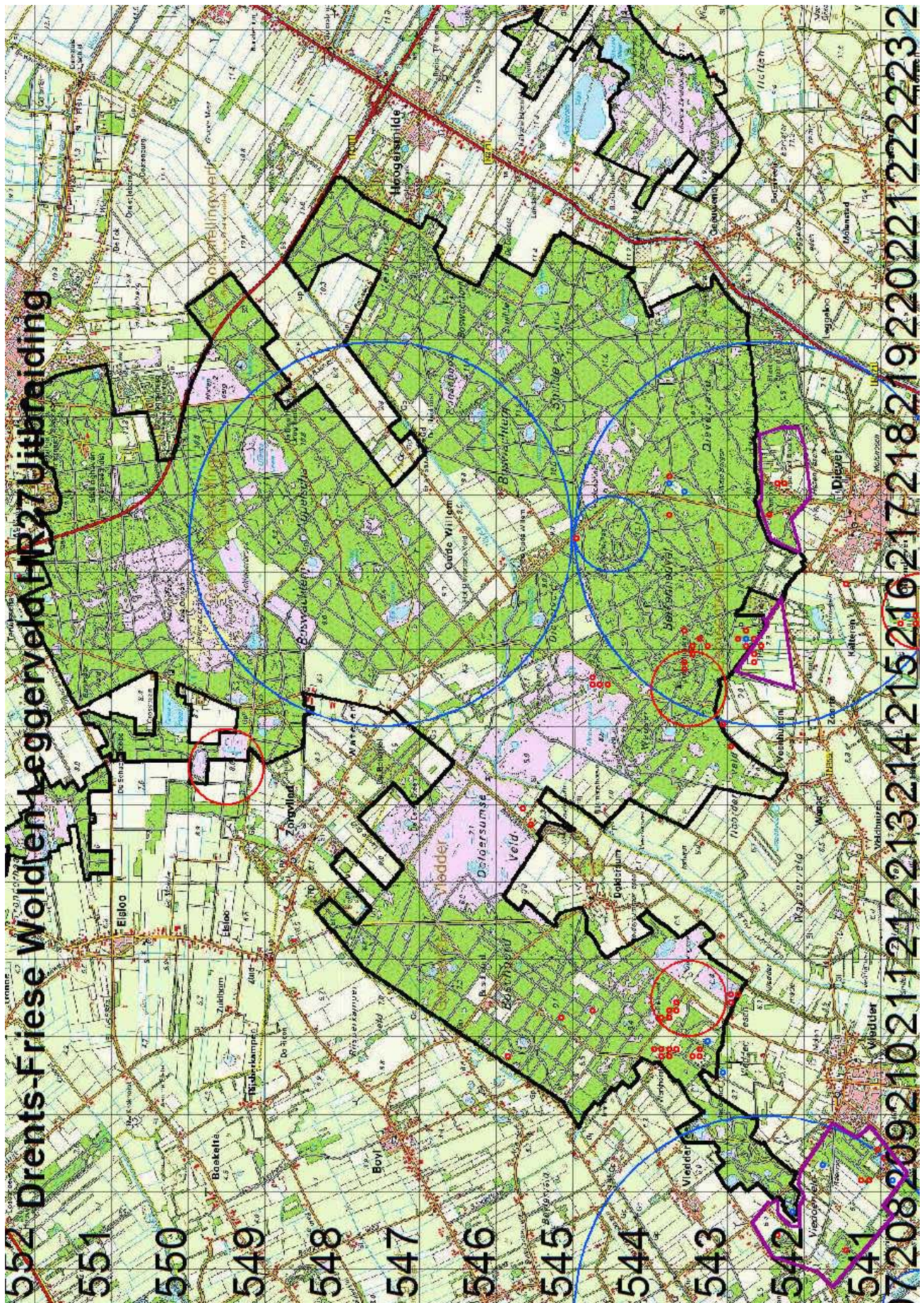
 De paarse lijnen geven de door RAVON voorgestelde uitbreiding aan om de begrenzing te optimaliseren ten behoeve van de kamsalamander (hoofdstuk 4)

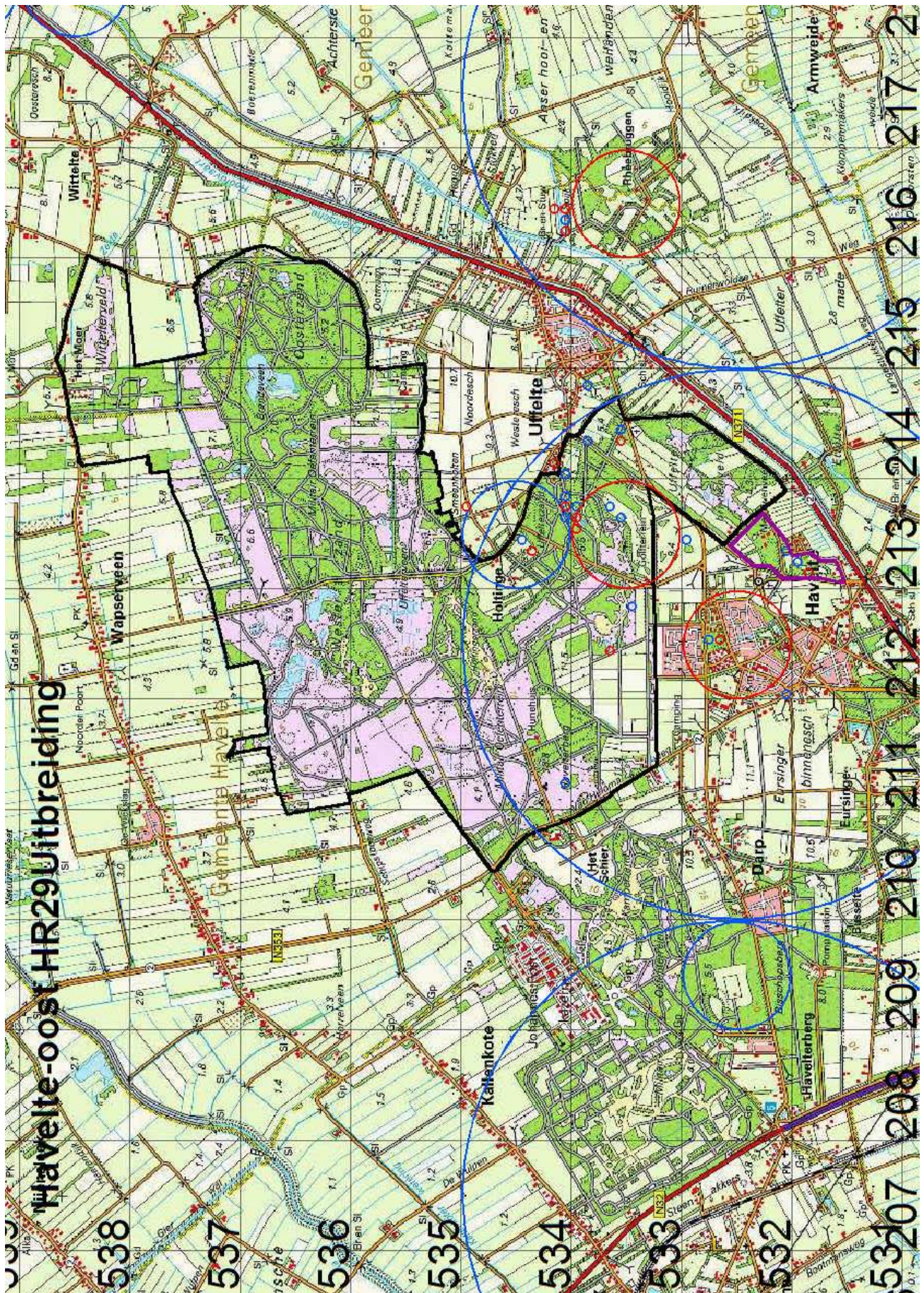
7.2 Topografische kaarten

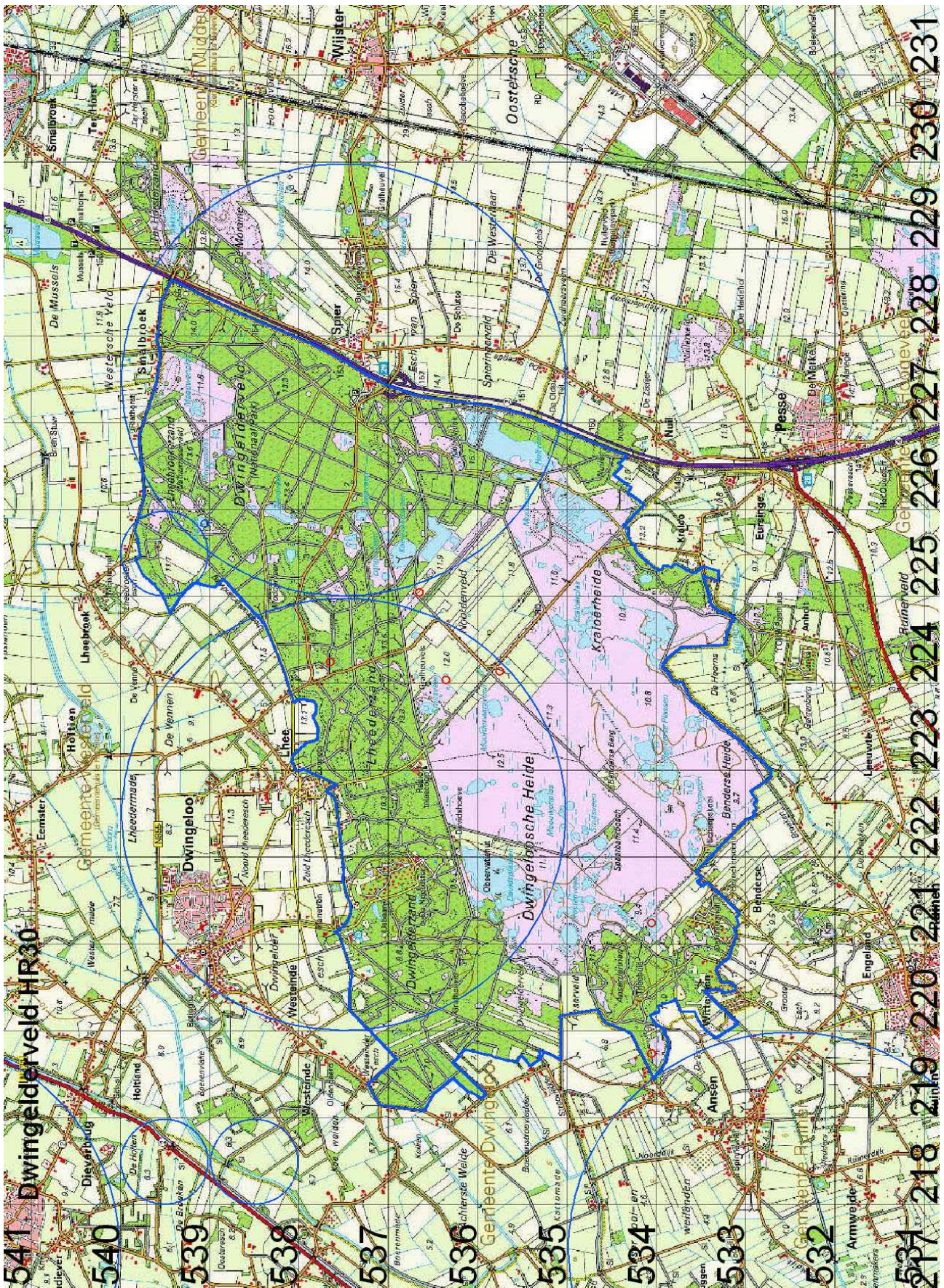
Bijlagen 1 t/m 48: Kaarten gebieden waarvan Instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd e/o voorstellen voor optimalisering van de begrenzingen zijn gedaan.

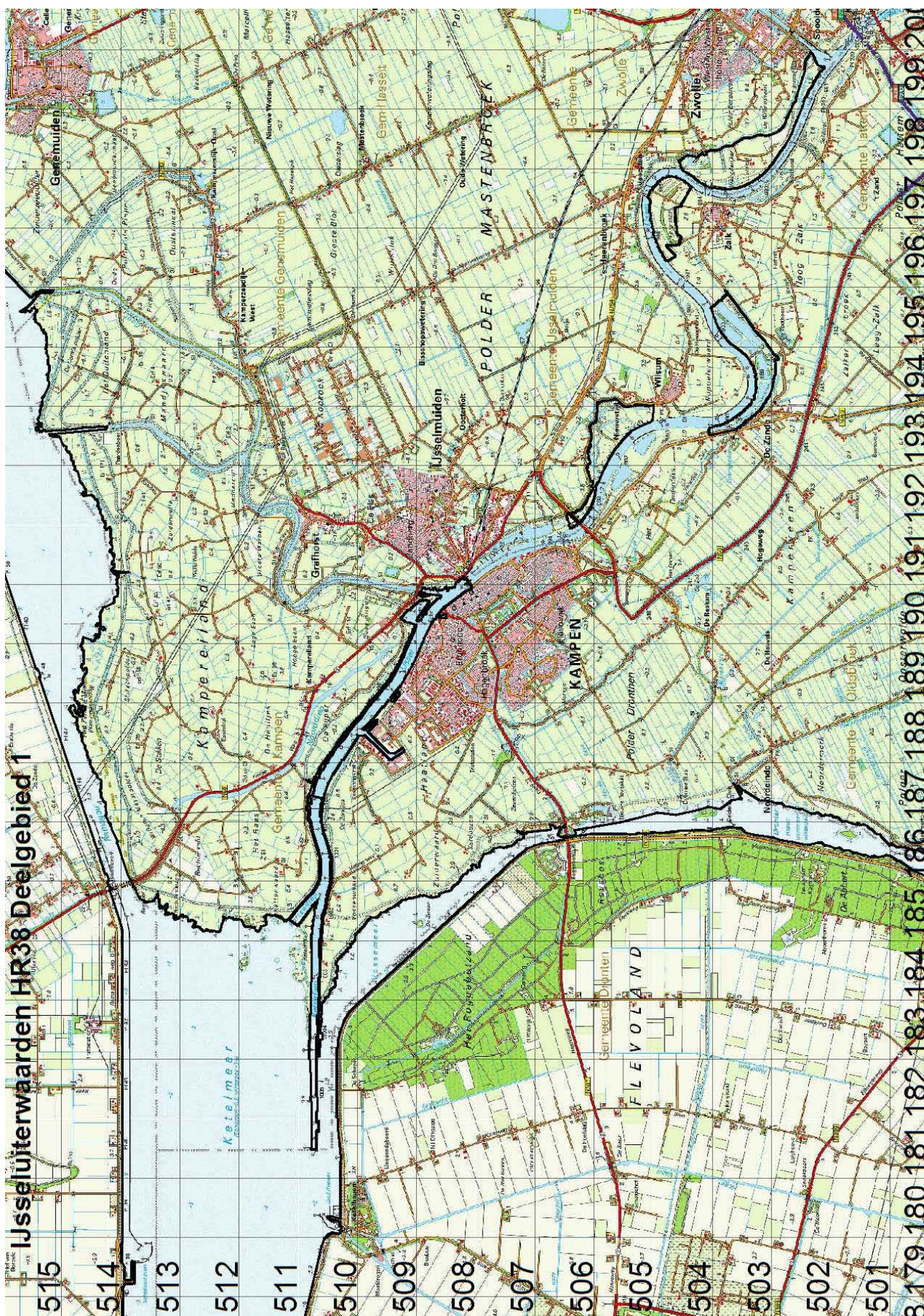

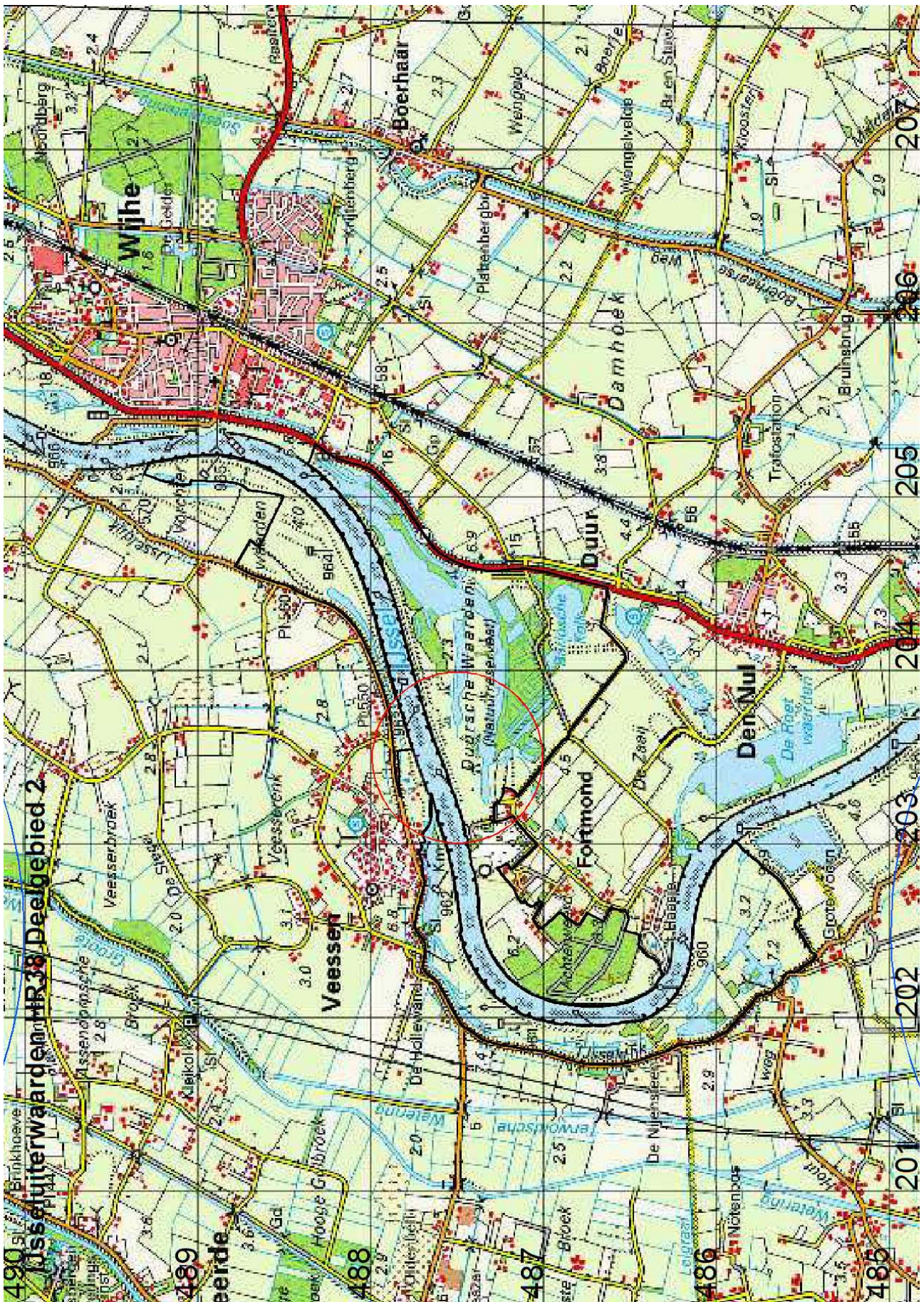

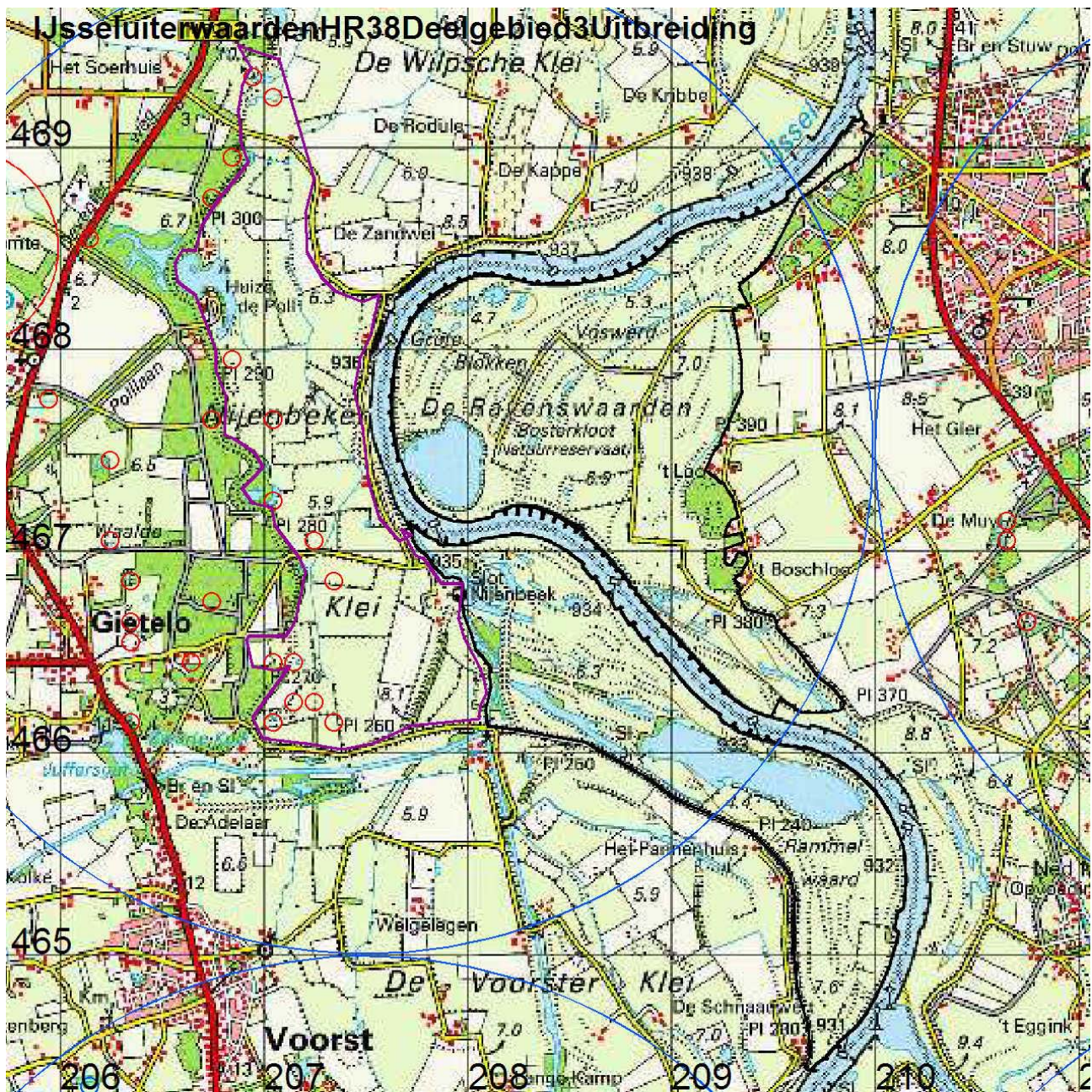

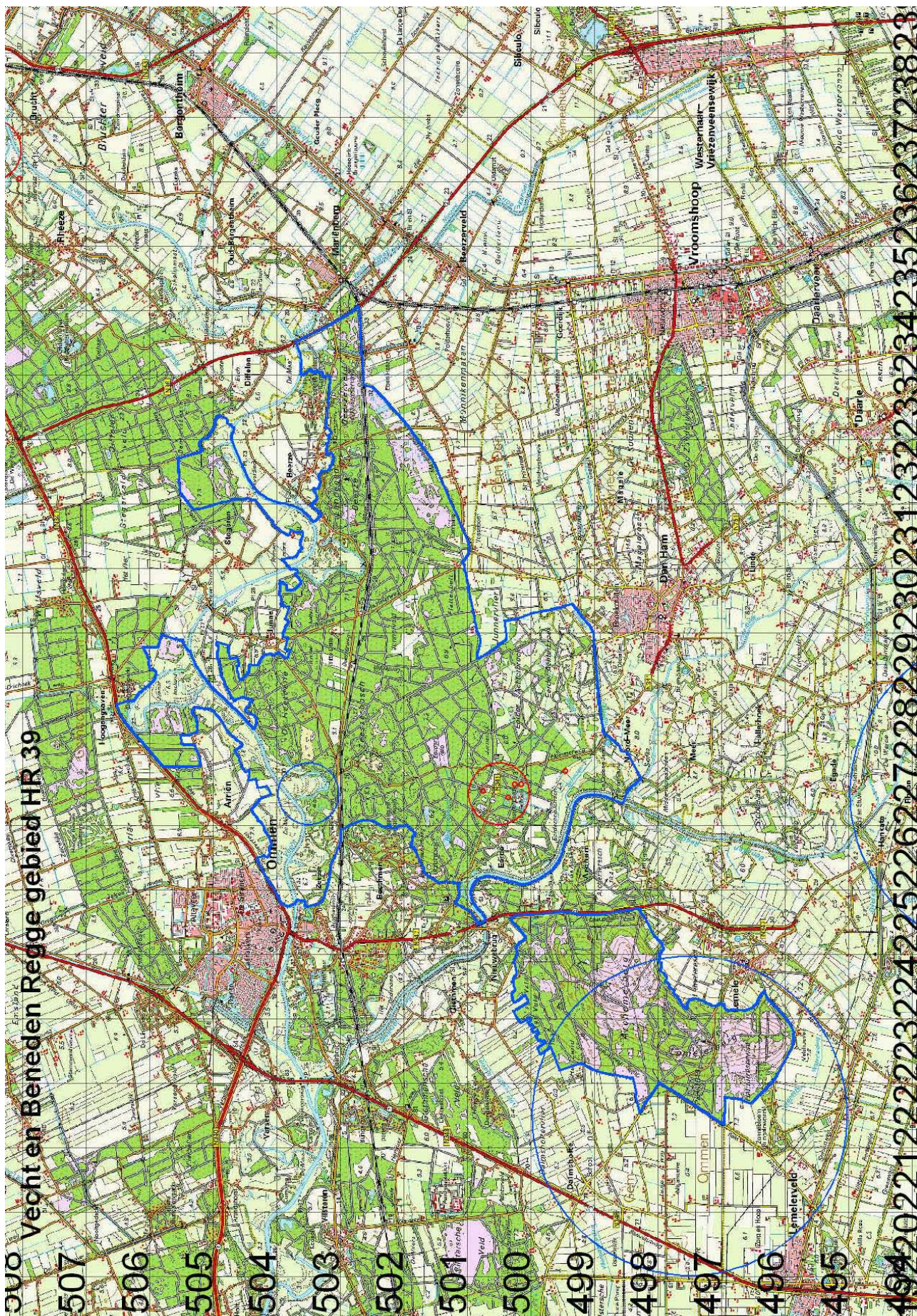

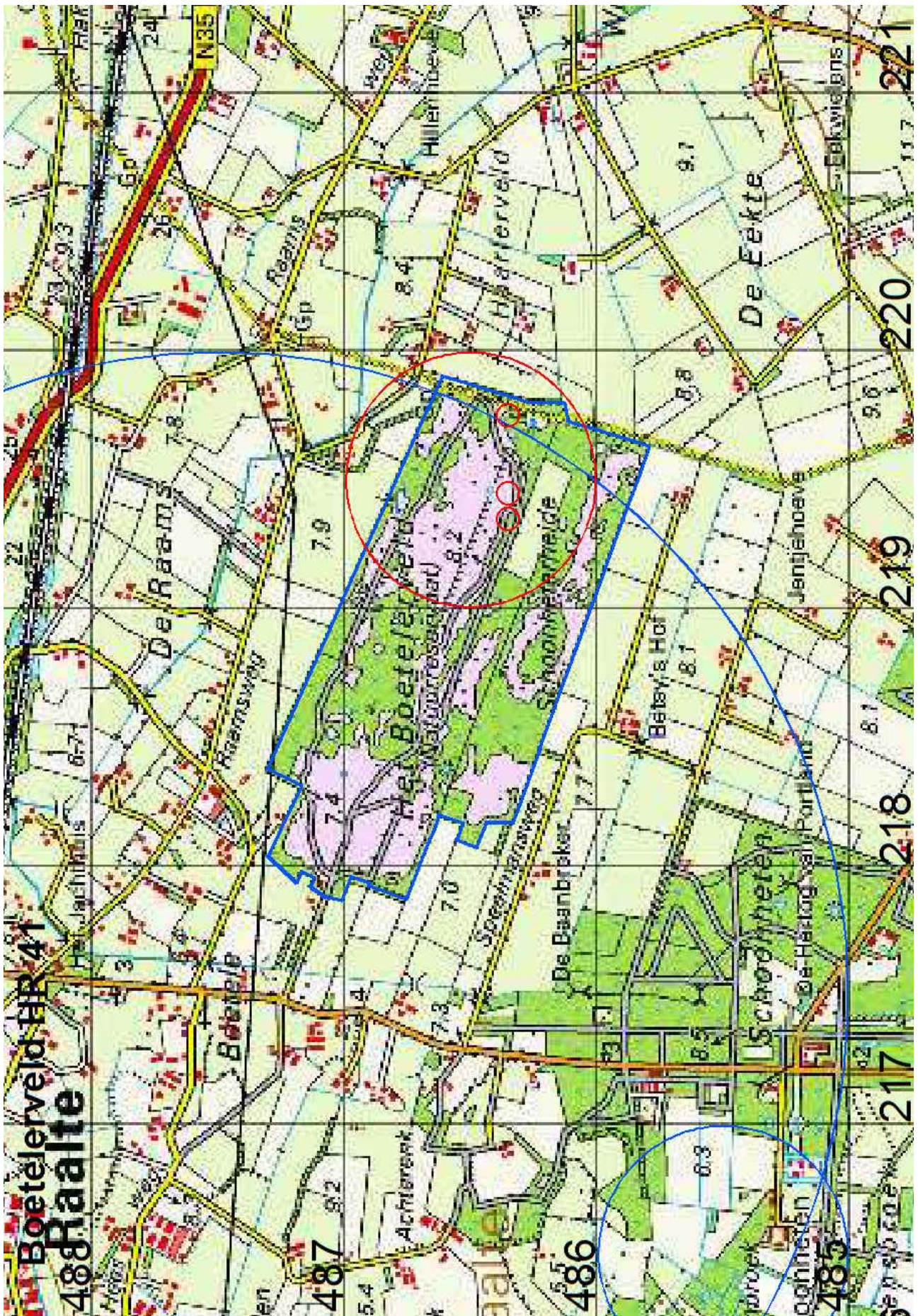

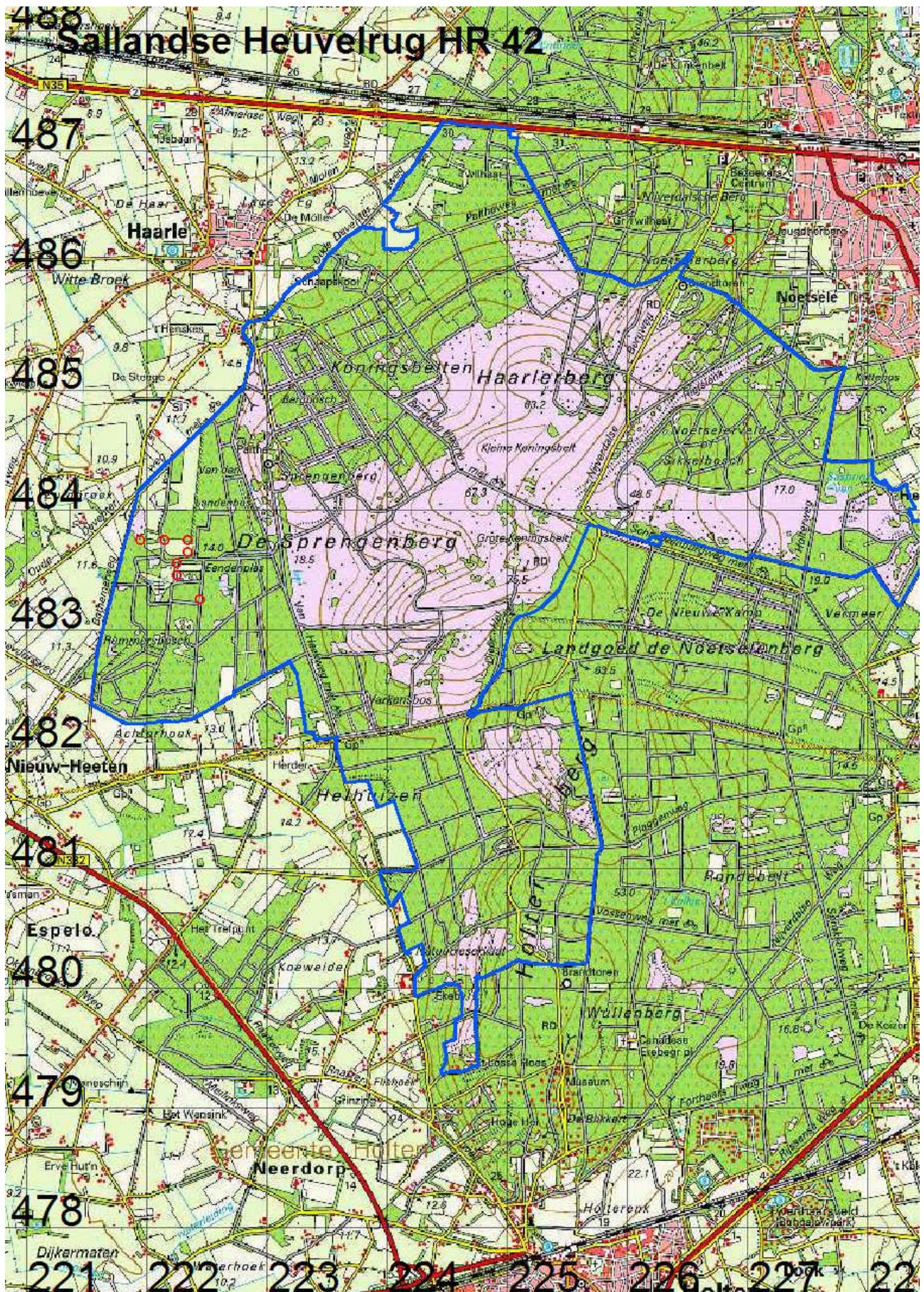

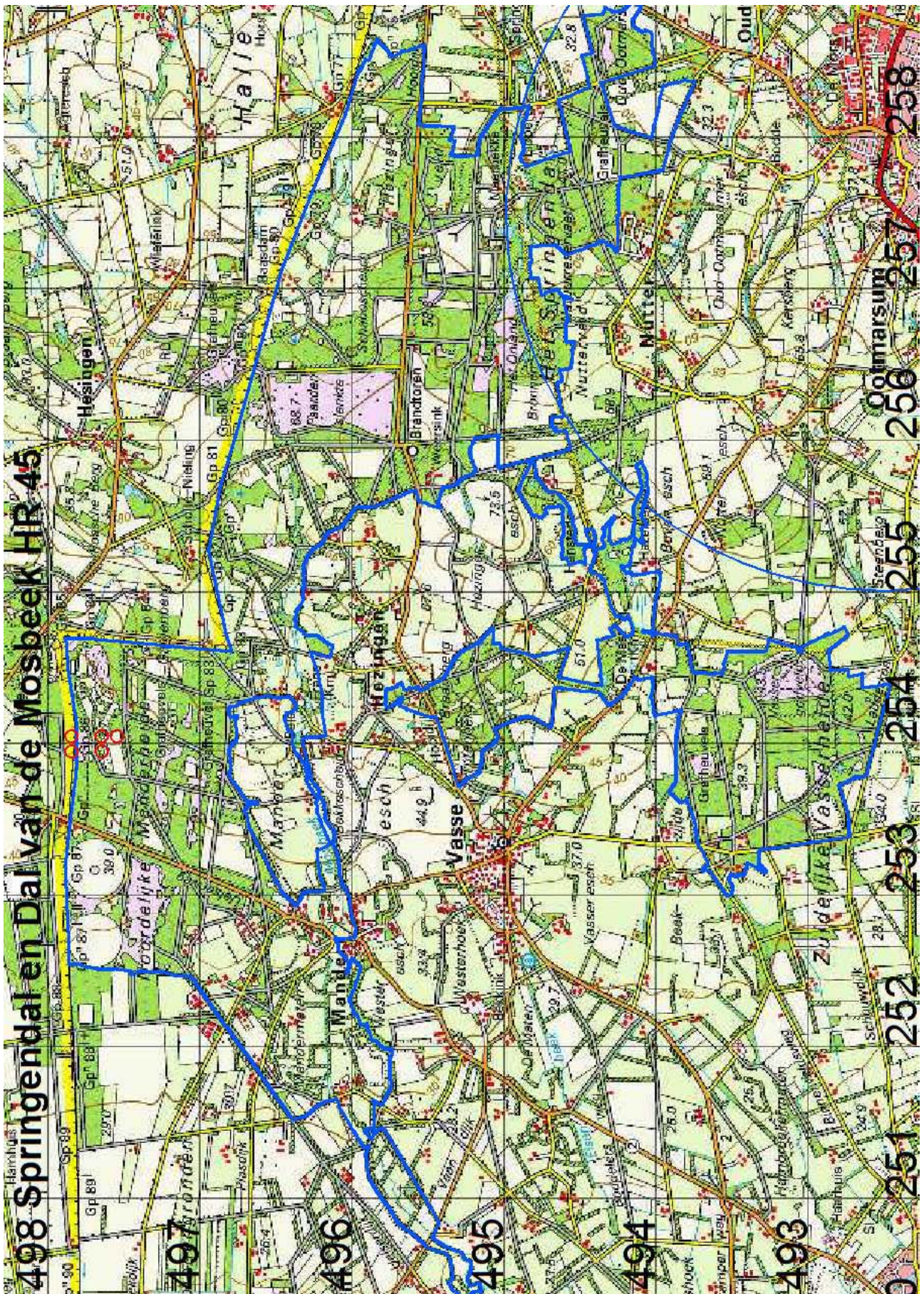

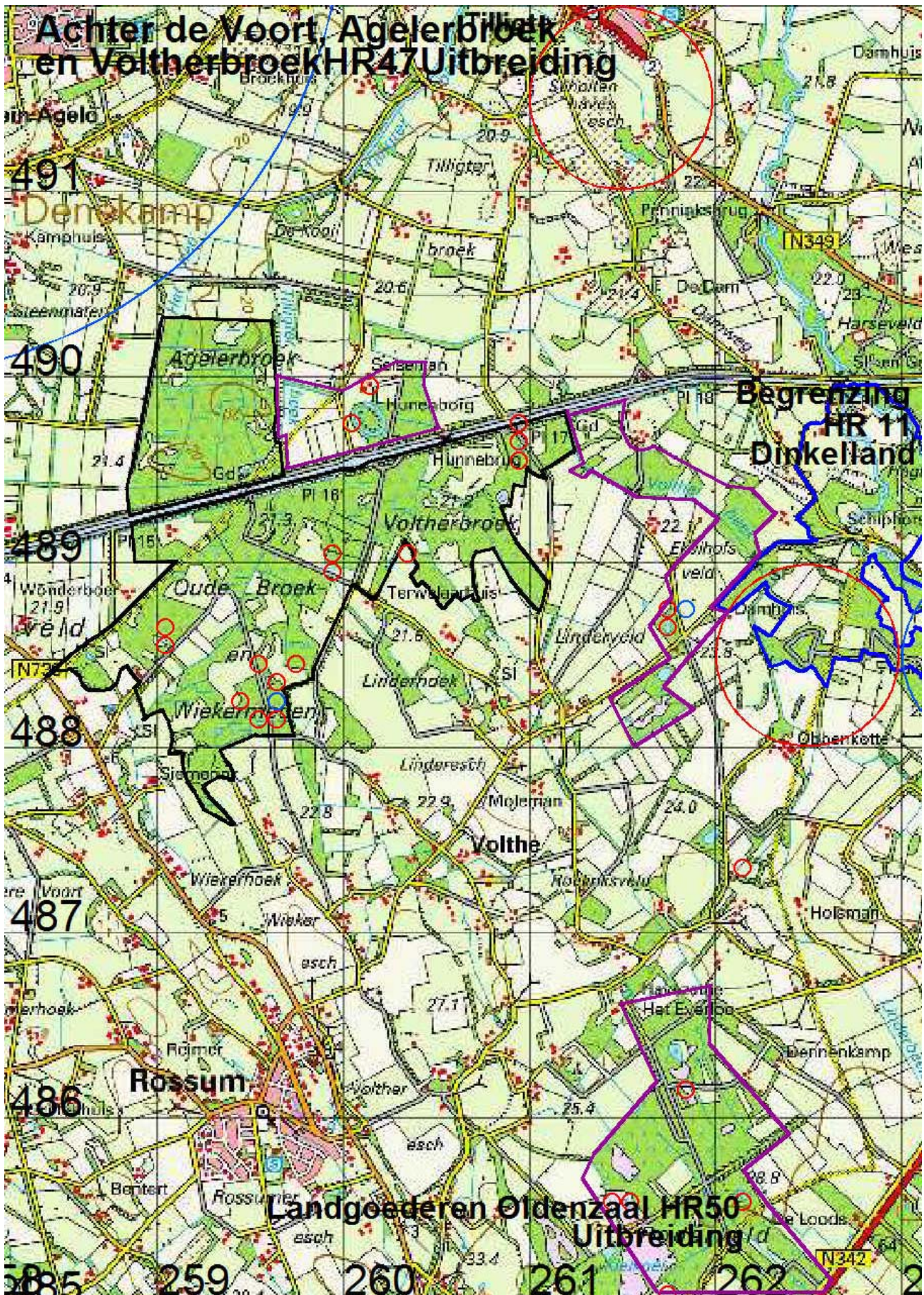

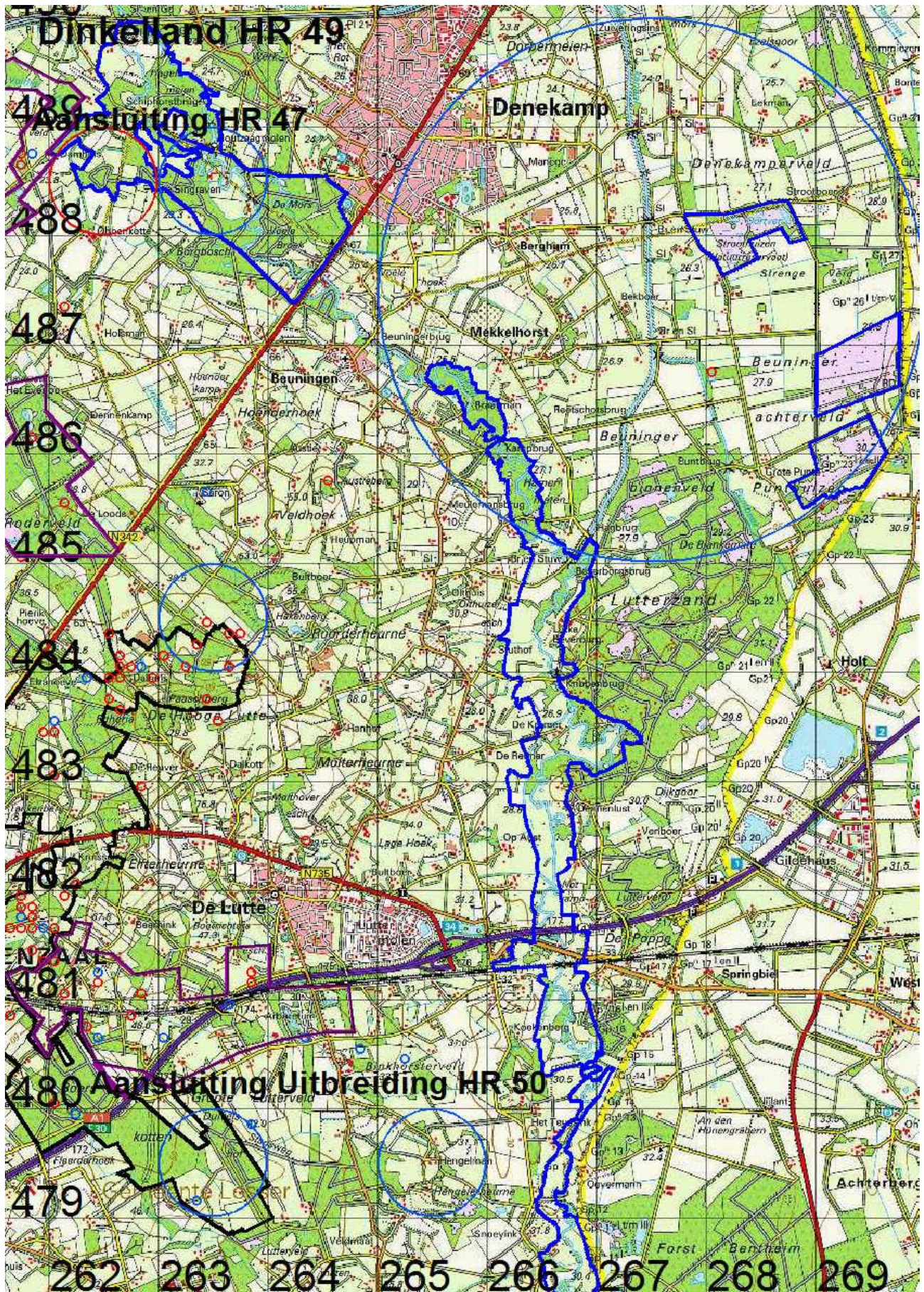

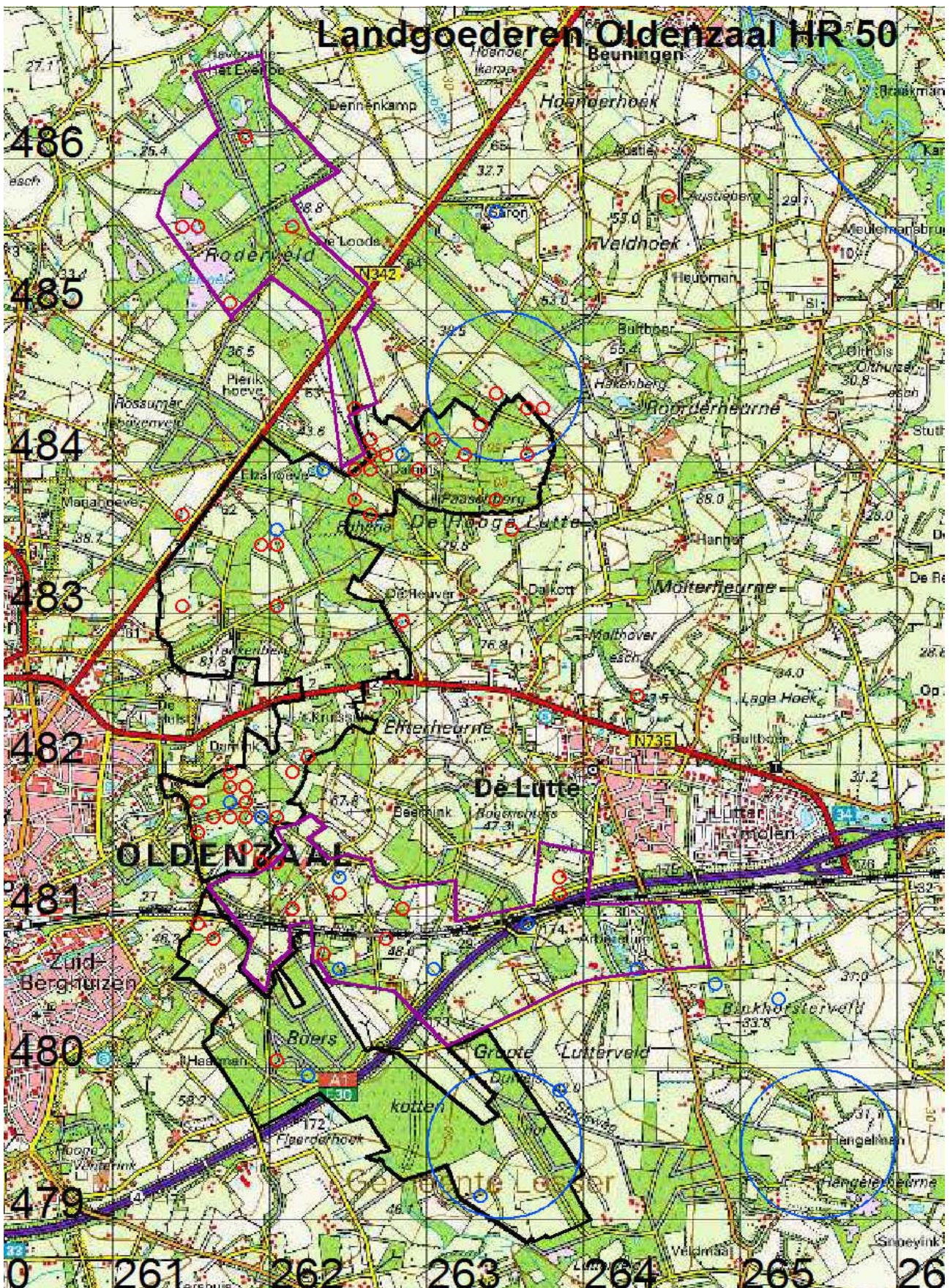

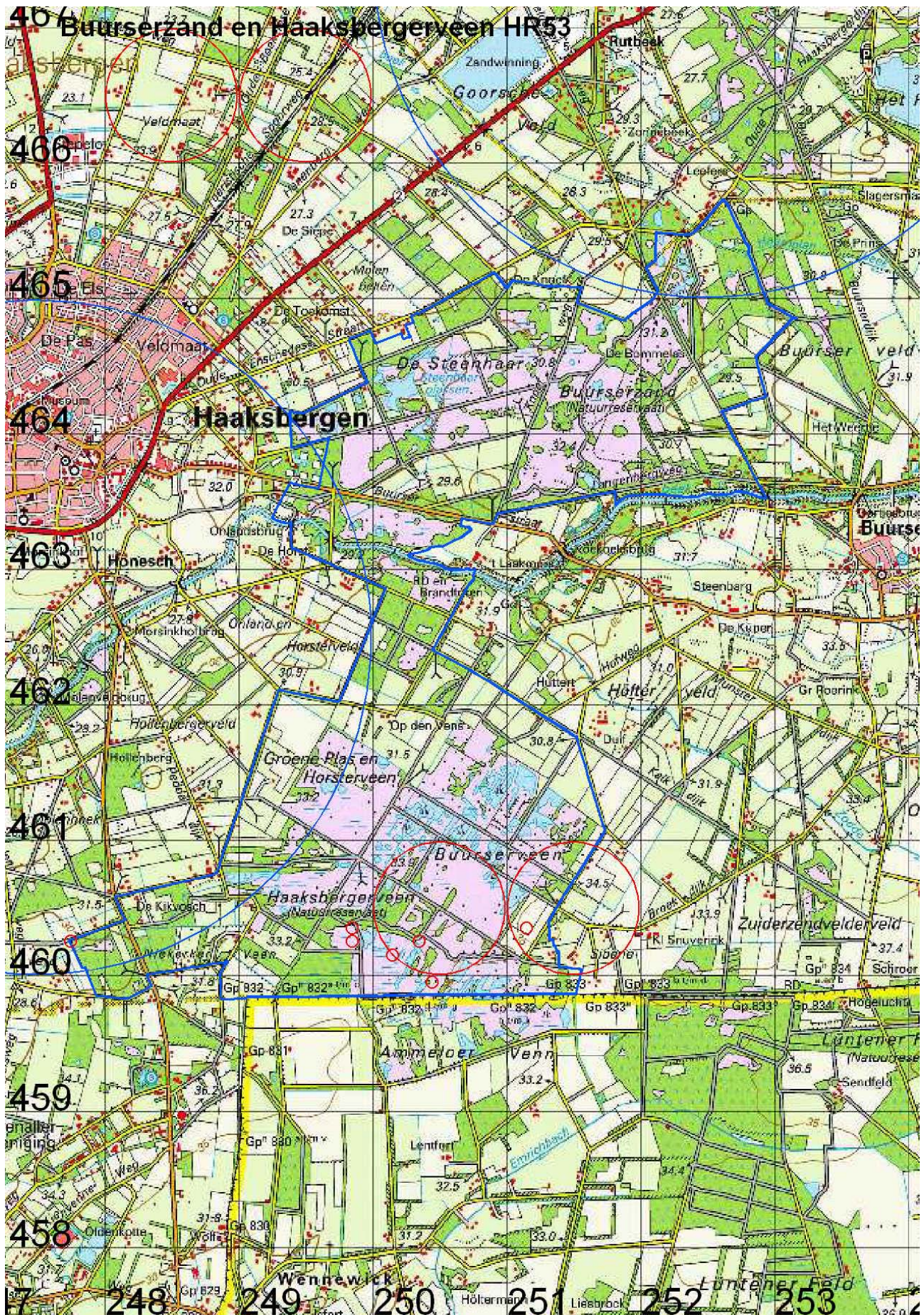

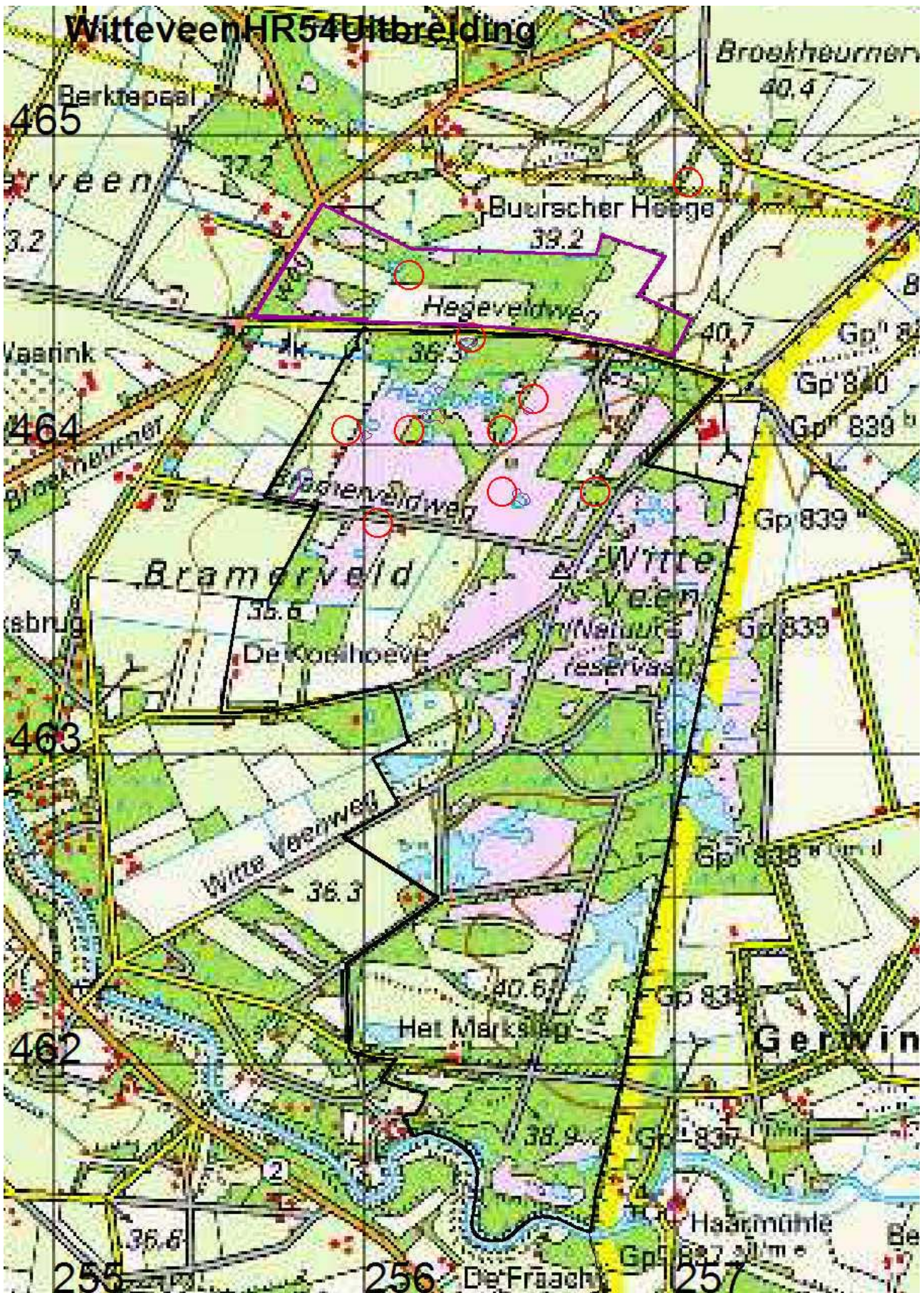

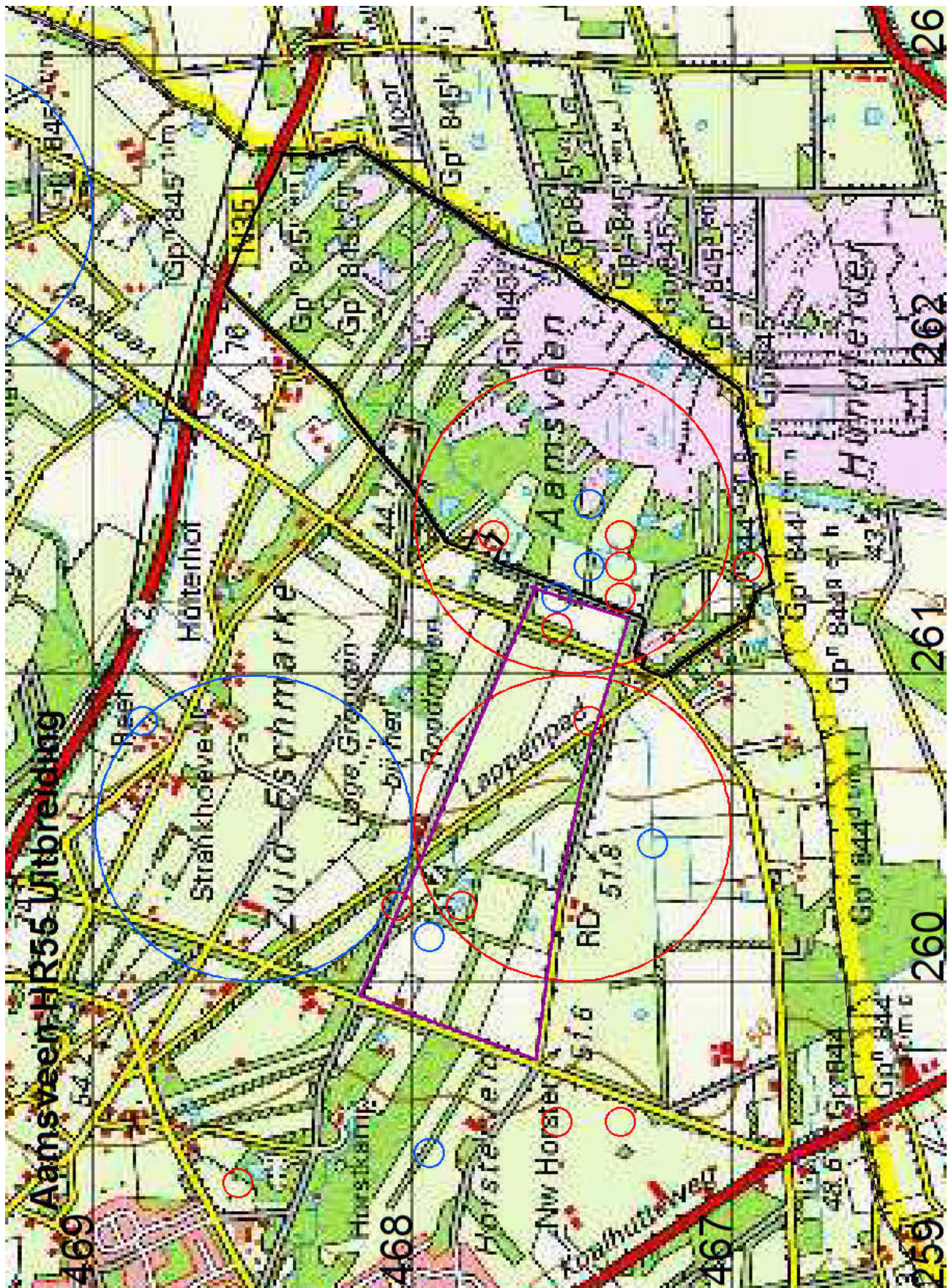

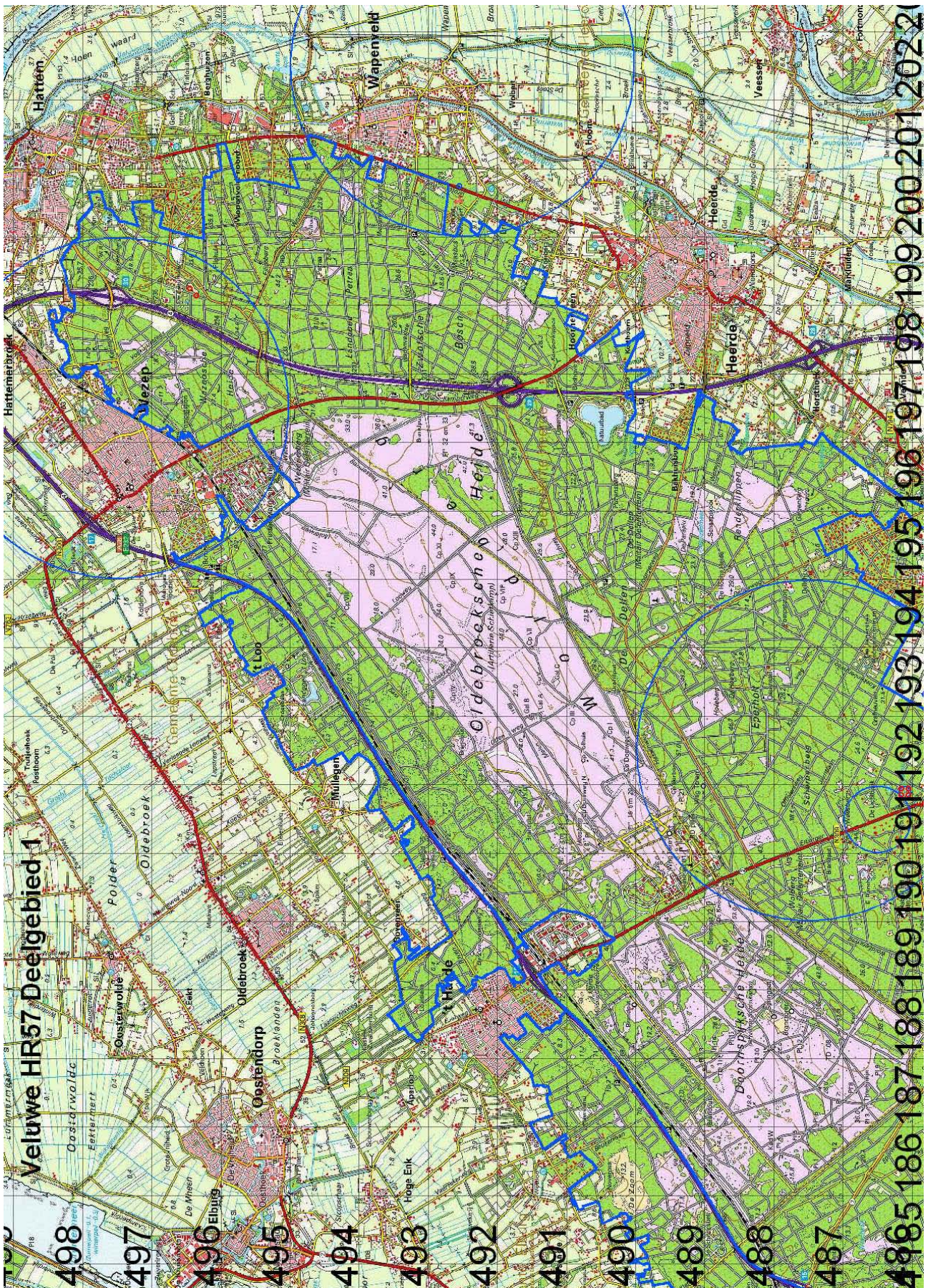

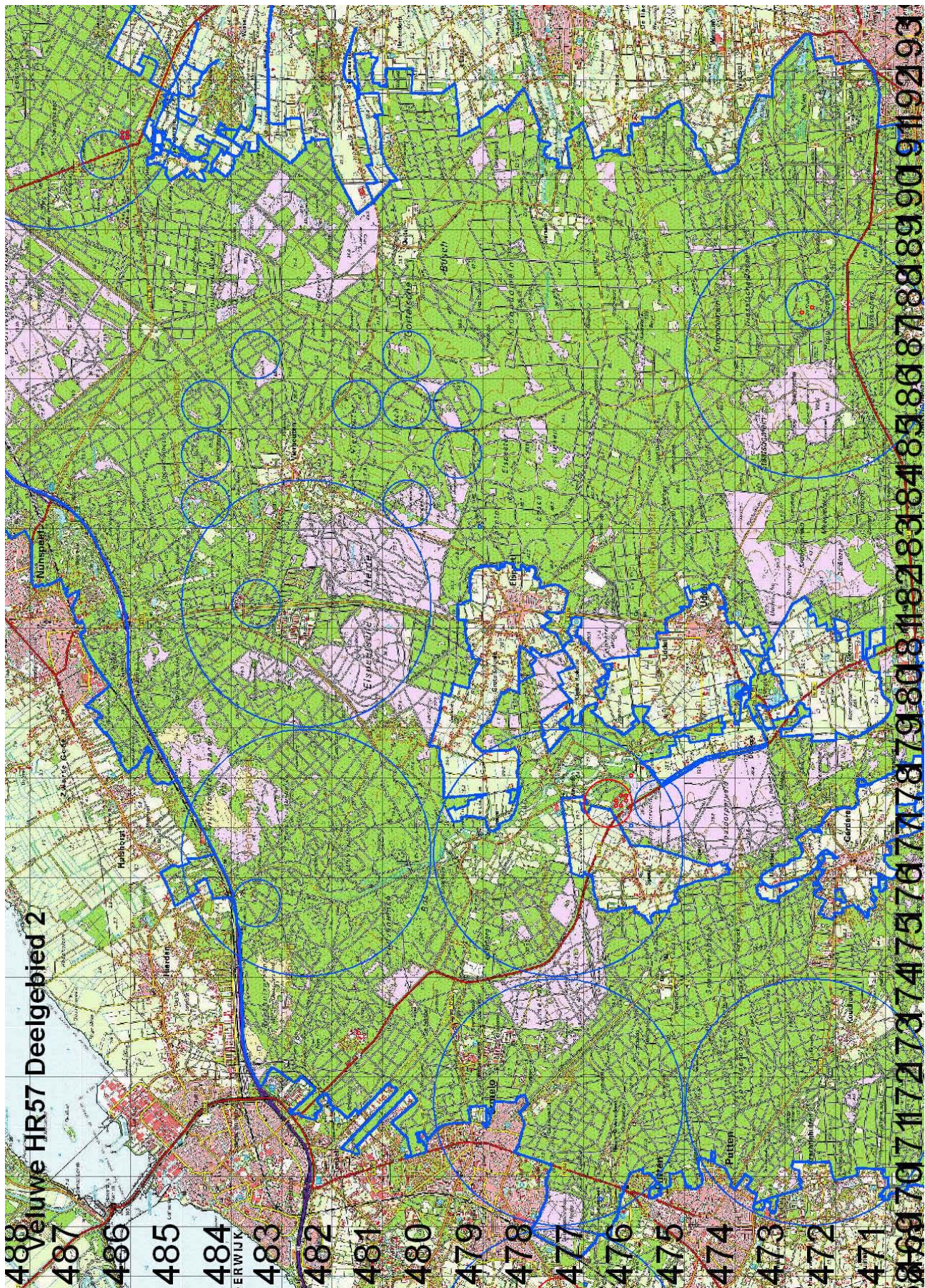

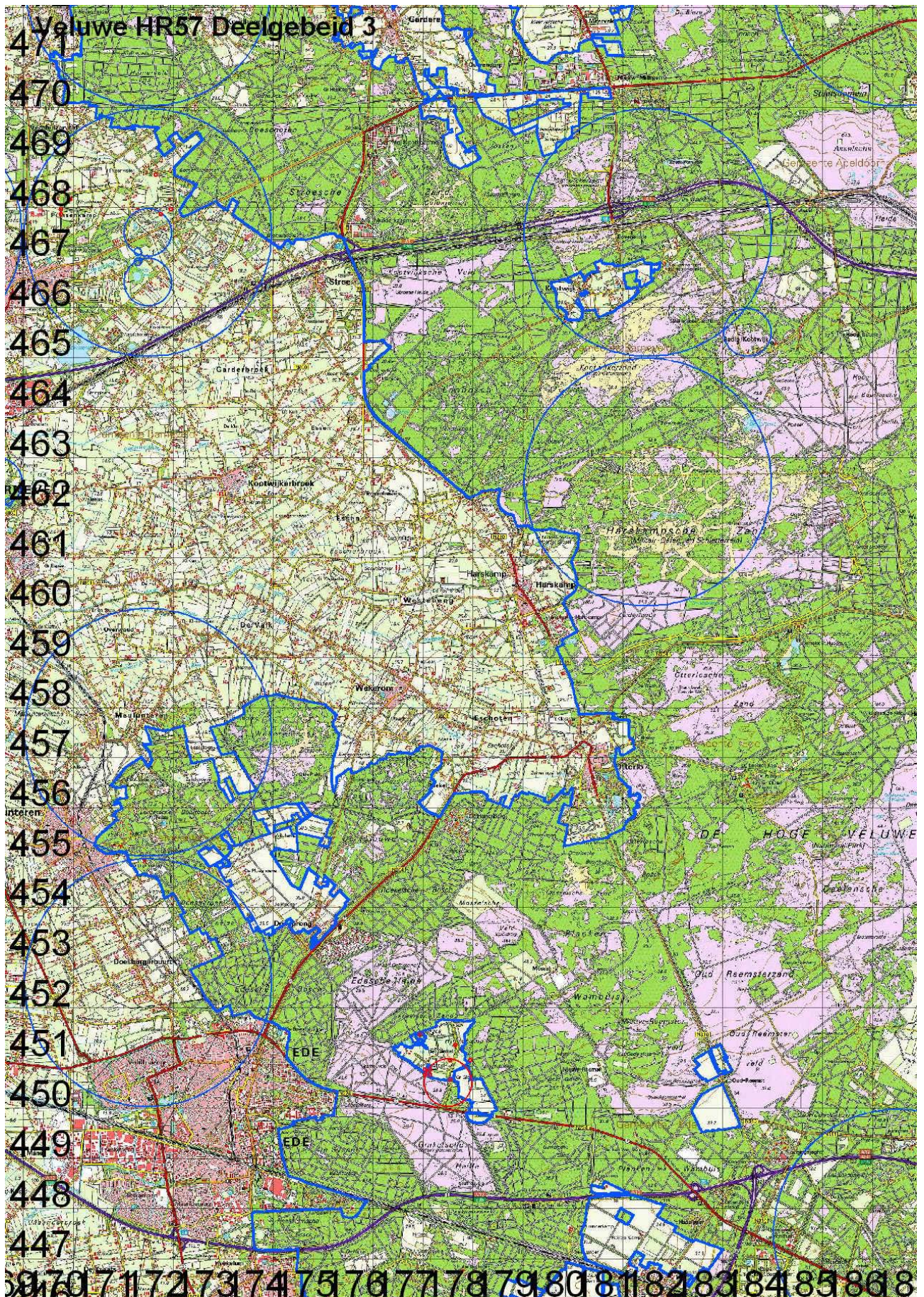

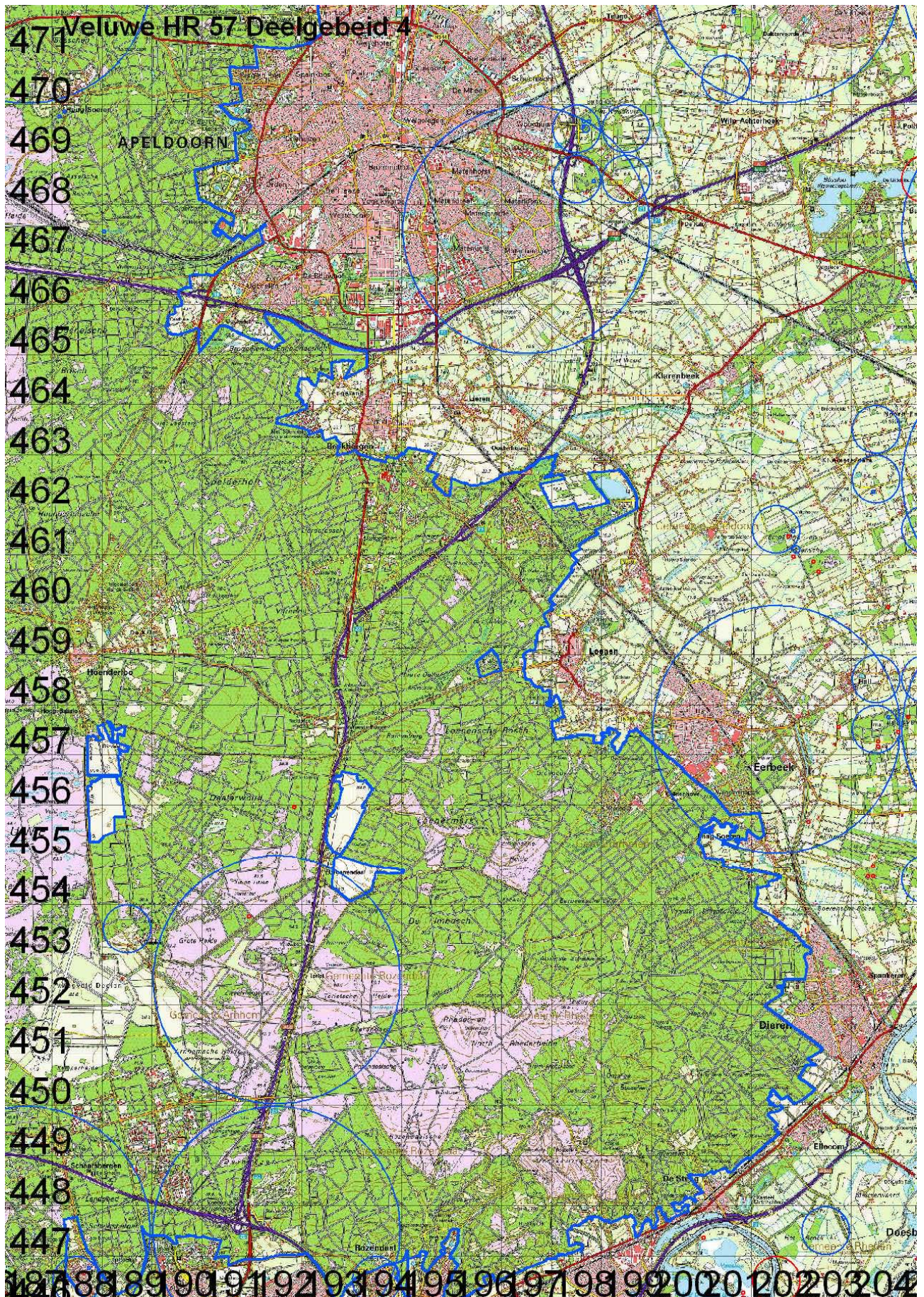

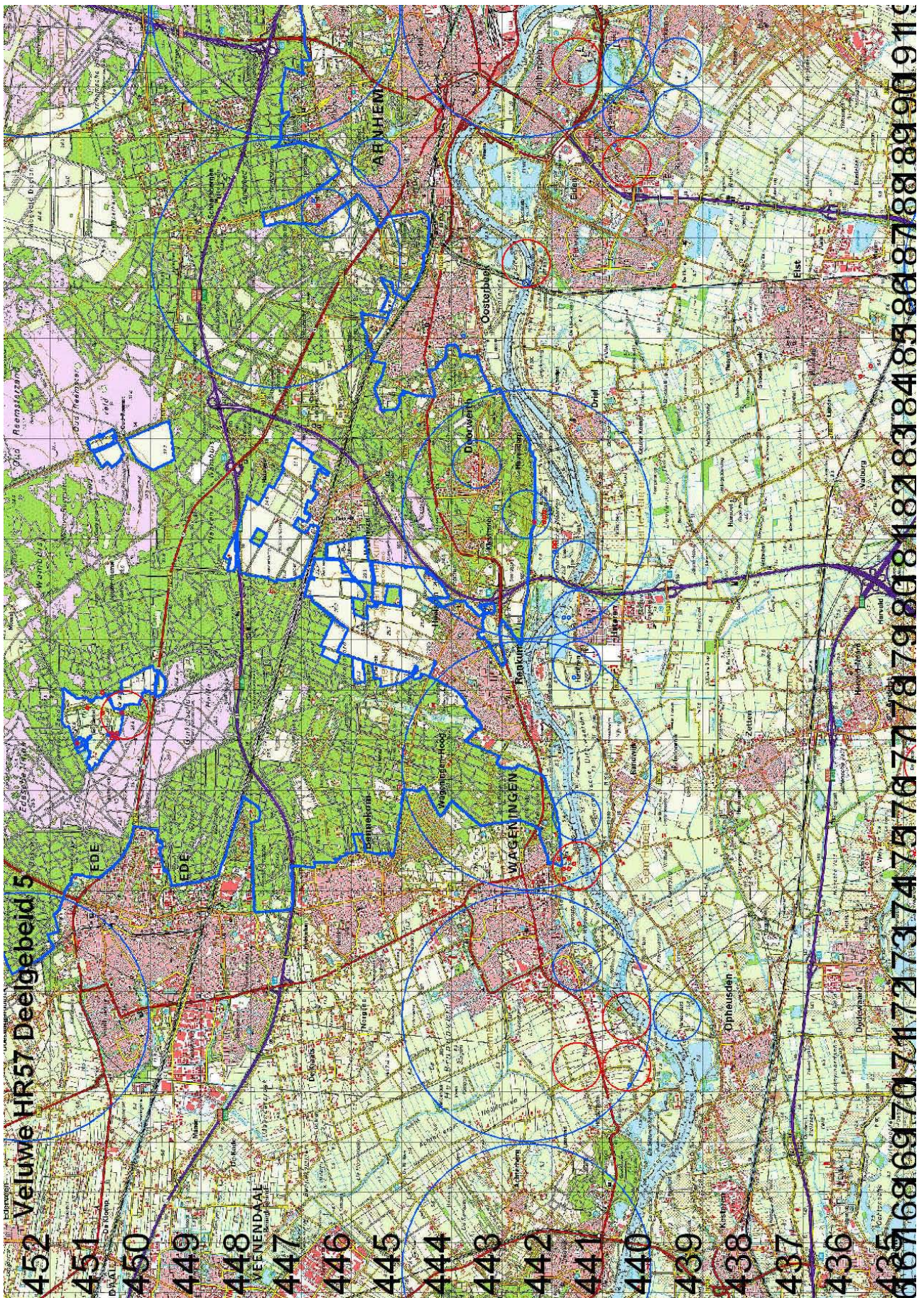

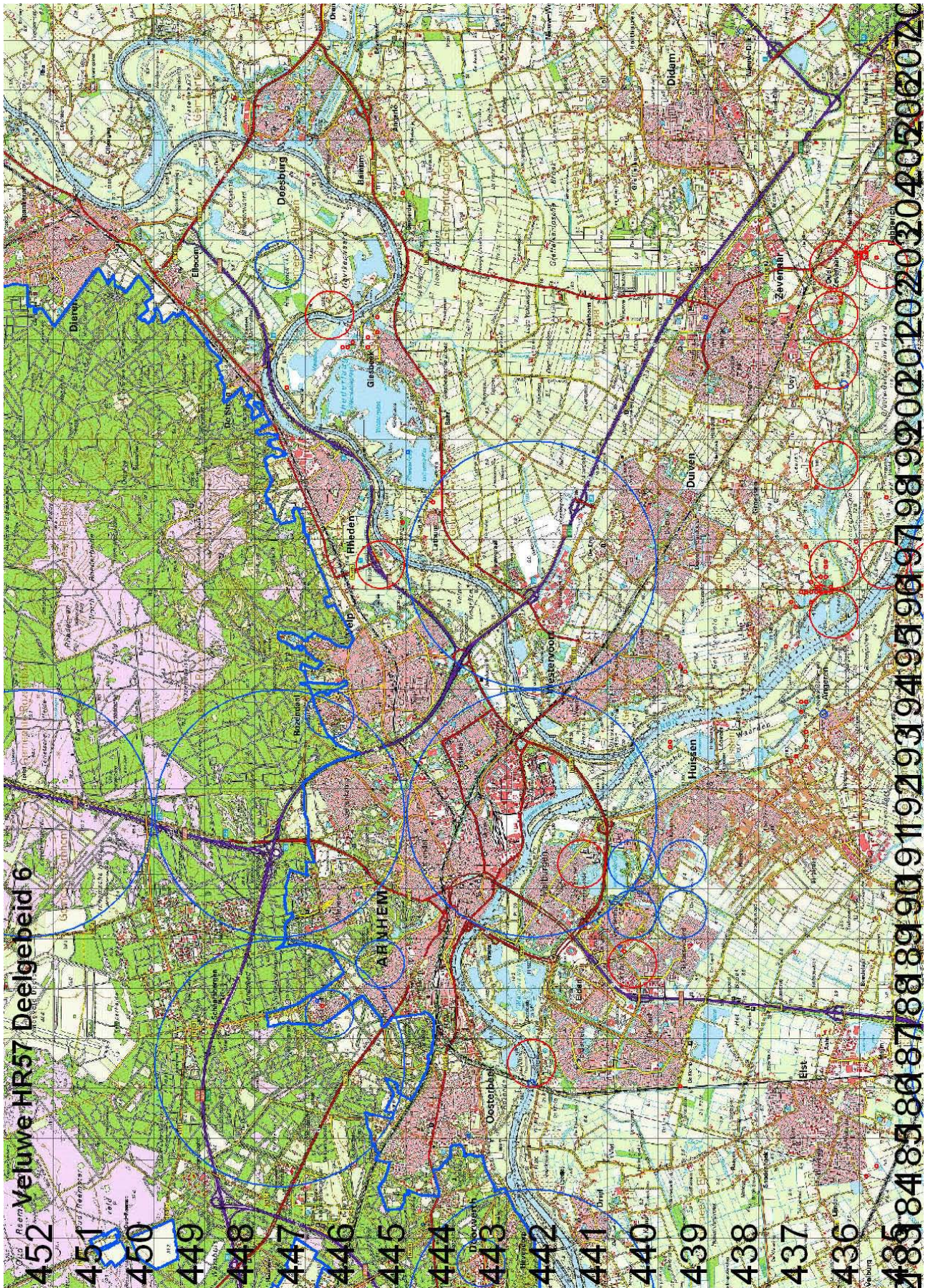

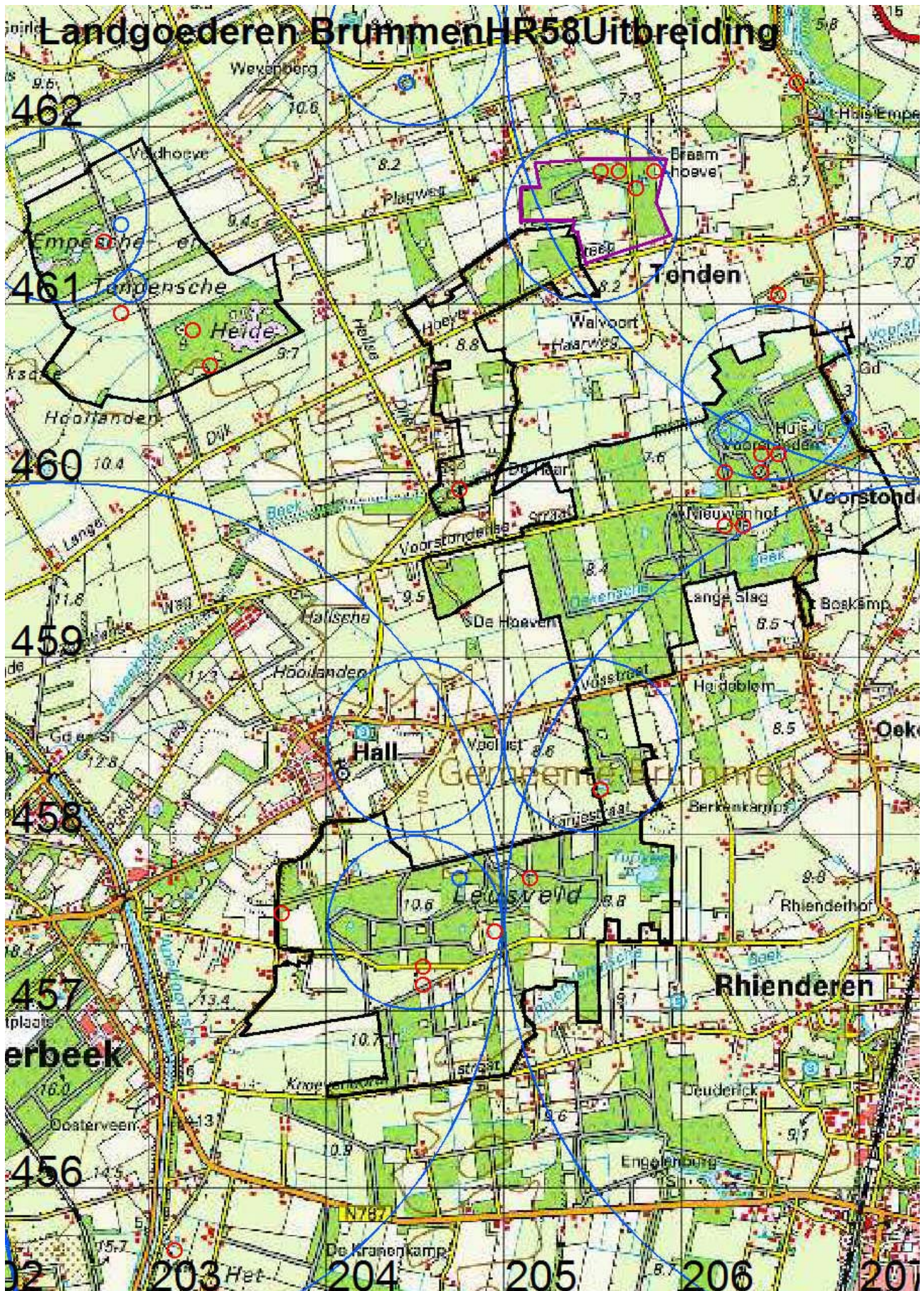

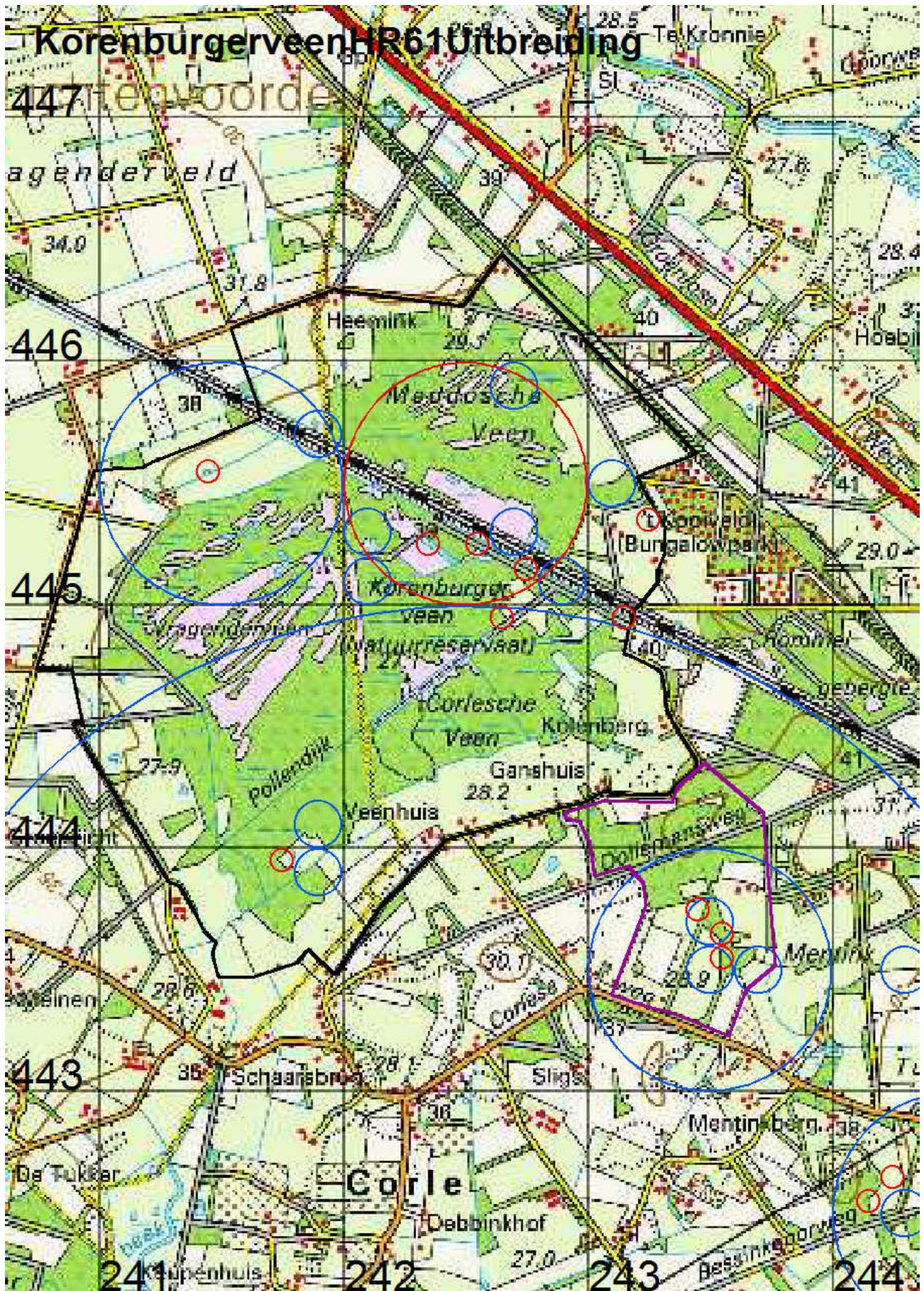

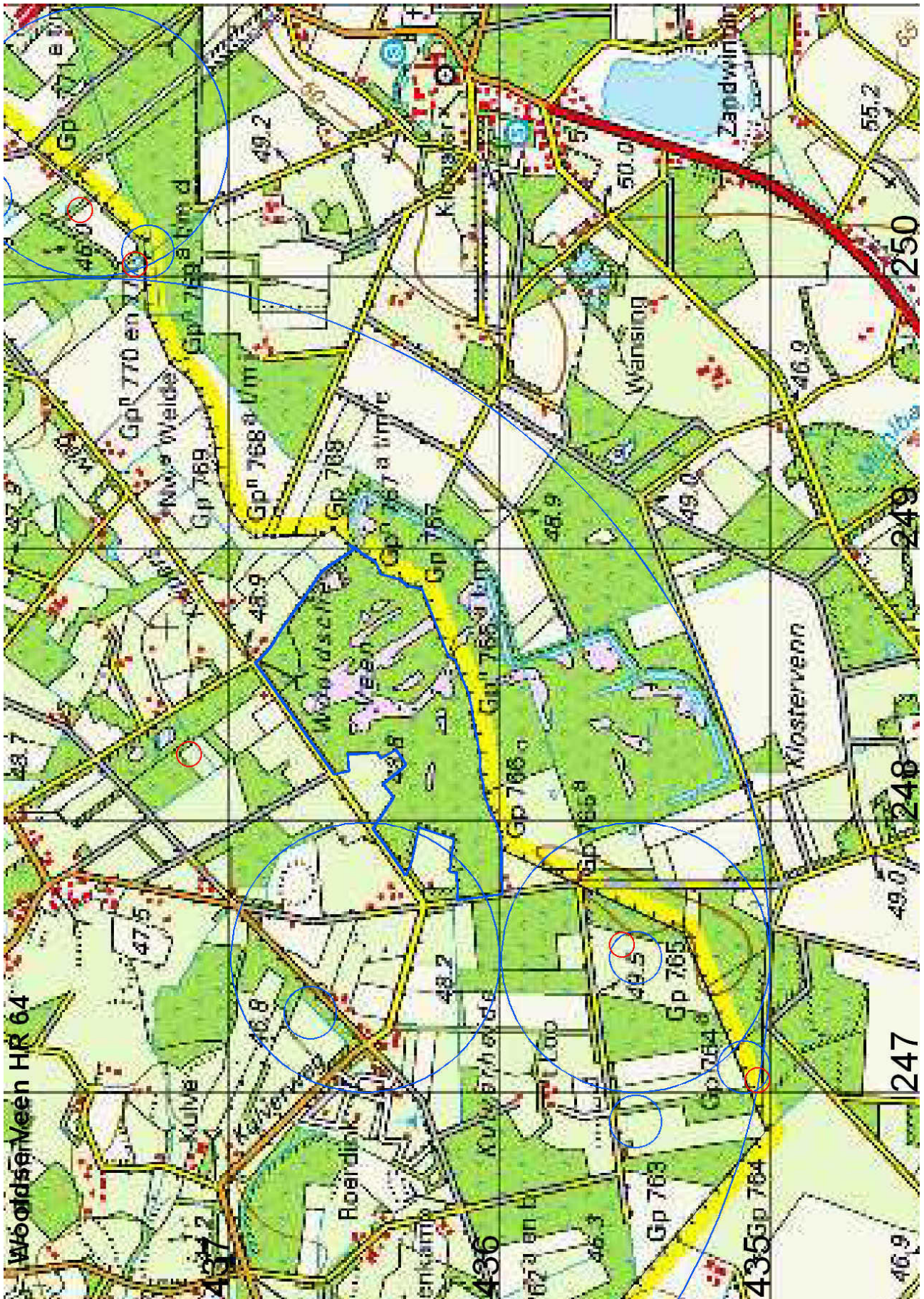

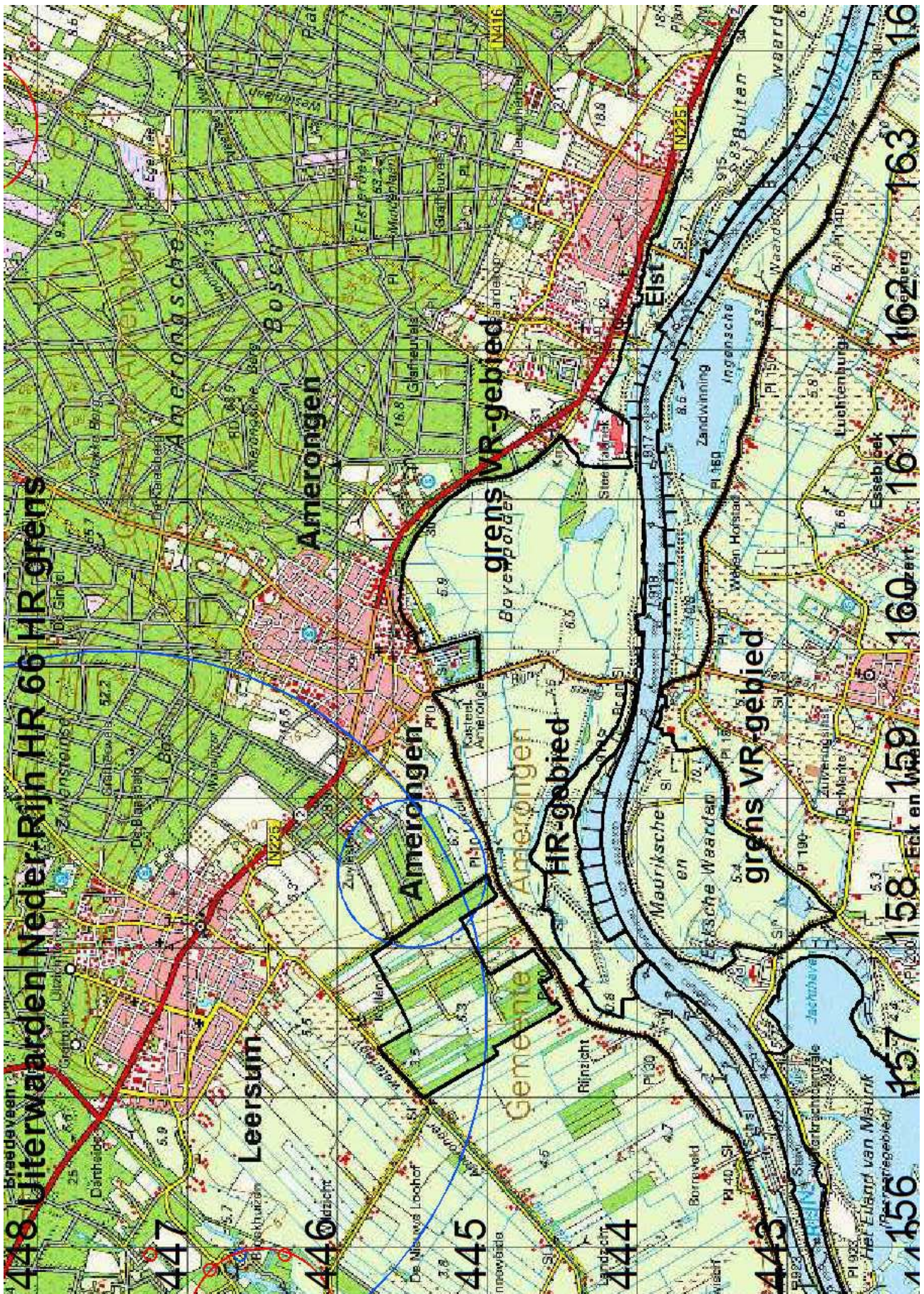

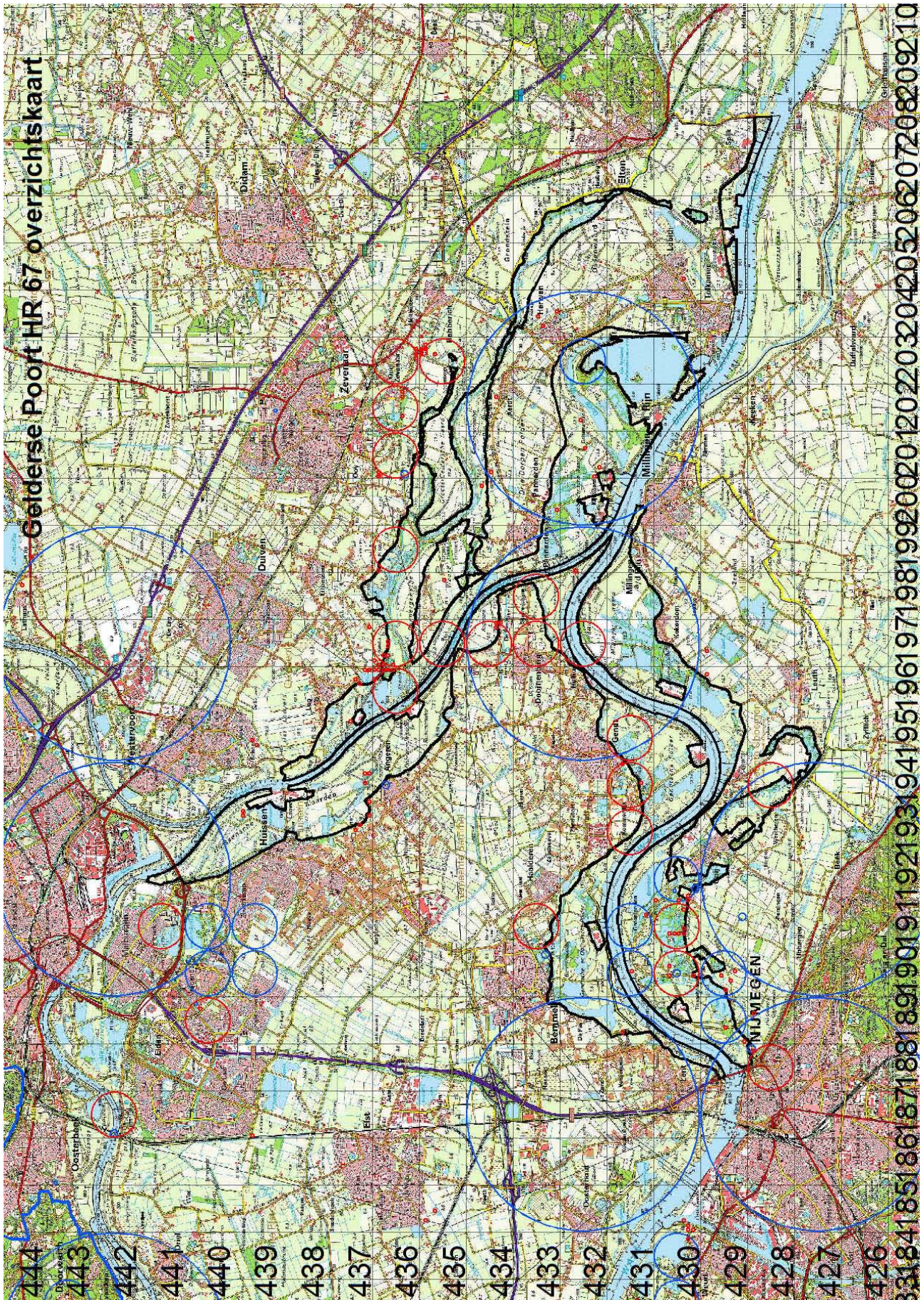

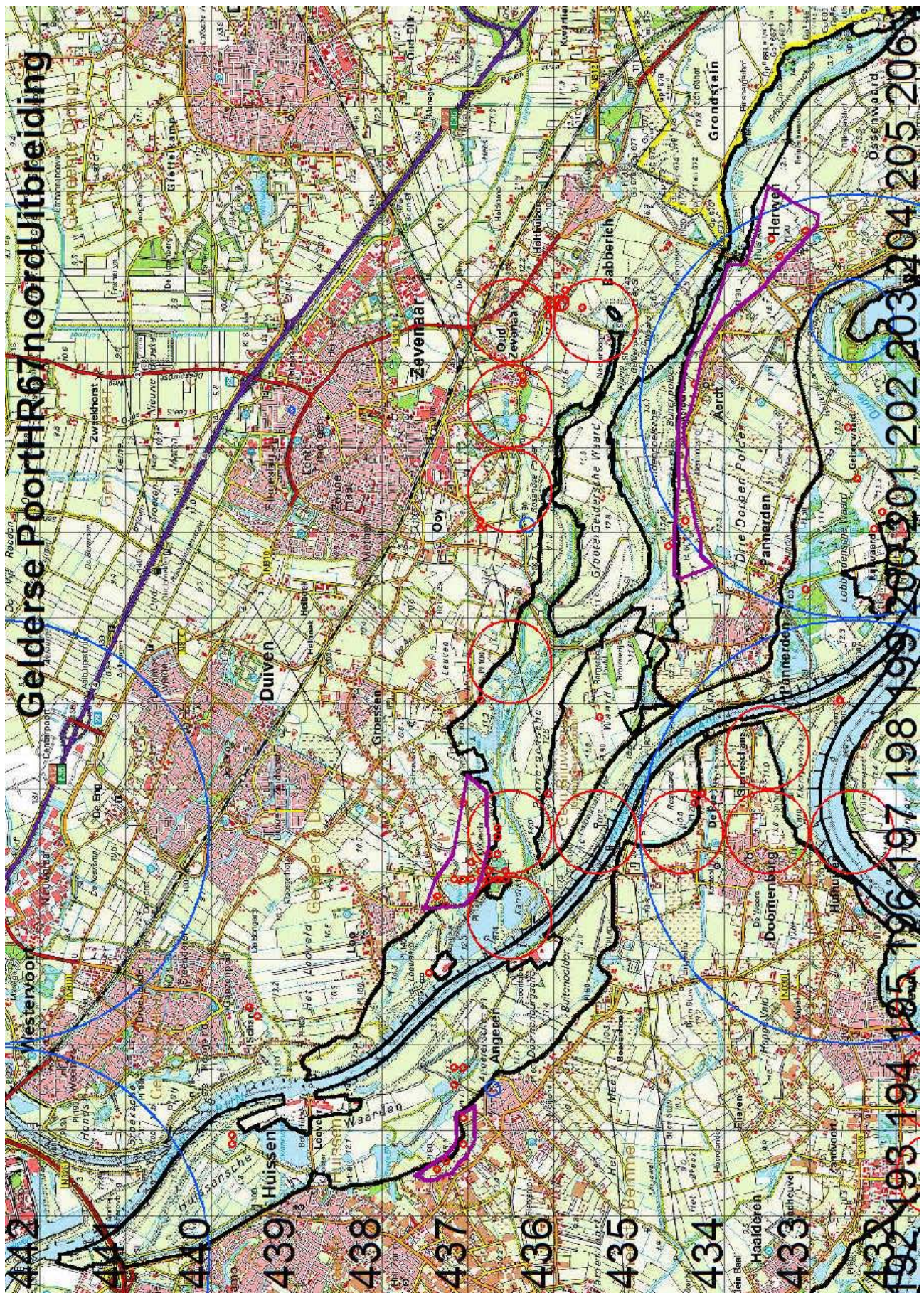

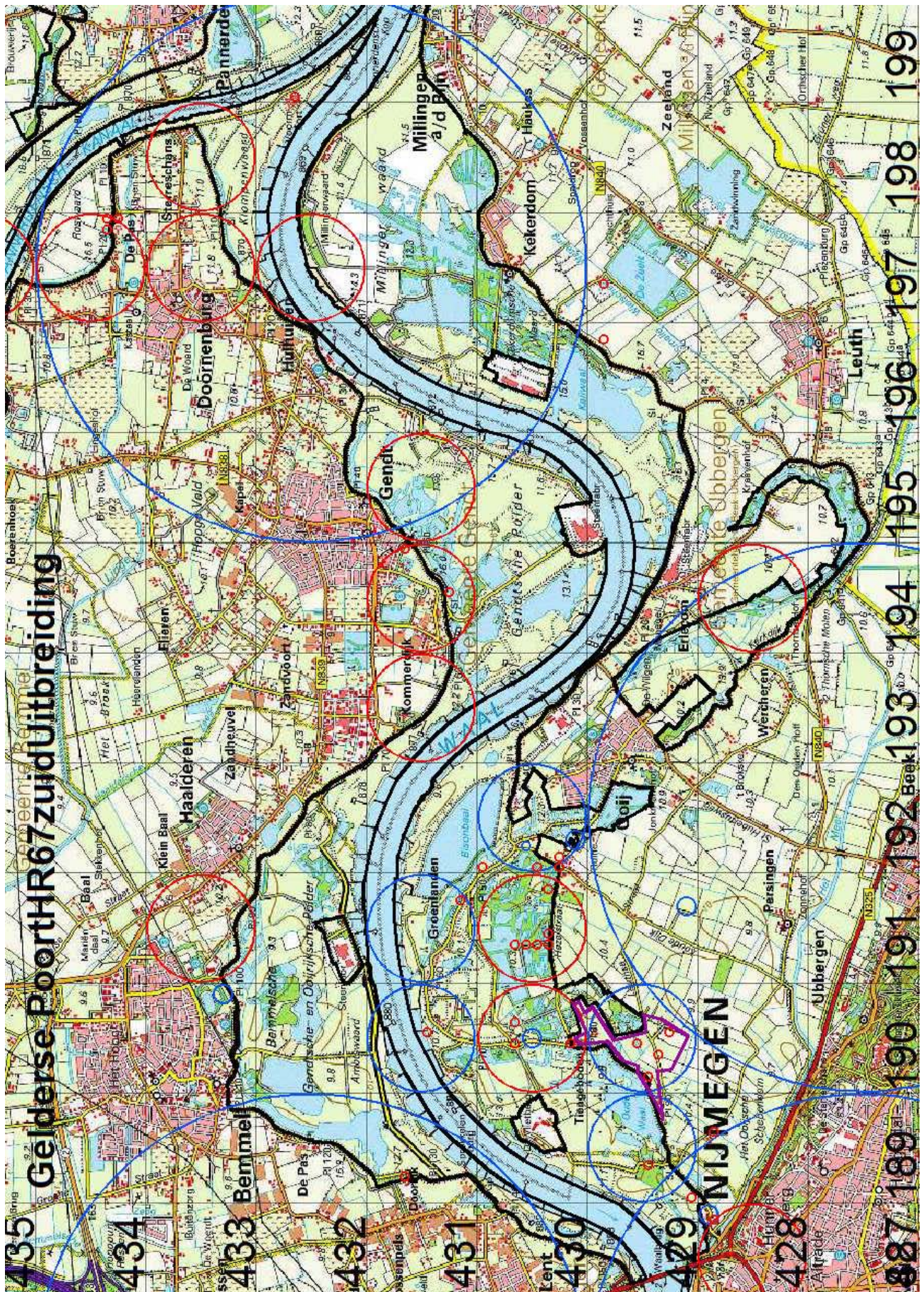

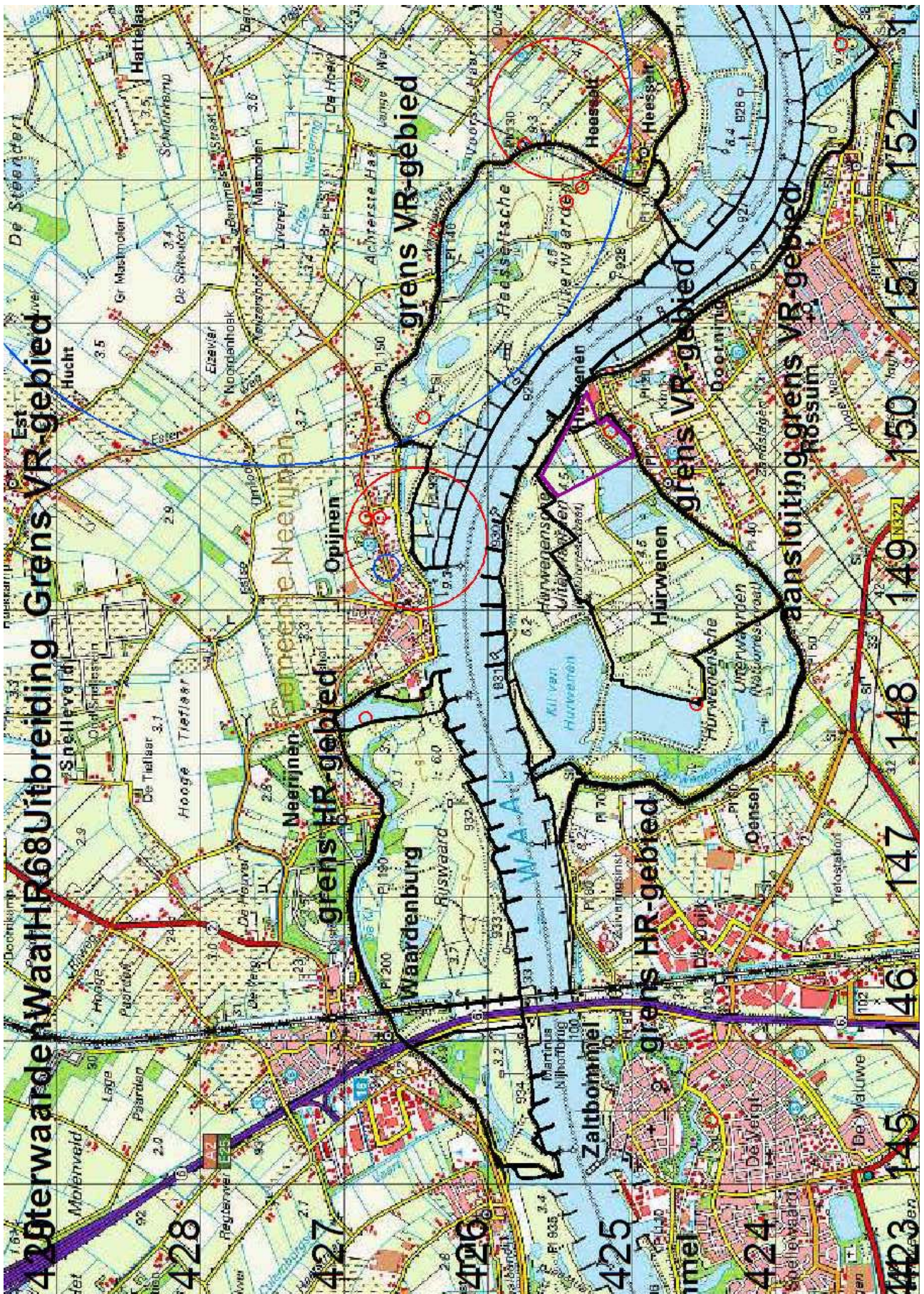

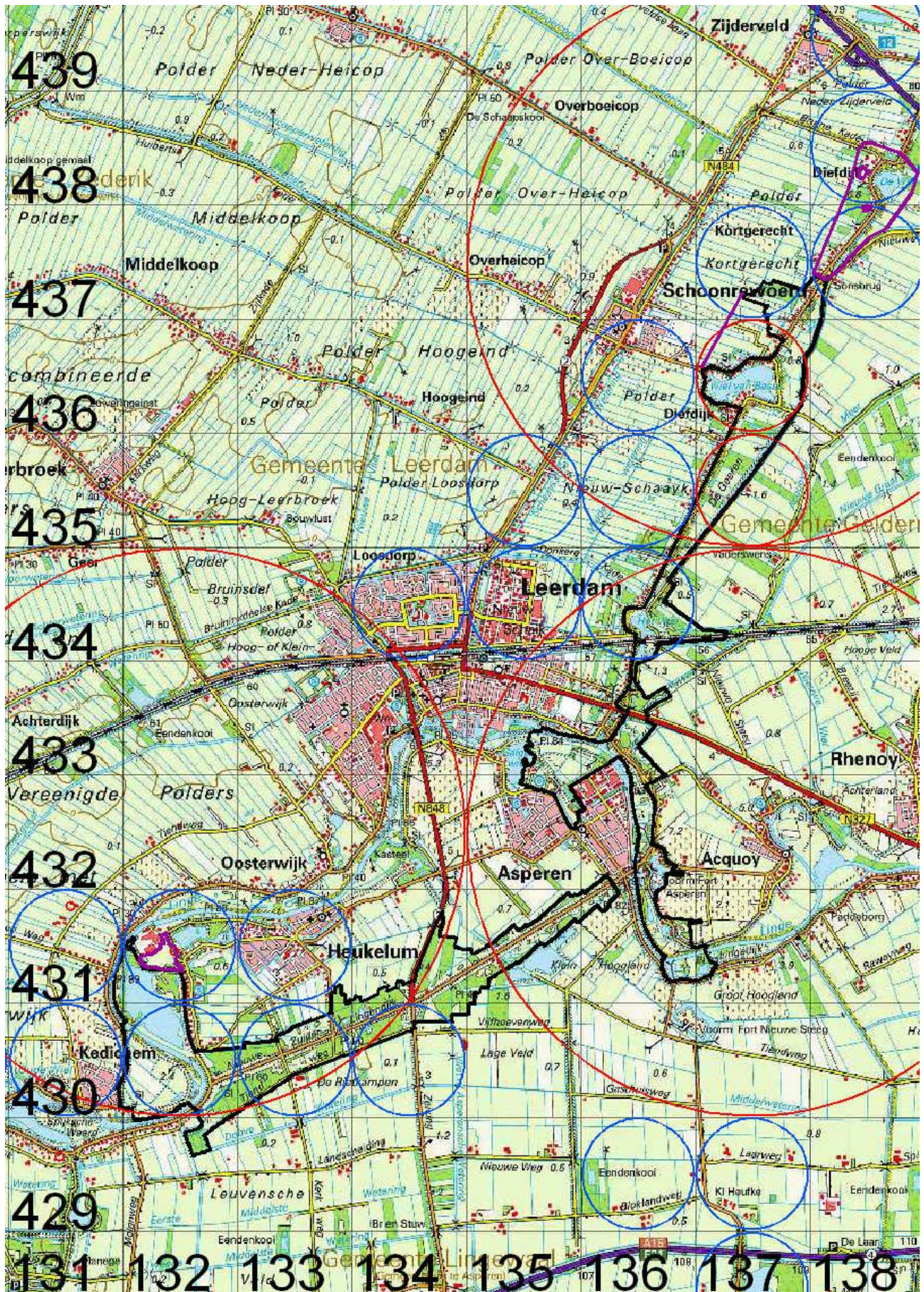

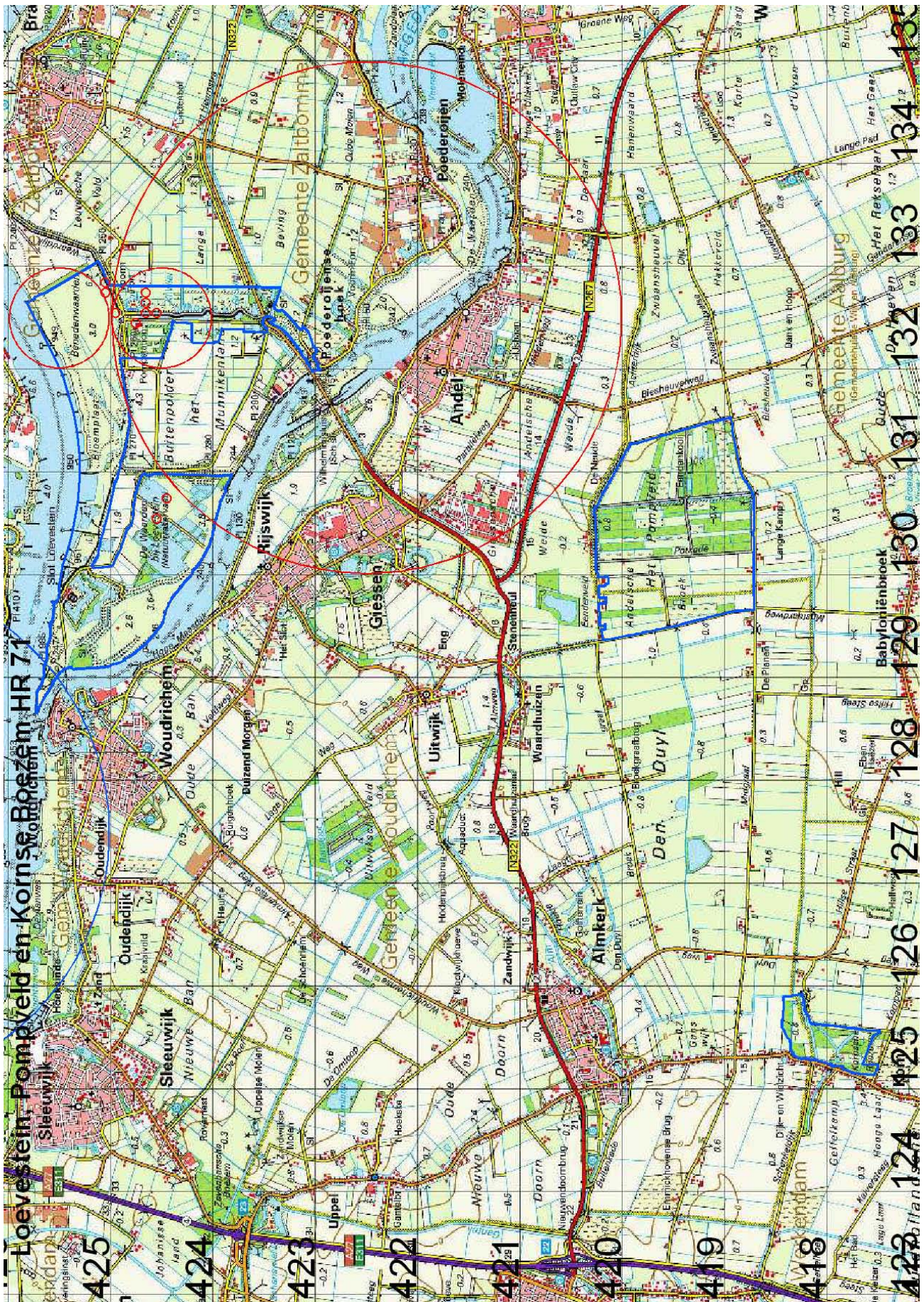

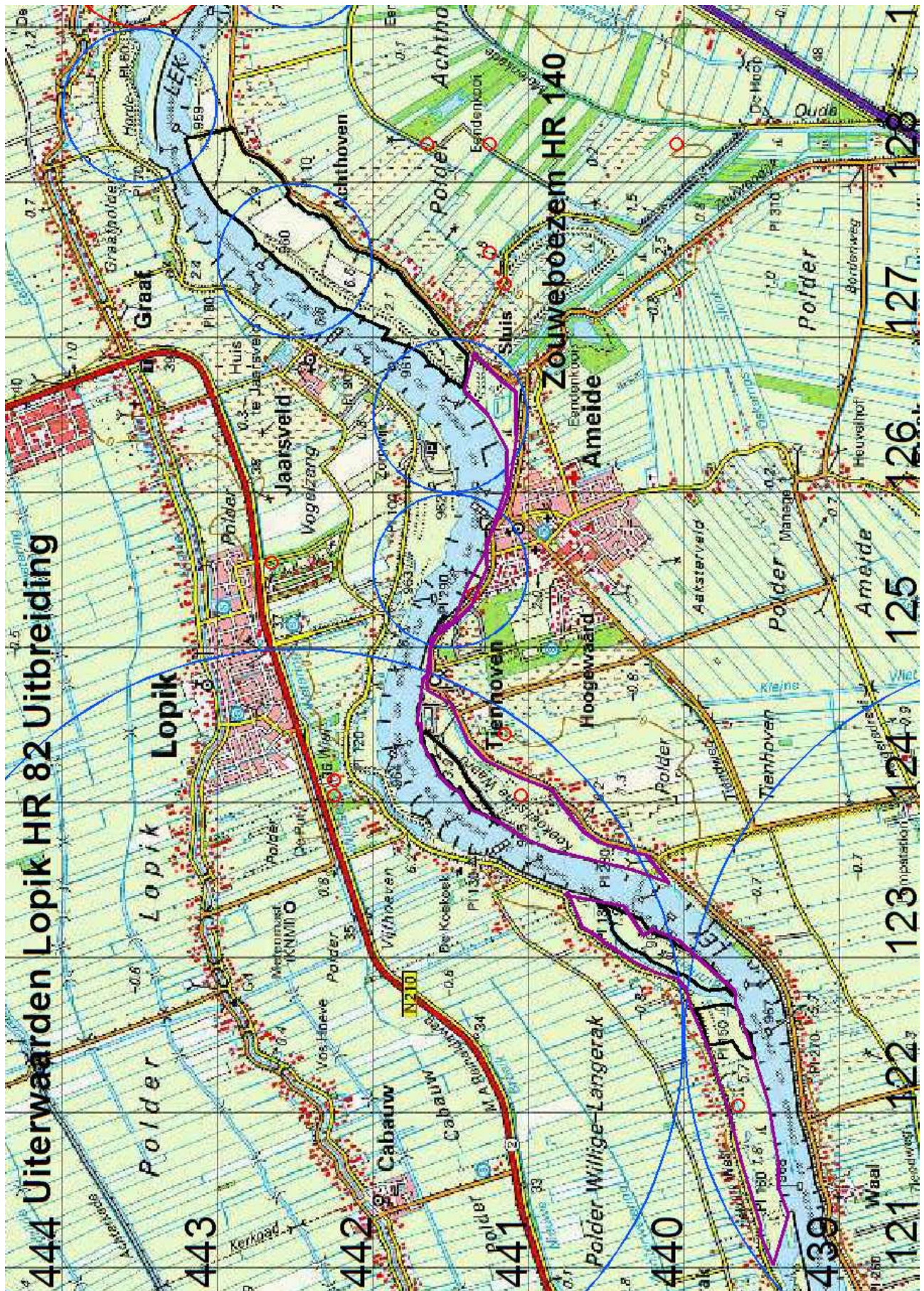

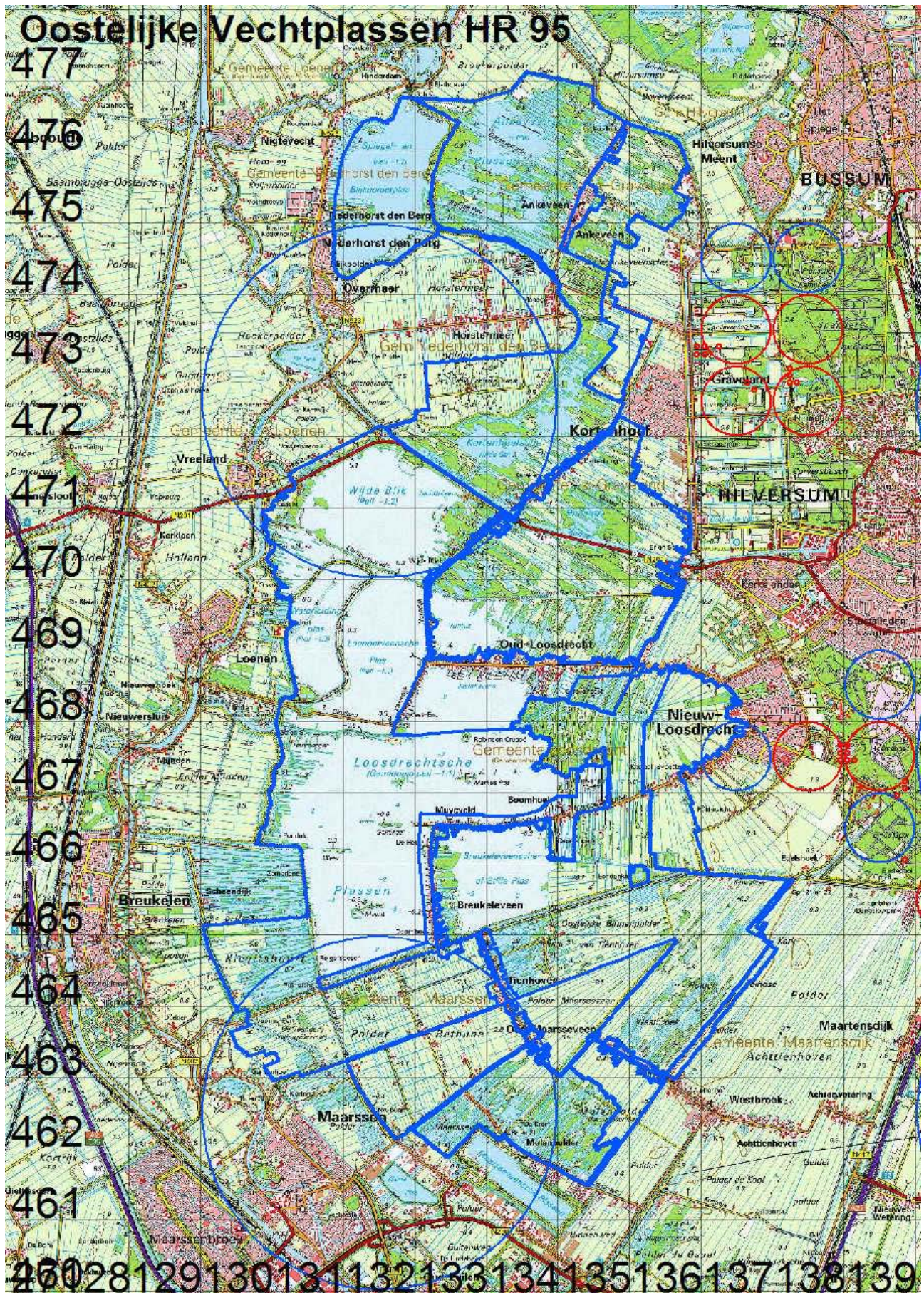

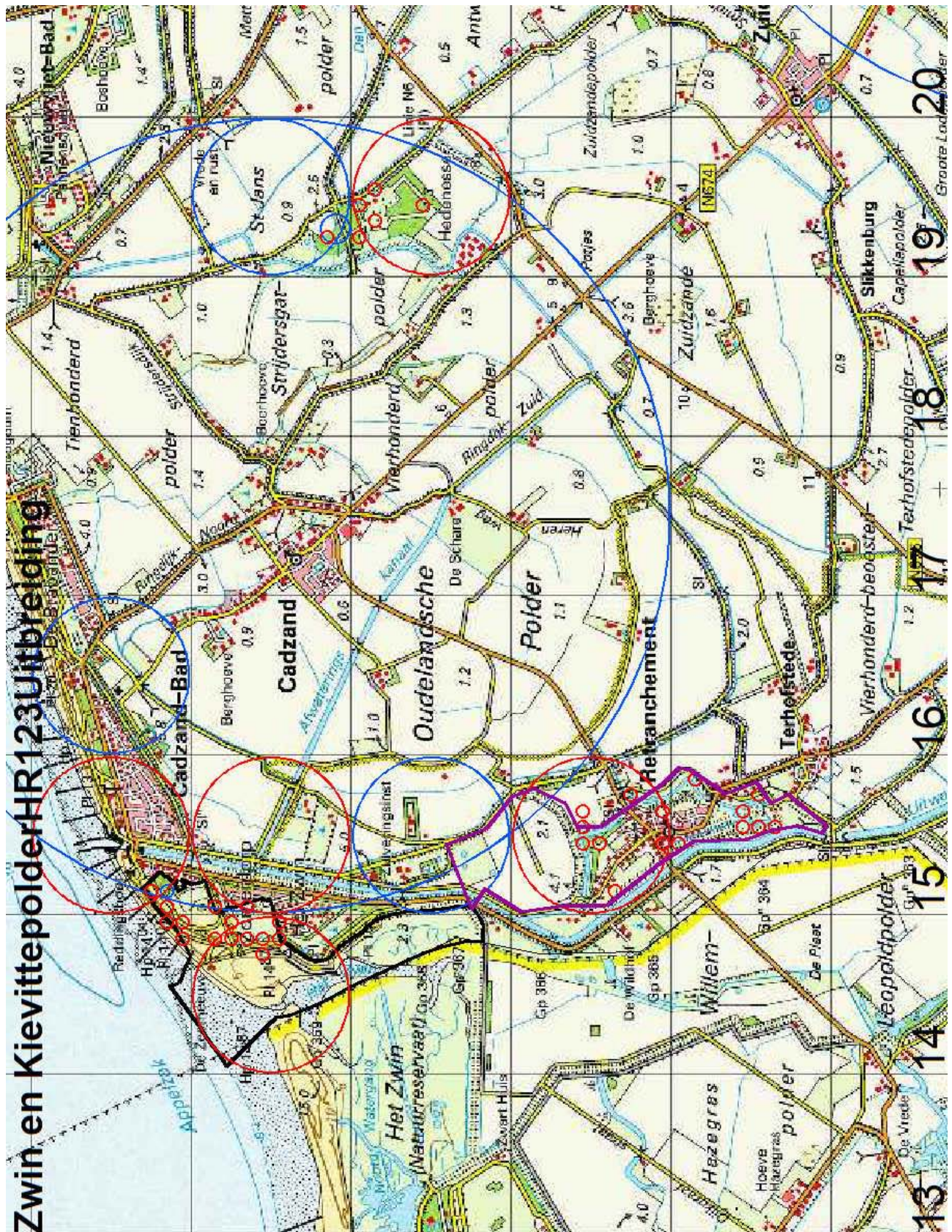

379

378

377

376

375

374

